

SZÓZAT

A

MAGYAR KÉRDÉS

ÉRDEMÉBEN.

PEST.
HARTLEBEN ADOLF.
1865.

Pest 1865, Kertész József nyomása.

NAGYMÉLTÓSÁGÚ

SZÉKHELYI

GRÓF MAJLÁTH ANTAL ÚR,

Ő CS. KIRÁLYI APOSTOLI FELSÉGE ARANYKULCSOS HIVE, VALÓSÁGOS
BELSŐ TITKOS TANÁCSOSA, SZENT ISTVÁN APOSTOLI KIRÁLYI REND
NAGY KERESZTESE, MAGYARORSZÁG EGYKORI NAGYÉRDEMŰ FŐ-
KANCZELLÁRJA, TETTES. NS. ZEMPLÉN VÁRMEGYE VOLT NAGYTE-
KINTETŰ FŐISPÁNJA

Ő EXCELLENTIÁJÁNAK

LEGMÉLYEBB HÓDOLÓ TISZTELETE ÉS ÖRÖKLŐ HÁLÁS ÉRZELMEINEK

SEKÉLY ZÁLOGÁUL

a szerző,

*Motto: Beata Ungheria ae non »i lascia piu malmenarc
etc.
Dante.*

ELŐSZÓ.

Nyílt válasz gyanánt honfitársaimhoz.

Motto: *) „La politique est le discernement de ee, qui méné au but, — eile consiste scion les situations ou dans la franchise, ou dans le silence. — *Le grand point est de se garden les main& libres, pour pomoxr agir selon les circonstances*“ etc.

Édes hazánk jelen abnormis és beteg és politikai állapotját tekintve, nem csoda, ha hazájukat forrón szerető honfiak, kiknek koponyájában egy kis politikai tudomány és tehetség rejlik, már eddig is minden módon oda igyekeztek, hogy a kedvelt beteg ágyához orvosló kezekkel járuljanak.

A jóakarát és igyekezet azonban még távolróJ sem elegendő, hogy biztos sikerhez vezessen, ott, hol a nagy beteg testületi organismusához kellő orvosló szerekkel nem járulunk és a betegség symptomáit kellőlog a maga egész mivoltában fel nem ismerjük.

Mi, mint dicsőült gróf Széchenyi István és gróf Desewffy Aurél halhatlan nagy hazánkfiainak

*) Lásd Brochure anonyme de M. le Baron de Wessenberg, ministro des affaires estrangero, d' Autriche en 1848 publiée sous le litre „*Feuilles detachées de l' Album d' un hõmmé rétivité du monde.*“

egykori politikai iskolás növendéke, mind ez ideig nagy figyelemmel kísértük a kedvelt nagy beteg-irányában követett és alkalmazott orvosi-rendszer minden phásisait, hanem — őszintén meg kell val-lani, — hogy igen csekély kivétellel, az alkalmazott gyógymodort felette hibásnak, és a nagy be-
tegy ugyan életerős, de sok tekintetben megrendült testületi létegzetéhez nem épen sympatheticus-nak lenni találtuk.

Ennek folytán tehát az annyira mindnyájunk által óhajtott felüdülest az eddig alkalmazott palliativ orvosszerek által gyökeresen eszlcözölhetőnek sem ismerhettük el.

Hosszas tusakodás és tünődésünk közepette, és felette csekély orvosi tehetségünk érzetében, elvégre mégis elhatároztuk magánkban, — a kedvelt nagy betegnek organismusát mélyebb tanulmányunk tárgyává kitűzni, — és annak naponta súlyosbuló betegágyához részünkről is járulni, a többi tekintélyre nézve csekélységünket túlszárnyaló orvosokkal concurrentiába lépni, és a betegség' valódi fészket őszintén fölmutatván, az eddig alkalmazott orvosi rendszer felette hibás voltát is orvosi tag'latat alá venni — s in consilio medicorum — min részünkről is — saját orvosi szereink alkalmazásának felajánlásával a nagy közönség-színe elé lépni.

A nemzetek betegségeinek orvosló szerei egyedül a nyilvánosság gyógyosztárában lévén feltalálhatók, *a szabad sajtót*, mint a nyilvánosság lelkiismeretes kezelőjét kell vala tehát mindenekelőtt felkeresnünk, hogy hazafiul őszinte szándokunlc érvény esitősét eszközölhessük.

A nyilvánosság, mint politikai gyógyosztár minden alkotmányos nemzetnek egyik legfőbb palládiuma, mert annak segedelmével az alkotmányt

nem csak megőrizni, hanem sérült jogainkat megvédeni, sőt visszaszerezni is képessé tesz hennánkét úgy annyira, hogy legtekintélyesebb státusférfiaink kiválólág a szabad sajtónak közremunkálását fölkeresni és igénybe venni mindenkor szerencsájüknek tartották.

Ezen benső meggyőződésünk, de különösen több igen tisztelt honfitársainknak ez irányban hozánk intézett lelkes buzdításai folytán, elvégre elhatároztuk magunkban, hogy többi honfitársainknak is józan hazafiságát e csekély és igénytelen politikai nézeteink közrebocsátásával a nyilvánosság terén szintén felkérni el nem mulasztandjuk.

Hogy minden önzésen és álnépszerűségeen feülemelkedett józan hazafiságában honfitársainknak nem is csalatkozánk, mutatják múlt év utolsó napjaiban, de ezen beállott, édes hazánkra egy jobb jövő hajnalát feltüntető esztendő folytában is több előkelő lelkes hazánkfiainak hozzánk intézett, honunk jelen, felette bonyodalmas helyzetét és politikai hangulatát kellő tapintattal jellemző igen becses sorai.

Az azokban felhozott indokok az enyéimmel találkozván, arra vezéreltek engemet, hogy ezen csekély röpirat közrebocsátását lelkes honfitársaim által ajánlott kedvezőbb időszakra halasszuk el, és várjunk, miglen a politikai hangulat eddigi szenvedélyes és a közügy sikerére nézve káros hatású alakjaiból kibontakozva, elvégre higgadtabb és biztosabb álláspontot fogand számunkra kijelölni.

Íme azóta fél óv tűnt le ismét a semmiség tengerébe, és ezen fél év mireánk magyarokra nézve sem volt minden tanulság nélkül, mert mint a nemzet minden rétegeiben tapasztaljuk, mi némieket tanultunk is, felejtettünk is, az önismeret mint leg-

biztosabb szövetnek a politika borongós mezején, felderítette kevésbé a láthatárt, hogy önszemeinkkel világosabban láthassuk és közelebbről vizsgálhassuk meg mind azon tárgyakat, melyek számtalan józan hazánkfiái által mind ez ideig csak félhomályban voltak szemlélhetők.

Az önismeret, mint minden politikailag miveit nemzetnek nélkülözhetlen kellékét, mi is igyekeztünk ezen év leforgása alatt minden irányban sajátunkká tenni; — felüdültünk azon felette káros mámorunkból a külföldi politikai események ephemer tüneményei és ábrándjai után esenkedni és némi menedéket ottan vélni feltalálhatni panaea gyanánt sebeink gyógyításául.

Az önismeret jótékony hatása ébresztett fel bennünket azon öntudatra, hogy erőnknek túlbecsélése mind ez ideig csupán túlzásokra, és valódi politikai helyzetünk félreismerésével csupán félszegségre volt képes bennünket bujtogatni, és mind ez ideig csak „a circulus vitiosus“ tömkelegében tévelyegtünk, a nélkül, hogy ez utón azon valódi ösvényre eljuthattunk vala, hol egyedül józan ki látás dereng' elibénk.

Ezen politikai öntudat vezérlett bennünket annak felismerésére, hogy a józan politikai irány egyedül abban rejlik, kellő tapintattal és a létező politikai viszonylatok kellő méltánylatával, közbirodalmi összeköttetésünknel fogva is, oly ildomos modort megválasztani, mely által az elénk kitűzött nagy czélt, t. i. hazánk jelen bonyodalmas és abnormis állapotjából kibontakozva, alkotmányunk élvezetéhez ismét eljuthatni — némileg megközelíteni segítend.

Ezen magasztos feladat megoldásához csekély erőnkhez képest részünkről is járulhatni, buzdított

fel bennünket az ezennel közrebocsátott igénytelen politikai nézeteinket a nyilvánosságnak átadni és annak tartalmában kifejtett alapelveket és azoknak nyomán a kölcsönös kiengesztelés és kiegyenlítés eszközeit elfogulatlan hazánkfiainak becses és méltányos figyelmébe ajánlani.

I-ször. Feltüntettük a reánk magyarokra nézve általában nem nélkülözhető, és egyedül sikerre vezérelhető politikai maximát, miszerint mindenkor szemünk előtt tartván azon tényleges állást, miként Magyarország a közbirodai ómnak egy kiegészítő részét tévén, ehhez képest a politika mezején a józan kiindulási *szempont* csupán abban rejlik, ha *nemzetközi* és *közjogi* nagy fontossága viszonyaink és kérdéseink megoldását nem egyoldalú magyar, de mindenoldalú, 1. i. közbirodalmi politikai viszonyaink egybevetése mellett elfogulatlanul megvizsgálván, ezen vizsgálati eredmény alapján kísértendjük meg, és felhagyván pusztá elméleti teoriák utáni ocsngési vágyainkkal, egész elhatározottsággal a politika gyakorlati terére lépünk. *)

*) Hogy gyakorlati politikára immár felette nagy szüksége van a világnak; ez mai napság nem is kérdés többé senki előtt, ki az államlétegzct annyi helyütt sínylődő kórságait körülálló politikai orvosművészek kontár experimentationalis mütételeit — a társadalmi élet csak legközelebbi politikai plntsisait vévén figye-Jembe — kissé mélyebben vizsgáló szemekkel kísérni feladatául tűzte ki magának. — E csekély röpirat szűk hasábjainak körét túlhaladná; ha bővebben óhajtanék a gyakorlati politika tanait bajos ügyeinkre alkalmazókig terjedelmesebben feltüntetni, elég legyen e helyen hazánkfiainak becses figyelmét egy e téren múlt év folytában megjelent igen érdekes munkának olvasására felébreszteni. — Lásd „*Handbuch der Praktischen Politik*“ von Heinrich Escher, Professor an der Hochschule zu Zürich. Leipzig 1863.“

II-szor. Kimutattuk, kellőleg méltányolván hazánkfiái részéről eléggé nem dicsérhető törvény iránti tiszteletből keletkezett *jogfolytonosság elméletének* józan fog-almát is, megkísértettük kijelölni továbbá azon határvonalt, melvnek korlátain belől — a visszatorlás kétélű bármiféle eszközeivel felhagyva — törvényszerű igényeinkhez elvégre eljuthatunk.

Midőn imádott hazánk és alkotmányunk megmentése forog kérdésben, ha némi áldozatokba kerül is a kölcsönös kiengesztelés és kiegyenlítés nagy műve, gondoljuk meg azt, hogy kötelességünk: jobban szeretni a hazát, mint gyűlölni ellenségeinket⁵ ne induljunk ki, midőn a haza közös ügyéről van szó, pusztá pártnézetekből, hanem a magasztos önmegtágadás elveit alkalmazva, a közbirodalom összes érdekeit se felejtetik ki számításainkból.

Mert hiszen, ha a magyar józan nemzeti politikáknak irányt adó egykori nagy mesterünk gróf Széchenyi Istvánnak mondatait végkép elfeledni nem akarjuk, illő, hogy visszaemlékezzünk azon szavaira is, hol azt mondja: „*hogy mi magyarok az ausztriai birodalommal össze lévén házasítva*“, részünkről a legsürgetőbb kollóság abban öszpon-tosul, hogy ezen elválhatlan politikai állapotnak teljes méltánylatát és annak közös érdekeit kellő tekintettel kísérvén, egyszersmind minden lépéseinket oda irányozzuk, hogy a vizsonti érdekek minél tisztábbra hozatala és törvényleg megkísér-tendő szabatos meghatározása által, e részben a lehető legbarátságosabb és legczélravezetőbb eszközök alkalmazását és felhasználását se mulasztjuk el.

Az ausztriai birodalomnak évkönyvei nem képesek felmutatni sehol, általánlag az egész biro-

dalmat alapjaiban annyira megrázkódtató, az erőszak minden jellegét magán hordozó rendkívüllyb eseményeket, mint épen az 1848-ki éviak valának.

Általános volt ugyan azon előérzet, miszerint valami nagyszervi politikai tünemény lenne készülóban, ős hogy ezen általános *sejdités*, mely az elfogulatlan keblúeket is egyiránt megszállotta, nem volt puszta ábrándkép, kitúnik azon körülményből leginkább, minélfogva egy rendkívüli politikai izgatottság volt észrevehető, annak okai felismerve, mi több, a felhasznált eszközök in ultima analysi — a kitűzött czélt sem valának egészen képesek szemeknk elől elrejteti, és mindezek mellett is felette jellemző tanulság gyanánt szolgál nekünk azon csodálatos körülmény, hogy az egész világ az 1848-ki események által mégis csupán véletlenül meglepetve lenni vallotta magát.

Eleve látta tehát mindenki, mi van készülóban, mégis a véle tie őségre utalt az emberiség; — különös egy politikai rejtély, mely azon körülményben találja megoldását, hogy nem volt elég bátorságunk és elszánt akaratumk a politikai tévtanok ős azok alapostolai ellenében férfiasan fellépni.

Nem a köz veszély fel ismerősének hiánya, mint inkább a kislelkűség ős a mindenhol mutatkozó vérmes politikai izgatottság vezénylő irányzatát erélyesen elvállalni vonakodó tartózkodás emelte az események hatalmát azon pontra, melyről kellő időben még visszalépni már nem volt többé tehetségünkben ős hatalmunkban.

Ezen szomorú tapasztalás, melyet az egész birodalom hányatásának szemlélése által a lefolyt 16 évek alatt elég alkalmunk volt a jövendőre nézve tanulság gyanánt magunknak megszerezni, önkénytelenül azon kérdés mélyebb vizsgálatát

veti föl elibénk: váljon lehetséges-e valószínűleg feltehetni azt, hogy egy minden tekintetben, fekvésére mind kiterjedésére nézve hatalmas állam, mint az ausztriai közbirodalom, ha annak különböző népei igazságosan és kellő erélyes képességgel és méltány lattal kormányozva lettek vala, egyszerre, mintegy egy akarattal közönségesen fellázadjanak? váljon az eddig alkalmazott és használatban levő kormánygépezet hiányos voltában nem leginkább feltalálhatók-e valamint az eddig tapasztalt hanyatlásnak, úgy a minket jövőre nézve is fenyegető veszélynek főbb okai?!

Mélyebb vizsgálat után in ultima anly si nemde azon eredményre fogunk eljutni, hogy az immár, hála az isteni Gondviselésnek és jószágos Fejedelmünk magasztos elhatározásának, megbukott kormány emberei által alkalmazott bureaucratico-centralisticus kormány gépezet és annak ármány os kezeltetése hozta reánk és velünk egy üti az összes birodalom minden lakosaira a még tőlünk egészen el nem háritott veszedelmet, mely önkénytes elismerés folytában méltán elmondhatjuk, hogy minden rász, mely az emberiséget a 11). század közepén megszállotta, az emberiség tévtanainak és ferde intézményeinek szüleménye.

Azonban, ha az ekként felismert rosznak, és reánk nézve egyiránt ártalmasnak bizonyult okozatnak eltávolításán sikerrel munkálni akarunk, múlhatlanul szükséges volt előbb az azt szülő okokat is elhárítani.

A legfőbb ok minden kétségen kívül és mindenek előtt a bukott kormány háркоzatos rendszerében volt keresendő és bizton fel is található, mert hiszen ugyan annak 16 évigleni eléggé nem sajnálandó, és az egész birodalomra nézve felette ve-

szélyes alkalmazása folytán Magyarország és az örökös tartományok között közel immár két századokon keresztül üdvös sikerrel fennálló törvényszerű *birodalmi kapcsolat léteges föltételeit* ármányos és erőszakos eljárása által majdnem egészen megsemmisítette.

Ezen kárhozatos kormány-rendszernek fenntartását Felséges Urunk s legjobb Fejedelmünknek továbbra is tűrni és elszenvedni lehetetlenség lévén, nem volt más menedék hátra, mint a volt kormány embereit elbocsátván, velük együtt az eddig általuk kárkozatosan alkalmazott kormány-rendszert is véglegesen félretenni és a *pragmatica-sanctio* tételére ismét visszatérni. Ugyanis élénken fogunk még mindnyájan visszaemlékezni, kik évkönyveinket figyelemmel forgattuk, miként VI. Károly császár és magyar király volt az első, ki fejedelmi előrelátó gondosságánál fogva, a felséges Dynastiára netalán bekövetkezhető veszedelmet egész mivoltában felismerve, az ausztriai birodalmat alkotó különböző nemzetek által önkényt és kölcsönösen elfogadott s úgynevezett, *pragmatica-sanctio*-nak erejénél fogva vélte különböző népei között a nélkülözhetlen *szorosabb kapcsolat* sikeres fenntartását célzó *egységi elvet* ismét helyreállítani.

Az előrelátó gondos fejedelem számításaiban nem is csalatkozott, mert csakhamar halála után törvényes trón-örökösére *hagyott birodalmának ép-ségét* egyedül ezen, népei részéről neki önkényt *főljánlott szilárd vért* volt képes utódjai számára is megoltalmazhatni.

Tovább mint egy egész századon keresztül anynyi sok egymást felváltó viszontagságok közepette, a *pragmatica-sanctio*-nak varázsereje volt egye-

dül azon szent kötelék, mely a birodalmat élet-erősen egybetartani képes volt.

Míglen az 1849-ki sajnós események annak legbiztosabb alapjait erőszakosan felszakgatván, az-
zal együtt egy minden tekintetben gyászos polgári
belháborút idéztek elő, melynek véres leküzdése
után is a felizgatott kedélyeket megnyugtatni, és
a viszálykodást kölcsönös kiegyenlítés útján meg-
szüntetni mind ez *ideig tökéletesen* nem sikerült.

Igénytelen politikai nézeteinknek feladata im-
már: csekély tehetségünkhöz képest közremun-
kálni, és a mennyire tőlünk kitelik az utat egyen-
getni, a balvéleményeket és előítéleteket eloszlatni,
egszersmind mindkét fél részéről kimutatni azon
ösvényt, melyen elérhetni véljük azon nagyszerű
célzt, hová mindnyájan egyiránt törekszünk, t. i.
alkotmányos jogaink élvezetének biztosítása mel-
lett, egszersmind a *közbirodalmi egység* szilárd hely-
reállítását, alkotmányos állásunk alapelveit is ma-
gában *foglaló practica sanctio tételeiből kiindulva* —
eszközteni, és annak legatyafiságosabb modorban
elérhetési lehetőségét hazánkfiaink előtt őszintén, min-
den *elfogultságtól menten*, tartalék nélkül kimutatni.
— Magyarország lakosainak elvégre is fel kell is-
merniük és őszintén bevallaniok mindazon terhes ne-
hézségeket és akadályokat, melyeket sok tekintetben
kellőleg nem igazolható, a közbirodalom irányában
követett *ellenzékes eljárásuk* által Ausztria elébe gör-
dítettek, melyre Ausztria részéről mindannyiszor a
reánk még inkább súlyosodó *visszatorlás átkos csapá-
sai ismételve megújítatván*, ezen szomorú tapasztalás
elvégre is azon *történeti tanulságot* mutatja fel köve-
tendő *politikai maxima* gyanánt elibénc, hogy Ma-
gyarország csupán és egyedül *Ausztriávali szoros
egyesülés* alapján létesítheti jövődjé jólétét és vi-

rágzását, *ellenkező irányban* pedig öngyilkos gyanánt önkénytelenül is saját vesztén dolgozand, ha *ábrándképek* után esengeni véglegesen meg nem szünend.

Ha a történelem szövétnekének egyedül biztos vezérlete után indulunk, annak világánál önkénytelenül feltárul szemünk elé azon politikai tanulság¹, miszerint a nemzetek élete kettős stadium körül forog¹:

Az I-ső stadium ugyanis *kizárólag a nemzetiség elveit követi* s abban véli egyedül feltalálhatni politikai léteinek biztosítékait, midőn életök *második stádiumához* jutva, a polgárosodási lét (*letat civilise*) tágasabb mezejét keresvén fel, az egyetemes közállamban együtt élő különböző népfajok az egymáshoz szorosabb közeledés föltételeiben vélik politikai lételők további fenntartását eszközöllietőnek.

Az egészen átváltozott európai viszonyok és a polgárosodás közérzülete az ausztriai közös birodalom népeit is ösztönszertleg a politikai lét *II-ik stádium-óhoz* juttatván el, — mi magyarok, liaezen közpolgárazati áradat által magunkat elsodortatni engedí) i nem akarjuk, — ezen a többi európai nemzetek által immár elfoglalt politikai térre részünkről is föllépni mintegy *elutasíthatlan politikai szükségesség* gyanánti polgári kötelességünk, a nemzetközi viszonylatokkal méltányosan számot vetni egyik főbb föladatunk; ezt pedig csak úgy gyakorolhatjuk reánk nézve üdvös sikerrel, ha minden lépteinkben, és különösen a közbirodalom többi népei irányában s velők közlekedőleg bármiféle eljárásaink folytában, a *politikai türelmesség* és méltánylat elveit követendjük.

Mi azon válságos és nagy horderejű *fordulati ponton* állunk, honnan oda kell törekednünk: egész

mivoltában felismerni azon befolyást, nielvet a mi kiváló külön érdekeinkre azon politikai elvek gyakorolnak, *melyeket Ausztria a közbirodalom határain kívül* és azokon túl is immár tényleg* alkalmazásba hozott.

Egy nemzet, mely a reá nézve válságos politikai korszak pillanatában magán eszélyesen uralkodni és vérmes szenvedélyeit fékezni tudja, kétségtelenül inkább megérdemli a csodálkozást, mint azon nép, mely engesztelietlen gyűlölsége és indulatosságától elragadni hagyván magát, a kétes jövőendő kockájára teszi fel léteit.

Ezen elvekhez egész hűséggel kell ragaszkodnia minden politikai lépésénél a nemzetnek, ha fejedelme és ennek jelenlegi jószándéku kormánya részéről rnaga iránt valódi bizodalmát ébreszteni óhajt, és eszélyes magatartással várni az időtől azt, mit az biztosan meg is hozand oly népnek számára, mely uralkodni tanult szenvedélyein.

A történelem kétségtelen adatai és a gyakorlati tapasztalat elegendő tanulságfául szolgálnak annak felismerésére, hogy egy nemzet, mely politikai önállóságra méltó igényt tart, egyedül és kizárólag csupán saját erejére táinaszkodhatik j ez azon páuczélozott vért, mely őt megvédendi az önkény mindenféle kicsapongásai ellenében.

Az eng-esztelhetlen gyűlölet és szenvedélyes indulatosság féktelen kitörései valának azon szirtek, melyeken a hős lengyel nemzetnek annyiszor megkísértett erélyes felkelései az orosz kormány zsarnokságai ellenében, mind ekkoráig hajótörést szenvedtek, és ebbeli elkövetett önvétkök eredménye gyanánt, jelen politikai helyzetűje sanyaruságát vonta maga után.

Minden ábrándkép feloszlik a múlandóság és

semmisség tengerében, csupán a valónak van jövője, mert *opinum comment a delet dies, naturae judicia confirmet*.

Senki inkább nem tiszteli, mint mi, a politikai irodalom lelkiismeretes hőseit, kik életüket a népek boldogságai magasztos eszközeinek felkeresésére szentelték, és mi azon meggyőződésben élünk, hogy hibás politikai nézetek felderítése, ha más egyéb eredményt nem lennének is képesek ezen igénytelen soraink felmutatni, már magában nagy hasznót hajt az emberiségre, mert kijelölni azon ösvényt, melyet követni nem vala célirányos, már magában annyit jelent, mint a tévutak kikerülését eszközölni és egy jobb út felé az irányt feltüntetni.

A híres Nelson, midőn hazáját Nagy-Britanniát veszély fenyegette, honfitársait lelkes szavakkal tüzelte fel a közös Haza javára egyetemes buzgalommal eljárni, hozzájuk intézett végszavaiban, e híres mondattal zárván be szavait:

„Engdand expects every man to do his duty.“

A mi Felséges Urunk és Királyunk legközelebb hozzánk magyarokhoz intézett magasztos szavai szintén ez értelemben így hangzottak felénk: „Bizton elvárom, hogy minden lni magyar megteendő kötelességét.“

Uram Királyom e magasztos fejedelmi szavára, mert hiszen „első magyar ember a Király“, mint hű magyarjainak egy csekély tagja, felliiva érezvén magamat felette parányi tehetségem szerint hazám javát tőlem kitelhetőleg előmozdítani, ösztönzőitek engem leginkább ezen felette csekély dolgozatommal a nyilvánosság terén szent kötelességem érzetében hazámfiai előtt egész őszinteséggel föllépni.

Ha e jelen csekély röpiratban letett igényte-

len politikai nézeteim a magyar kérdést illetőleg semmi más positiv eredményt felmutatni nem leendenek is képesek, elég jutalma leend fáradozásainknak azon benső öntudat, hogy őszintén igyekeztünk csekély tehetségünkhöz képest némi bal vélemények eloszlatásával és megrögzött előítéletek felderítésével a közjóra munkálni, és a politikai hangulat békítő szellemét némileg előmozdíthatni.

És végre azon imával zárom be ezen, — lelkes honfitársaimhoz intézett őszinte szívből csergedező válaszsoraimat, adja az ég, hogy békítő szellem lengvén körül áldott jó Fejedelmünk királyi zsámolyát, a nemzet jobbainak sikerüljön az engesztelő kölcsönös bizodalom oltáránál a leg-közelebb tartandó országgyűlésnek nagy napján a haza alkotmányos épületét ismét helyreállíthatni.

Kelt Budapesten, Szent-Istvánhó 20. 1865.

A szerző.

Jelszó:

„Tout.es ces choses (changement de la constitution) n'intressent quo la nation — aueune puissance étrangère nest. en droit y entrouenir autrement, — *cjue par sen bans offices*, — a moins quelle nen soit requise, — ou que des raisons particulieres no ly appellent, — *si quelqu' unsiégère dans les affaires domesfiqües dun autre , si. eile entreprend de la contraindre dans ses deliberations*, ell6 lui fait injure.“ — Lásd du Vatel ‚Droit des gens‘ — Livre I. Chapitre 3. §. 37.

BEVEZETÉS.

I.

Annyi mindenféle röpiratok jelentek immár meg a magyar kérdés érdekében, hogy az ember azt vélné, e tárgy már egészen ki lévén merítve, alig lehetne többé új más practicus nézetekkel előállani. Azonban, ha figyelemmel olvasta meg az ember azoknak tartalmát, többnyire úgy találja, hogy nagyobb része ezen röpiratoknak vagy kizárólag pusztán *magyar szempontból* — ha t. i. magyar publicista tollából vette eredetét —, vagy azon esetben, ha német státusférfiak szólaltak fel e tárgyban, csupán *osztrák nézpontról* látták szükségesnek fejtegetni e nagy jelentésű kérdést, — felsőbb és magasabb, t. i. európai és *összes birodalmi szempontból* az internationalis érdekek tekintetbevételével érintkező fejtegetésekkel sehol sem találkozunk, — azért van az, és nem is lehet rajta csodálkozni, hogy az e kérdésben eddig megjelent röpiratok — csak igen kevésnek kivételével — minden nagy címjeik mellett is csak mulékony érdeket valának képesek ébresztetni, és az olvasó közönséget semmi tekintetben ki nem elégiték.

Nem feladatunk e röpiratok minden tételeit ex professo észrevételeinkkel kísérni, — azonban az ily cím alatt: „*A magyar szabadelvű conservatív politika*“ — megjelent iratot e helyen felemlíteni el nem mulaszthatjuk. Ezen

politikai röpirat ugyanis, mint címje is mutatja, egy erős kormánypárt alakítása valószínűsítésének érdekében fáradozott;— valóban a szándék igen dicséretes és méltánylandó hazánkfiái által, mert egy alkotmányos országban a kormányt erélyesen, de egyszersmind — ne feledjük itt nyomatékosan per tangetem megjegyezni, — ildomosán is támogató párt nélkül magyar hazánkunk üdvére s epedve várt jobb jövődjére nem is számolhatunk, — hanem őszintén megvalljuk, hogy be nem látjuk annak szükségét, mikép ezen röpirat szerzője az egyedül célhoz vezető sikeres politikát abban látja egyedül feltalálhatni, ha t. i. az 1848. évi törvények által felállított miniszteri rendszernek „pro forma et in theoria“ ideiglenes engedélyezése vétetnék alapul, azt hozván fel a többi között ebbeli véleménye indokául, hogy ilyes eljárás a jogfolytonosság eszméjét leginkább megközelítené, de másrészt a szándéklott 1848. t. ez. revisióját sem lehetetlenítené; — a mi, e részbeni igénytelen véleményünk sok tekintetben eltérő, s e csekély politikai dolgozatunk fel fogja azon nyomatékos szempontokat mutatni, melyből kiindulva, szerintünk a kitűzött célt nagyobb valószínűséggel megközelíthetnek.

II.

A „magyar kérdés“ sikerteljes megoldása csak úgy eszközölhető, ha az egyszersmind európai és összes birodalmi szempontból tekintve tárgyalatik.

Azonban mind ezen röpiratokban felmerült politikai nézetek a magyar szemponton túl nem hatottak — európai és összes birodalmi álláspontból tüzetesen senki közlünk feladatának nem tekintette e nagy horderejű kérdést fejtegetni. — A mi nagy hazánkfia gróf Széchenyi Istvánnak minden türekedései, míg élt, oda valának irányozva, hogy a nemzetet felvilágosítsa, a félszeg politikai ábrándok után kapkodókat, kik a nemzetet a forradalom örvénye felé terelik, minduntalan figyelmeztette és óvta azon nagy veszélytől, melyben elmerülendő vala a magyar faj, *ha ámitóinak hátat nem fordít*, és azon szerény állást, melyet az isteni gondviselés a magyarnak e földön kijelölt, elhagyni vakmerősködnék. — De, fájdalom, miközlünk sokan csak majomi szeretettel, de nem valódi hazafiul kegyelettel imádjuk e legnagyobb hazánkfia emlékét, — munkáit figyelemmel nem olvassuk, az azokban nemzeti ereklye gyanánt letett, nekünk irányul szolgálendő politikai tanokat kellőleg nem méltányoljuk, példáját nem követjük, s azokat, kik e dicsőültnek szellemében felszólalni merészlenek, lehuzogatjuk, lelármázzuk, mi több, mint hazaárulókat megbélyegezve, mindenképen üldözzük, és így politikai kiskorúságunkat

tényleg mindenféle kisszerű tüntetésekkel, mintegy photografirozva állítjuk Európa elé. Ezen politikai ferde irányzat- és ildomtalanságunknak kell telni és semmi másnak tulajdonítani, hogy mind ez ideig a politika; charlatánoknak ámításai háttérbe szőritának minden józan felfogást és combinációt, mely bennünket e politikai tömkelegből és circulus vitiosusból, melybe sodortattunk, kivergődni engedne. Ezen mételyes politikai hangulatból, mely ragadós kórság gyanánt mindinkább elharapózva e széles hazában több jobbainkat is már-már eltántorítani látszott, magyarázhatók csupán a még mindig itt-ott tapasztalható beteges symptomák, mik néhány önálló státusférfiaink józanabb felfogását is háttérbe szorítani mind ez ideig képesek valának. A politikai egyoldalúság nagy hibánk, mert hiszen valamint sociális tekintetben nagy félszogséget árul el azt akarni elhítni a világgal, hogy „extra Hungariam non est vita, si est vita non est ita“ stb. — úgy jelenlegi politikai viszonyainkból indulva ki, felette nagy önámítás oly vágyakat ébren tartani, melyek valóságát semmiféle józan combináció és bármiféle politikai conjuncturák igazolni nem képesek.

Méltán vethetik tehát szemünkre nekünk magyaroknak örökös tartomány beli sógoraink, hogy némi tekintetben még mindig sociális és politikai kórságban sínylődünk, és abból minden áron felgyógyulni és valálára kibontakozni, úgy mint kellenék, egy hős nemzethez illő erélyességgel — nem törekszünk.

Európa népeinek rokonszenvét ügyünk irányában felébreszteni nekünk sikerült ugyan legközelebb, — de ha magunkat a politikai passivitas és negatio sánczai közé ismét visszaterelni engedjük, ezen rokonszenvre sem számíthatunk jövőre; pedig az európai politikai rokonszenv egy nagy erkölcsi factor, mely mellettünk sokszor hathatósan felemelte szavát.

Azon egyoldalúság, mely e nagy horderejű kérdés gyakori vitatása mellett is a körülötte létező homályt kellő világítással felváltani egész hatályossággal, úgy mint kívántatnék, nem engedé, — nemkülönben magasabb politikai tekintetek indítottak bennünket arra, hogy ezen igénytelen politikai nézeteinket a nagy közönség-eié bocsássuk, s ez által az eddig néhány lelkes hazánkfia által megvitattott magyar nemzeti szemponton túl emelkedve, azon európai és összes birodalmi álláspontot is előtüntessük,*) mely a magyar kérdés, az örökös tartományok részéről is méltányosan elfogadható kölcsönös megoldásának nagy fontosságú horderejét valódi alakban állítsa elő.

Azon viszály, mely Ausztria és Magyarország közt jelenleg létezik, oly nagy horderejű tárgy, mely bármely nemzetbeli államférfiúnak figyelmét méltán magára vonja. Azon kérdések, melyek megoldására alkalmat szolgáltat, szoros kapcsolatban és elváhatatlan összefüggésben vannak az internationalis és társadalmi viszonylatok alapelveivel. Itt egy nagy birodalom további fenállása forog kérdésben.

Az európai nagyhatalmasságok jövőbeli egymás iránti viszonyai, az egész földgömböni kilátás a háború vagy béke állapotának fentartására, több nemzedékekre kihatólag e viszály mikénti kimenetelétől van feltételezve.

Bármi feltűnök is azon jelenségek, melyeket e bizonydalom felmutat, mind a mellett az lényegileg a maga

*) Az angol publicista Bonamy Price ezen cím alatt: *Austria and Hungary, London 1861.* egy röpiratot adott ki, hol a magyar kérdés, érintőleg európai szempontból mérlegeltetik és bírál tátik; kár, hogy a tisztelt szerző nem folyamodott hitelesebb kútfőkhöz a magyar politikai viszonyok bővebb kitudása érdekében.

egész mivoltában és általánosságában értelmezve, a világ előtt kimerítőleg mind ez ideig még fel nem mutattatott.

Egyik részről időközben egy eddig abszolút hatalommal kormányzott állam alkotmányossá változott át, egy népképviselői rendszer lépett az addig önkormányzott monarchia helyébe.

Másrészről az egész birodalom népeinek több mint egyharmada a nemzeti érzelem hevétől elragadtatva, történeti jogokon alapuló saját alkotmányához erősen ragaszkodva, az újabb adományt határozottan visszautasítja, és vonakodik olyasmit elfogadni, mi sajátos nemzeti intézményeivel és ősi alkotmányos állásával, melynek oltalma alatt eddig élt, ellenkezik.

Ez oly látvány, melyet az épen közelebről nem érdekelt szemlélő is nagy feszültséggel néz, várván, mi fog belőle kifejlődni; mily nagy érdek rejlik azonban benne, a különösen érintett Európa helyzetére nézve, ennek horderejét elképzelheti minden mélyebb belátáeu, ki meggondolja, hogy Európának politikai organisatiója, hatalmi erejének elosztása, az időszerinti előmenetel, avagy szomorú hanyatlására való kilátása, a netán bekövetkezendő bonyodalmak és háborúskodások kitörése folytán oly elválthatatlan összefüggésben állanak egyik saját alkotó részének, az ausztriai birodalomnak erősbe-dése- avagy közel feloszlásával.

Az egyik részről Európában a magyarok úgy tűntnek elő, mint hálátlan és eszélytelen lázadók, a másik részről Ausztria úgy mutattatik fel, mint önkénykedő zsarnok, mely szentesített szerződéseken alapult ősi alkotmányos jogokat lábaival tipor el, és hatalmi szóval egyoldalulag félrevet egy oly ereklyét, melyet a birodalomnak egyik alkotó részét tevő, de külön saját nemzeti ősi intézményekkel felruházott népfaj még mindig kegyelettel ápol, és minden áron fentartani törekszik? Melyik részről feltüntetett nézetek a valódiak? melyik

közülük van helyesen indokolva? képes-e valamelyike ezeknek a különféle színezetekben feltüntetett jelenségeit és minduntalan változó vonásait ezen nagy tusának kellőleg megmagyarázni és megoldani? Szóval: az úgynevezett fellázadás esete egyrésztől, avagy az önkénykedő zsarnokság másrésztől képezi-e a valódi tényállást? És ha mégis nem így állana a dolog, miben rejlik tulajdonképpen a valódi bonyodalom titkos rugója, mely kétfelé rántja a harczoló feleket? melyik felállított tényállás, avagy elv körül forog a nagy vita?

III.

Az ősi magyar alkotmányos állás történeti kifejtése alapján az örökös tartományok irányában 1848 lg létezett politikai viszonylat pragmatikai vázlat.

Hogy mindezen felvetett kérdésekre a kellő igazságos feleletet feltalálhassuk, szükséges mindenek előtt annak mélyebb ismeretére jutni, hogy Magyarország valódilag minő összeköttetésben és politikai viszonyban állott Ausztriával 1848 előtt. Ez a legfontosabb tényálladék; valóban a legfontosabb, mert ebben rejlik valódilag azon kulcs, mikép lehessen eszközölhető a fenforgó bonyodalom nehézségeinek megoldása — az-e, hogy míglen Magyarország Ausztriával egy államot képezett, egyszersmind külön alkotmánynyal is birt, addig a másik fele a birodalomnak a nélkül absolut hatalom kormányzási rendszer alatt állott?

Magyar szempontból kiindulva, e politikai viszonyból származott eredmény lényegileg abban állott, hogy Magyarország ez által különálló alkotmányos politikai életnek örvendhetett és nemzetisége érintetlenül hagyatott. Ezen viszony igen hasonló volt ahhoz — bár nómiekből attól eltérő is —, mely egykor Hannovera és Angolország közt létezett, — határain till a magyar egyedül a császárt ismerte, kinek szent István koronájával felszentelt magas személyiségében saját királyát is egyszersmind szemlélni szerencsés volt. — Magyarországnak viszonylagos éveit a birodalom többi tartományainak történe-

tével szoros kapcsolatban voltak összekötve, mert mindnyájan ugyanazon egy uralkodó fejedelem kormánya alatt állottak. Külföldi nemzetek irányában azonban Ausztria és Magyarország mint európai nagyhatalmi birodalom egyetlenegy — unum et indivisibile — és egymástól elválhatlan államot képeztek; mint Hannovera, úgy Magyarország is csupán a közös uralkodó személye által volt Ausztriával egybekapcsolva, és a mi különös criterion gyanánt mutatható fel, belső nemzeti existenciájára nézve Magyarország egészen elkülönzött állásban volt Ausztriától. Minők valának immár ezen a két nép között fennálló politikai viszony következményei? A legnevezetesebb és legfontosabb azon elzárkózás, melyben a magyarok magukat szakadatlanul fenntartani tudták. — Ezen elzárkózás, mint a magyar öntudat és közérzet kifolyása, jellemző különösen a magyar nemzetet, nemzeti büszkeségökre hízelgőleg hatott ilyes viszonylat, annál is inkább, minthogy egy nemzetnél sem található fel azon nemzeti személyességében rejlő jellemzetes büszkeség és önállósági öntudat, mint épen a magyarnál, — ő Ausztriában csak fejedelmét ismerte, csupán egyetlenegy egyénnel, felséges királyával volt dolga. — Magyarország határai vámházakkal valának körülhálózva, az úgynevezett örökös tartományokkal mentül csekélyebb volt az érintkezés politikai tekintetben, nekik, mint említők, csak a közös fejedelemmel volt dolguk, kinek sorsához béke vagy háborús időkben kötve valának, minden más tekintetben saját patriarchalis életet éltek, és háztartásukra nézve saját maguk urai valának. Egy másik, szintén nevezetes következménye, volt ezen egy államban összehozott két különböző elem politikai viszonylatának, az t. i.: hogy a magyar alkotmány értéke és jelentősége alárendelt szerepre volt terelve, mely felette sajnos és többször belső villongásokra anyagot szolgáltató körülmény folytán soha sem volt képes valódi független ál-

lásra vergődhetni. Innen magyarázható azon szakadatlan tusa és harcz, mely igen hasonló volt azon politikai látványhoz, mit Angolhonban a Magna Charta idejétől egész a polgári belháborúig a történelem felmutat; a politikai conjuncturák s idő szerinti pártok állási hatalma billentgette a mérleget, majd ide majd oda. El nem tagadható ugyanis azon tényleges való, hogy a magyar nemzet fejlődésével több rendbeli ünnepélyes szerződvények alapján egykori független alkotmányos állását kellő érvényre emelni törekedett, hanem általánlag és lényegileg a politikai viszonylatok épen azok valának Magyarországon is, minők Angolhonban léteztek egész 1688 ig. Politikai institutiók érvénye nem a pergamentek holt betűiben, hanem az életben levő politikai organismusban rejlik, életképességük és lényegileges fennállásuk nem az Írott charták, hanem tényleges használat útján nyernek alkalmazást.

Mint hajdan Angolhonban, a harcz változó Szerencsés* vei küzdetett, néha a korona húzta a gyengébbet, a politikai mérleg a nemzet felé hajlott, majd ismét felülke-rekedvén a korona hatalma, az országgyűlést több évigleni szünetelésre kárhoztatá. Való ugyan, hogy a visszaemlékezést az országgyűlésekre semmi sem vala képes a nemzet kebeléből kiirtani, tényleg és gyakorlatilag azonban mindig sikerült a koronának a magyar népet a birodalom többi részeivel összeköttetésben fenntartani.

IV.

A francia forradalom után előidézett reakció hatása által fölébresztett alkotmányos intézmények után sóvárgó általános vágyai és törekvései Európa nemzeteinek.

Ezen, történeti megdönthetlen adatokon nyugvó előzmények constatírozásával átmegyünk immár e nagy horderejű kérdés megvitatását felvilágosító második időszak tényleges előállítását célzó előadásainkra.

A francia forradalomnak minden humanitási érzelmeket tapodó kicsapongásai nagy visszahatást szültek minden úgynevezett liberális elvekre nézve egész Európában, olyannyira, hogy majdnem igen csekély kivétellel az egész continensen az önkény és ön országlati kormányrendszer is ismét új életre hivatván elő, majdnem egész Európában túlsúlyra vergődött.

Az addig majdnem mindenhol éledezni kezdő alkotmányos állapotok háttérbe szorítottak s a népek jogai iránti tisztelet hanyatlásával az absolutismusnak diadalt hirdető zászlói majdnem mindenhol kezdenek kitűzetni.

Ezen, az uralkodó udvarok által ismét életbehozott absolut kormányrendszer valódilag a legnagyobb ellentétben állott a nemzeti óhajtások és a korszerűbb társadalmi viszonylatokkal; ennek igen természetes következése az lett, hogy a kormány és kormányzottak között az egymástóli elidegenülés jelenségei tetemes kitörésekben kezdenek mutatkozni.

Láthatólag tömegesült a gyuladási anyag és minden felkelő nap fenyegette Európának politikai láthatárát egy nagyszerű vulkán erőszakos kitörésével, és midőn az orleansi háznak csakhamar bekövetkezett összeomlása e tekintetben jeladó gyanánt szolgált, erre egyszersmind Európa majdnem minden többi államaiban electricai rohanó sebességgel elágazó és azonnal érezhető politikai földrengés megrázkódtatá alapjaiban e veszedelmes, a népek öntudatát és közérzetét egyiránt kegyelet nélkül sértő absolut kormányrendszer erősnek vélt oszlopszatait. Lázasnak indult Páris, Berlin, Baden és Pest, sőt magában saját alkotmányát megőrző, a tenger által elszigetelt Angolhonban is ezen, 1848-dik év folytán szintén némi jelenségei mutatkoztak e nagyszerű politikai dráma vészárasztó előkészületeinek.

Mindenhol felkelt a nép kormányzói ellen, új alkotmányos intézmények követelésével léptek fel és biztosabb garantiákat kívántak jogaik megőrzéséül. Hogy pedig a magyar kérdés érdemét valódi horderejében felismerhessük, igen lényeges dolog, visszaemlékezni azon felette fontos körülményre, miszerint a felkelés saját természeténél fogva nem helyhez kötve — local —, hanem általánosnak lenni mutatkozott; helybeli viszonylatok mindenkor sajátlagos jelleggel szokván ellátva lenni, ezen általános felkelésnek characteristicája abban tükrözte magát vissza, hogy mindenhol a korlátlan hatalom önkénykedéseit kárhoztatta.

Bécsben, hol egy alkotmányos kormányrendszer ismétli életbeléptetésének kérdése fenn nem forgott, fellázadt a nép a kormány ellenében ép oly nagy dühösséggel, mint ősi alkotmányát élvező Magyarhonban. Az osztrákok egy alkotmányt követeltek, melynek még csak alapvonalai iránt sem voltak tisztában egymás között, a magyarok az egykori angol politikai hadjáratokhoz hasonló harcra kelve, egy oly parlamentaris kormányrend-

szert követeltek mely a nemesség eddig kizárólag élvezett kiváltságait az összes magyar népre kiterjesztve, az alkotmányt szélesebb alapra fektesse, jobb és általános biztosításokkal ellátva, az eddigi nyilván tökéletlen alkotmányt új szervezetnek vesse alá. Ezen characteristicai előzmények újjal mutatnak azon irányzatra, hogy az akkoriban többségben lenni látszó magyar liberális párt, az ugyan szintén erős, de a politikai események hatalma által háttérbe szorított és erőszakosan hallgatásra kárhozott conservatív párt mellőzésével, a nyolczszázados aristocratiai alap helyébe a democratiai hasist kívánta felkarolni. Szóval mind az osztrák, mind pedig a magyar elem az absolut kormányzat megdöntését tűzte ki céljául, mindkettő azonban a saját történelme által kijelölt ösvényt kívánta követni; az egyik egy alkotmányos kormányrendszer elnyerésére törekedett, míg a másik eddigi alkotmányát új és életerősebb, az újabb eszméihez idomított létezzettel kívánta felruházni, sem egyik, sem másik nem szorgalmazta az összes monarchia feloszlatását, avagy az úgynevezett nemzetbeli elválást — separatismust — megkísérteni, és mindamellet is, midőn már a céljt majdnem mindketten elérték, és az összes birodalmat egybentartó rendszabályokról kelle vala előgondoskodással lenniök, senki sem gondolt arra, szabatosággal meghatározni azt, minő viszonynak keilend majd létrejönnie az osztrák parlament és az ujan szervezendő magyar országgyűlés közös tárgyalásaira nézve; erre, bár az egész monarchiára nézve legnagyobb horderejű kérdésre, senki sem gondolt. A kiküzdendő szabadság volt a kitűzött cél, hanem a mi leglényegesebb volt a monarchia további fennállására nézve, t. i. az újabbi kormányrendszer meghatározásának formulázandó szüksége senkinek sem jutott a nagy lelkesedés közepette eszébe. A kérdés tengelye tehát nem csupán a körül forgott, az írott szerződéseken nyugvó magyar alkotmányt ismét visszahelyeztetni, ha-

nem inkább a többi örökös tartományokkal közös alkotmányos institutiók létrehozatalát előmozdítani.

E küzdelmek közepette azonban egész szenvedélyességgel kitört a polgári belháború. A magyarok, kik továbbterjedésével a harctérnek mindinkább visszavonultak saját politikai állásuk sáncaiba, felhasználván saját királyuknak szorongató állapotbani kínos helyzetét, oly rendszabályt nyertek ki tőle, mely e csekély, igénytelen politikai nézetek egyik legfontosabb tárgyát képezi, oly rendszabályt, mely körül forog a magyarok részéről oly nagy erélylyel és kitartással felhozott összes argumentatio, mely a szóban lévő *formális legalitás* alapját képezi; ezen rendszabály a törvényes koronás király által szentesített 1848-ki törvények létele.

V.

Az 1848-ki törvények az ősi magyar alkotmányt nemcsak alakzatára, de lényegére nézve is megváltoztatták, és az örökös tartományok irányában eddig fennálló közös és egyetemes politikai viszonyt megsemmisítették.

Kétségtelen tény gyanánt áll előttünk, hogy a magyarok ezen törvények létrejötte által alkotmányos jogaik oly nagyszerű szélesbítését nyerték meg, hogy gyakorlati szempontból tekintve ugyanaz *nemcsak alakzatára, de lényegére nézve is* egészen újnak tekinthető. Ezen időszakig ugyanis Magyarország az ausztriai birodalomnak csupán egy *kiegészítő tartománya* gyanánt vala tekinthető, legalább a magasabb felségi jogok — les droits de souverainté — és legfelsőbb országlati kérdések tekintetében, valamint külföldi hatalmasságok irányában *had és béke* feletti függetlenül határozó intézkedéseket is ide értvén. Az utolsó 1848-ik évi törvények ellenben, és azoknak alapján felállított külön magyar minisztérium az országgyűlésnek parlamentarizmus rendszerét és önálló függetlenségét alkotván meg, ezen újabb rendelkezés által azon nagy hatalmat is magához ragadta, saját belátása szerint, a körülményekhez képest *a többi örökös tartományok kizártával is*, egy saját nemzeti politikát követni és önállólag vezérteni. E szerint ezen 1848-ki törvények az ez időszakig fennálló egyetemes ausztriai birodalmat két egészen különálló testületté alakítván át, egy hasonló po-

litikai viszony, mint volt egykor Angolhon és Hannovera között egy közös fejedelem alatt, állott elő.

Ily intézkedés nyilván egy történelmi újítás, egy újabb chartának, egy újabb alkotmányos rendszernek életbeléptetését involválja. Sokan hajlandók, valamint ezt egy tekintélyes párt Magyarországon valóban hiszi és vallja is, hogy ezen rendszabályok az ősi alkotmány szerkezetének történelmi kifejlésén túl nem terjeszkednek, és azokat oly színben állítják elő, mint e jelen korszak igazságos és méltányos követelményeit; a társadalmi reform kérdései eldöntését tárgyazólag e nézet nem is hibás, hanem internationalis politikai viszonylatokat érdeklőleg e törvények határozatai az ausztriai összes birodalom eddigi nagyhatalmi állásának veszélyeztetését vonván magok után, a korona ezen törvények részbeni intézkedéseinek előleges átvizsgálása és módosítása nélkül beleegyezését és jóváhagyását megnyerni mindeddig nem sikerült. Ha nekünk e felett ítélnünk kellene, megvalljuk őszintén, miszerint az eljárás ezen 1848-ki rendszabályok létrehozatalát tekintve, általánlag véve törvényszerű volt.

Ha az angol törvény tudók — Kronj úristen — inegkérdetnének, bizonyára nem késnének következő döntvénnyel előállani, t. i.: az 1848-ki rendszabályok az erre feljogosított factorok műve, egy nemzeti építmény a korona- és nemzet-képviselőt közegyezési alapján alkotva, ha ilyes rendszabály, ismételjük, az angol parlamenti eljárás folytán, annak tanácsstermeiből került volna ki, ily esetben azoknak absolut érvényessége felett semmi legkisebb kétség sem adhatná többé elő magát, és ezen argumentum a formális legalitás mellett szól, melyből a magyar országgyűlés álláspontját kölcsönözte; a legalitás szempontjából véve tehát, alig lehet ezen argumentatiót megdönteni.

VI.

A magyar kér dérnek méltányos megoldása, csupán a formális legalitás szempontjából indulva ki, nem eszközölhető, és egyedül a gyakorlati politika élvei alkalmazásából keletkezett politikai ítéllethez alá vonható.

Másként áll azonban egészen a dolog, ha a tárgyra nézve a gyakorlati politika megítélhetési szempontjából fognánk kiindulni, (és itt szükséges azt nyomatékosan megjegyezni, hogy e jelen fennforgó eset csupán és egyedül politikai ítélőszék bírálata alá vonható) ilyes mindenoldalú és elfogulatlan, valamint minden részrehajlás nélküli ellátás után, igénytelen nézetünk szerint lényegileg egészen különböző Ítélet fog előállani.

Mindenek előtt ugyanis józanul kell meggondolni, hogy ezen rendszabály oly fejedelem kezei által nyert szentesítést, ki semmi tekintetben nem volt többé ura a helyzetnek, melybe sodortatt, egy oly fejedelem, kinek háttartalan jószágos indulata a gyöngeségig, határozatlansága pedig a tanácstalan állapotnak tömkelegébeni tévedéseig jutván el, elegendő erély hiányában az akkori nehéz idők rohamainak ellentállani, és királyi magas feladatának kellőleg megfelelni többé nem volt képes.

Továbbá tekintetbe kell venni azon közbejött sajnos eseményt is, hogy azon időszakban egyik tartományban egy még be nem végzett polgári háború dühöngött, a király a maga saját fellázadt alattvalóival viszálykodásba

keveredett, szüntelenül a minduntalan változó hadjárat események nyomása alatt állván, kényszerítve volt ellenfelei irányában eljárását a naponta változó politikai mozgalmaktól feltételezni. Távolról sem jut azonban e helyen eszünkbe, szószerű gyanánt fellépni azon eléggé nem kárhoztatható tévtanoknak, avagy azoknak ismeretes tételeire hivatkozni: miszerint — t. i. ellenfeleinknek irányában — legyenek azok külföldiek vagy belföldi lázadók, hűség és adott vallásos szó csak addig lenne fedhetetlenül megtartandó, míglen azok erősen állanak ellenünkben, és hogy az azokkal kötött szerződések azon pillanatban megszűnnek reánk nézve kötelező erővel birni, mihelyest a túlsúly náluk hanyatlásnak indult; melőzhetetlenül szükségesnek látjuk azonban kijelölni azon lényeges különbséget azon kötelezettségekre nézve, melyek egy még be nem végzett küzdelem tartama alatt jöttek létre, és azok között, melyek békés idők szabályszerű szüleményei gyanánt tekinthetők, oly értelemben t. i., hogy csak azon végleges és politikai kötelezettség tekinthető a felekre nézve kölcsönösen érvényesnek, melyet az ily küzdelem végkimenetele létesített. Bármely politikailag létegesült testület természetét vizsgáljuk, józan megfontolás után úgy fogjuk találni, hogy az másképp nem is történhetik. A gondviselés nem mutat fel semmiféle általános törvényt a korlátlan, vagy alkotmányilag korlátolt monarchiák, a parlamentáris, avagy republikai intézvényekre szabály gyanánt szolgálándót, a világ egész földkerekségén fel nem található oly népkormányrendszer, mely minden időkre nézve, annak ideiglenes avagy egészbeni felfüggesztése már magában véve a világkormányzat erkölcsi szabályaival ellenkező, és annál fogva büntény nevezetével lenne bélyegzendő. In ultima analysi bármi politikai intézvények pusztán egyszerű szerződések gyanánt tekintendők, és valamint az emberiség erkölcsi közérzete ellen véte-

nénk, ha felállítanék azon vakmerő és kárhozatos tételt, hogy szerződések nem mindenkor kötelező erejűek; de mindazáltal az is való marad, hogy szerződések csalás, erőszak stb. útján, avagy más modorban alkalmazott kormányzasi államcsíny megkísértése folytán, megtörtének és érvényen kívül helyeztetnek, és ilyes események következtében előidézett politikai állapotok — ha azok immár magukat kellőleg consolidálták —, általában és véglegesen az egész európai diplomacia által elfogadott és mind e mai napig divatozó alapelveknél fogva is mindenkor „fait accompli“ gyanánt szoktak tekintetni.

Polgári háborúkban és a politikai élet mindenféle küzdelmeiben oly fényietek mutatják fel magukat, miket a moralista és történetíró egyiránt keményen meg róni és szükségkép kárhozthatni fognak, mindamellett is azonban az azon tényletekből kifejlő végeredmény képezendi mindenkor azon végletes kötelezettséget, mely minden más hatalmat kirekesztő egyedüli uralmat gyakorol, és végtére a közelismerésre is számot tarthat. . . .

Ha nem ez volna a politikai események természetes folyama — a győztes félnek túlsúlya érzetében nem volna mit tennie mást, mint ellenfelét tökéletesen megsemmisíteni; azonban az emberiség érdeke és a közerkölcsiségnek társadalmi szabályai megkívánják, hogy a bevégzett tényleges állapot jóváhagyást nyerve, ebben találja fel határainak korlátait.

Úgy hiszsztik, hogy e részbeni állításaink némi igazolásául elegendő leend a jelenleg fennálló francia császárságra, a 2-ik deczemberi eseményekre és annak eredetére, a jelenleg már több európai nagyhatalmasság részéről diplomatiailag elismert újdun alakult olaszországi önálló királyságra, és legközelebb Európa több tartományában az 1815-ik évi bécsi congressus ünnepélyes és minden európai nagyhatalmasságok által egyiránt szentesített szerződés pontjai ellenére keletkezett és a poli-

tikai tényleges események folytán néhol már némi részben a diplomácia útján is elismert politikai és területiális változatokra hivatkozni.

A forradalom és a belviszályok kezdetével ugyan is a korona Magyarország részére különös kiváltságokat adott meg, melyek csakhamar ismét visszavétettek. Mi nem vagyunk ellene egész őszinteséggel bevallani azt, hogy ezen visszavétel magában véve egy erőszakos eljárást képez, ellenben más részről szintén azon tényt sem tagadhatjuk el, hogy a harc és küzdelem tovább folytatott, és hogy végtére is a harci győzelem a korona részére ütött ki.

Ez lévén tehát a gyakorlati politikai szempontból vett valódi tényállás, melyből egyedül kiindulva lehet e nagy kérdés horderejét *politikai ítélet alá vonni*, igen nehéz belátni azok állításainak valóságát, hogy az 1848. törvények kibocsátása, mely magában véve a belháborúnak csak közben eső pontját — ex incident] — képezte, és a koronától rögtönözve nyert szentesítést, a viszálykodó felekre nézve egyiránt kötelező és megmásolhatlan szerződés gyanánt felkarolni oly modorban, hogy azok örök időkre érvényes, a formális legalitás egyetlen és megváltozhatlan feltételül tekintessenek.

De hogy félre ne értessünk, szükség felemlíteni e helyen azt, hogy mi távolról sem kívánjuk azon tételt felállítani, mintha egy ily harczvesztés által egy nemzetnek joga és méltányos igényei a politikai ki fej lés mezején mintegy eljátszottak lenni hirdettessenek, sőt mi tökéletesen az ellenkezőt állítjuk.

Nem csak egy politikai társadalomnak in concreto, hanem minden egyes polgárnak jogigénylete van arra, kívánni azt, hogy azon kormányzat, melyet a gondviselés számára kirendelt, jó, méltányos és igazságos legyen. Az áldott természetben ugyan sehol fel nem találjuk defini-tióját annak, hogy váljon mi az, a miben áll tulajdon-

képen egy jó kormány rendszer, és minő politikai institutiók a legjobbak *); azonban egész határozottsággal merjük állítani, hogy vannak olyan kormányzatok, melyek a társadalmi állapotnak gyarapodását, kedvező kifejlését, jólétét és boldogságát nem csak elő nem mozdítják, hanem hátráltatják, és félszeg intézkedéseik által akadályozzák; ilyes kormányrendszernek részbeni, vagy egészen átvaltoztatására, sőt némi esetekben tökéletes megdöntésére is minden utón és módon törekedni: kötelessége minden állam polgárának, nehogy „saluspublicadetrimenti capiat.“ Mi részünkről azon véleményben vagyunk, hogy azon kormányrendszer, melynek elvei szerint 1848-ig, és azon túl ismét e mai napokig modo provisorio az ausztriai örökös tartományok és velük együtt Magyarország is közigazgatási tekintetben kormányoztatott, immár egészen túlélte és lejárt magát, és azon meggyőződésben élünk, hogy a 48-ki t. cikkelyekben igen sok józan, életerős és korszerű, mi több, a társadalmi reform tekintetében a jelen előhaladott időszakra nézve elkerülhetetlen és ismét életbe léptetendő szükséges intézkedések rejlenek; mihez képest bátran merjük állítani, hogy a magyar nemzetnek saját veresége után is kétségtelen és állandó jogigénye van, némelyeket a 48-ik évi legislatio intézkedései közül visszakívánni és azoknak továbbrai fenntartását erélyesen is szorgalmazni, és ha azoknak visszaállítását minden tőle kitelhető módon elérni törekedett, ezen a nemzet részéről elkövetett eljárás sok tekintetben iga-

*) E tekintetben el nem mulaszthatjuk e helyen a tisztelt olvasót a törvények szelleméről „De Fesprit des loix“ Montesquieu által írott jeles munkának olvasására utasítani, a hol a többi között fel fogja találni azon politikai tételnek gyönyörű kifejtését, minél fogva kétségtelenül kimutattatik, hogy azon kormányrendszer a legcélszerűsőbb, mely valamely nemzet történelmi sajátágaiból és geniusából vette eredetét és származását.

zolva is van; hanem kérjük ezúttal azon körülményt is egyszersmind kellő figyelemre méltatni, hogy mi ezen jogigényét a nemzetnek magából a 48-ki törvényekben rejlő korszerű és célirányos rendszabályok szükségességéből és a magyar nemzet gyarapodását ezéző intézkedéseiből következtetjük, és meg nem engedhetjük, mint azt sok előkelő hazánkfia vitatja, hogy ezen jogigény az engedményezés és kibocsátási legalisált formalitásból származtassák le; mert hiszen ezen kezeink között lévő legális documentum a közbejött polgári belháború sajnos végeredménye által, bár csupán egyoldalúig, a volt birodalmi kormány útján félretétetett és érvénybe léptetése mind ez ideig felfüggesztetett.

Jelenleg azonban, hála a mindenható isteni gondviselésnek és urunk s legjobb fejedelmünk magasztos elhatározásának, a bukott kormány kárhozatos rendszere immár a semmiség örvényébe dőlven alá s lelkes honfiak bizatván meg a kormányzás vezetésével, egy jobb jövődő nyílt meg a magyar nemzet számára, és közel van immár azon idő, hol a legközelebb egybehívandó országgyűlésen az 1861-ben megszakított tanácskozási fonalat ismét fel foghatván, annak folytatában leend a nemzet választottainak alkalmá a magyar nemzet testületén ejtett tetemes sebeket hathatósan orvosiam és sérelmet szenvedett alkotmányunkat, urunk s jó királyunk magasztos fejedelmi szavára támaszkodva, isten segedelmével ismét helyreállítani.

VII.

A 16 évig megkísértett hasztalan és sajnos experimentalis tapasztalatok nyilván kimutatják, hogy az ausztriai birodalomnak nagyhatalmi állása Európában egyedül alkotmányos institúciók fenntartása, Magyarország kibékítése és méltányos jogigényeinek kielégítése által nyerhet állandó biztosítást.

Be kelle tehát következnie szükségképen e nagyszerű politikai vizzály egy új stádiumának, a győzelem elvégre a korona részére ütött ki, és az 1848-ki törvények félretétele elhatározatott. Az autocratia és absolut kormányzati rendszer az egész birodalomra, és így Magyarországra és úgynevezett kapcsolt részeire is egyaránt kiterjesztetett, a végcél, melyet a volt kormány magának kitűzött, a birodalom ismétli egyesítése és consolidate ója csak dicséretére válik, hanem az utak, modor és eszközök, mik által e nagyszerű cél megközelítését a volt kormány emberei elérni vélték, a legkárhózatosabbak, melyek valaha egy kormánytestület koponyájából annyi tétovázások után kikerülhettek; ők elvakultságukban a nagyszerű feladat czélszerű megoldását boszúvágyszülte, a humanitás legszentebb érzelmeit lábbal tiporva, a legalacsonyabb armány eszközeit eltökélték felhasználni, szóval: a volt kormány embereinek alkalmazott eljárása sem a felséges dynastiára, sem a birodalom népeire áldásthozó nem lehetett, különösen a beligazgatást illetőleg, reorganisatorok gyanánt lépven fel, azon eszközt, mely a birodalom

külön tartományait majdan szorosabb kapcsolással vala összetartandó, abban látták föltalálhatni, ha a német bureaucratia általános behozatalát Magyarországra is kiterj esztendik. Bármilyen magas fokon álljon is a német civilizáció, azt még sem leendő soha képes megváltoztatni, hogy a bureaucratia egy élet- és szellemnélküli gyári szerkezeten túli emelkedhessen, egy majdnem ezredéves történelmi, a magyar nemzet geniusából kifejlő sajátos uinunicipalis élettel és kormányrendszerrel bíró nemzetnek azonban egy egészen idegen elemekből álló bureaucratia nyakára rögtönözve erőszakosan feltolni, ez egyik leggyalázatosabb és legutálatosabb gépezet minden, bármiféle más kormány szervezeti experimentációk közül.

Semmiféle más hathatósabb eszközt ki nem lehetett volna gondolni arra nézve, hogy a magyar eleink még inkább fel ne ébresszessék és buzdítsassék, mindenkor szent erekllye gyanánt őrzött és ily barbár módon megtámadott nemzetiségének védelmére, és ahoz, a megkísértett erőszakos összeolvasztástól annyira idegenkedő büszke önérdettel és legyőzhetetlen varázserővel terjedő kitartással még inkább ne ragaszkodjék. Mentül feszesebben szorítottat ugyanis össze a magyar elemnek állami testületé a német bureaucratia pánczéjai közé, annál nagyobb erélylyel és állhatatossággal szemléltük a magyart beburkolóznani nemzetiségének tartós szövetű palástja redőibe. A magyar népnek ellenszenve ily kárhuzatos systema által mindinkább több táplálatot nyervén, a gyűlölet csiráit még inkább kifejtette és az általános utálatot e rendszer irányában örökségi hagyomány gyanánt a késő nemzedékre is átruházta.

Ily ildomtalan és minden legkisebb kíméletet kizáró eljárás mellett a kilátás, a különböző nemzetiségű elemeket egygyé olvaszthatni, mindinkább csökkent, mintsem hogy gyarapodott, a veszedelem, mely az ausztriai birodalmat fenyegette, még mindig a régi stádiumban

fenntartva, az elkeseredettség a magyar nemzetiségi közérzelem ellen intézett nyers erő és tapintatlan bánásmód által még inkább növelve, nem csoda, ha az elidegenülés Ausztria irányában még nagyobb fokra hágott, mint volt valaha.

Igen könnyen megmagyarázható tehát ily általános politikai hangulatból, hogy kedvezőbb viszonyok közbejöttével a lappangó láz bizonyára előbb-utóbb kitörendő vala, másfelől is nagy horderejű események rázkódtatván meg e közben az ausztriai birodalom testületét; mindezen sajnos körülmények a kétes jövődő felett méltán aggódo jószágos fejedelmet azon meggyőződésre bírták, hogy az eddig fenntartott absolut kormányrendszer gyökeres megváltoztatásával általánlag más, közös alkotmányos elveken felállítandó új politikai intézvények behozatala múlhat lanul megkíván tató, hogy ez által valamint a közös birodalom további fennállása megmentessék, úgyszintén a felséges dynastiának attól elválaszthatlan jóléte egyszersmind biztosíttassák, proprio motu kegyesen elhatározta ennélfogva jószágos fejedelmünk, az eddig fennállott absolut kormányrendszernek véget vetni, eddigi korlátlan souveraini hatalmának egy részéről önkényt lemondani, és annak némi részbeni gyakorlatát alkotmányos szervezés útján birodalma minden népeivel egyiránt megosztani, és a felállítandó új kormány felelősségét népei irányában is kiterjeszteni.

Ezen nagylelkű fejedelmi elhatározásnak végrehajtására a kellő és célra vezető eszközöket megválasztani szintén nem csekély feladat lévén, elvégre az akkori körülmények minden oltláról méltányos tekintetbevételével igen bölcsen úgy rendelkezett, hogy előlegesen e részben birodalmi tanácsának véleményét kihallgassa.

E vénre tehát 1860-ban a birodalom minden tartományaiából kiszemelt felsőbb politikai képességükről közönségesen ismeretes egyéniségek hívtak meg Bécsbe

a fejedelem által, ottan az úgynevezett megbővített birodalmi tanácsban résztveendők.

Ezen birodalmi tanács elé terjesztetvén ennek folytán az álladalmi helyzet mibenléte, egyszersmind megbízást nyert a fejedelem részéről, hogy az életbe léptetendő alkotmányos birodalmi szervezet iránt vélemény es jelentését a koronának terjeszsze fel. Ezen megerősített birodalmi tanács a korona által lévén összehíva parlament gyanánt ugyan nem volt tekinthető, mindamelllett a felség parancsára a birodalom akkori állapotja minden tartalék nélkül egész maga mivoltában elébe adatván, e feletti vitái a legnagyobb nyilvánossággal, rögtön és minden haladék nélkül a nagy közönség tudomására juttattak, és a birodalmi tanács magyar tagjai, kik magukat felsőbb politikai képességük által különösen ki-tüntették, a tanácskozásban hatályos osztályrészt nyertek.

VIII.

A fentebbi pragmatikai okokkal támogatott előzményekből Önkényt kitűnő internationales és függő közjogi kérdések kiegyenlítését célzó politikai nézetek bővebbi kifejtése.

A megerősített birodalmi tanács összejövetelének legfontosabb eredménye volt az úgynevezett octóberi diploma *), melynek értelmében az országgyűlésileg esz-közlendő revisio útján további módosítást nyerendő, 1848-ki néhány t. cikk kivételével, a magyar nemzet ősi alkotmánya ismét visszahelyeztetett.

A birodalom többi, úgynevezett örökös tartományok alkotmányos szervezetét tárgyszó intézkedések véglegesen az 1861. évi febr. 26-ki császári statútum által állapítat-

*) Hogy az októberi diploma következtében a fejedelem által kormányra hívott magyar államférfiaknak minden törckedéseik előlegesen oda voltak irányozva, hogy a magyar ősi alkotmánynak egyedüli alapját tevő, minden eddig fennálló constitutionalis institutiók között bármily oldalról megkísértett önkény ellen annyi viharos századokon keresztül a nemzetnek mindenkor legbiztosabb garantiája és legerősebb palládiuma gyanánt szolgáló *megyei municipalis rendszer* helyreállítását eszközöljék, csak dicsérni és méltányolni lehetett; azonban igénytelen nézetünk szerint az utat megtévesztve, az ide vezérlő célirányos eszközöket sem választák jól meg.

Ugyanis megfélejtkeztek azon felette fontos körülményről, hogy az októberi diploma ki jövetelével a birodalomnak a magyar koronához tartozó része *kivételes*, és így akkori szempont-

tak meg, melynél fogva az ausztriai egész birodalomra nézve egy közös, a kettős kamarai rendszert magában felvevő parlamentaris szervezet felállítása is elhatározott

Ez azon ausztriai alkotmányos szervezet, melyet a sz. István koronájához tartozó országok mind e mai napig elfogadni méltán vonakodtak, az immár több mint egy évig tartó közös birodalmi tanácsba — Reichsrath — képviselőik kiküldését eszközteni kereken megtagadták.

A helyzet és a dolog jelen állapotja, mely ezen vonakodás, és annak folván az osztrák államférfiak részéről alkalmazott eljárás által előidézett, képezik azon tárgyat, mit felvilágosítólag előtüntetni és kellőleg mérlegelni ezen igénytelen sorok feladata.

A dolog miként történendő kiegyenlítése felette nagy horderejű nem csupán az ausztriai birodalom, de egész Európára nézve.

Midőn egy hatalmas autocratia az önkormányzatról önkényt lemondva, alkotmányos intézvényekkel korlátolt monarchiává változik át, hogy ily es nagyszerű esemény egész Európának érdekeit kedvezőleg érinti, senki közülünk kétségbe vonni nem fogja; magának a monarchiaból tekintve, nem normális állapotba tétetvén által, ha az általuk kitűzött célhoz eljutni akartak volna, egyáltalában nem lehetett más utat használniok, mint csupán kivételest; mert hiszen akár a régi római, akár a miénkhez nemiekben hasonló angol, de ha úgy tetszik, magunk saját politikai, eddigi történeti adatait méltó tekintetbe vesszük, csalhatlanul azon országlati axiómát látjuk azokból példa gyanánt előtűnni, *miszerint kivételes politikai állapotok közepette a normális helyzetbe ismételt visszajutás csupán kivételes utón és kivételes eszközök alkalmazása által történhető és eszközölhető.*

Ezen politikai országlati axiómának alkalmazását az októberi magyar kormány férfiaknak, az akkori politikai események méltányos tekintetbevételénél fogva is, annál kevésbbé lehetett yala mellőzniök, minthogy az összes birodalom viszonyait sem

népeinek pedig mily nagyszerű politikai előnyt nyújt, azt bővebben fejtegetni nem is szükséges.

Ez alkalommal azonban nem lehet említés nélkül hagyni azon felette fontos körülményt, miszerint a fennállott autocratiai kormányrendszer eddigi korlátlan hatalmát sok tekintetben Magyarországra is kiterjesztő, és időszert annak alkotmányos különállását kellőleg nem méltányolva, számtalan ízben az ottani alkotmány gyakorlatát is, — non de jure sed de facto — elnyomni törekedett. Századokon keresztül, mióta t. a. Ausztria többi örökös tartományaival együtt egy közös fejedelem alatt áll, Magyarország politikai állapotja, had- és béke-rendszere, a történeti események lánczolatával összefűzött balsorsa vagy jóléte mindenkor azonos, hogy úgy fejezzük ki magunkat, azokéval identificálva volt; ez oly tény, mit senki sem s csak legtávolabbról is kétségbe vonni.

A magyar nemzetnek politikai állapotja, hatalma, saját nemzeti jogait és alkotmányos kiváltságait érvényesen fenntarthatni, azon czélzatok, melyekre a sz. István koronájához tartozó államokból befolyó jövedelmek fordítatnak, a külső európai hatalmasságok irányában politikai viszonyai, közigazgatási és kormányzati rendszere vala czélirányos a számításból egészen kifelejteni, és így kellő tekintettel az akkori felette kényes helyzetére saját ügyeinknek a kivételes eszközökön túlterjeszkedni nem volt sem eszéjyes, sem ildomos politikai eljárás; mert hiszen politikai állapotaink nem lévén normálisak, az abban minket visszavezérlő ideiglenes rendszabályok sem lőhettek más természetűek, mint az akkori kivételes politikai helyzet magával hozta.

Hogy ebbeli állításaink igazságát mennyire igazolták a reákövetkezett felette szomorú események, ezt e helyen bővebben fejtegetni egyáltalában felesleges.

Az októberi magyar kormány férfiak buzgó és hazafias jó szándékait csak távolról is kétségbevonni akarni, úgy hiszem, közülünk senki sem fogja; de azt mégis őszintén be kell vallanunk, hogy akkori kivételes politikai helyzetünket nem vették kellőleg fon-

rének egész mivolta — mennyire a legszorosabb és legbensőbb, úgy szólva elválaszthatatlan összeköttetésben áll az úgynevezett örökös tartományok kormányzati rendszerével, — ezt e helyen bővebben fejtegetni honfitársaink előtt felesleges munka volna.

Váljon Ausztria egy korlátolt monarcha és szabad népei képviselőinek közbejöttével alkotmányos elvek szerint, avagy korlátlan hatalommal kormányoztatik, ez oly nagy horderejű kérdés, mely Magyarország legszen-
tebb érdekeit egyiránt a legközelebből érinti. Minő volt Magyarországnak magatartása és politikai viselete azon nagyszerű esemény folytában, mely Ausztriát immár az alkotmányos államok sorába helyezé, ezt az eddigi történeti előzmények kellőleg illusztrálva eléggé felmutatják.

Sokáig és erősen küzdöttek Ausztria népei egy *átolóra, midőn rögtön a megy ők kormányzatát oly férfiak kezelésére bízták, kik a kivételes 'politikai állapot létezését megtagadván, ismét az 1848 ik veszedelmes ösvényre terelték dolgainkat.*

A magyar kormány élén álló októberi államférfiak tehát egy *erélyes kivételes kormányzat* egyedüli feltételét, az *administratív hatalmat* kezeikből kicsikartatni engedvén, kellő politikai irányzat kijelölése helyett — Fülöp Lajos, franczia király országlata alatt Francziahonban az úgynevezett politikai doctrinairek által szintén nem nagy sikerrel felhasznált modort „laisser faire, laisser allez“ alkalmazván — az 1848-ki terrain felmutatásával az októberi diplomában a fejedelem által kijelölt ösvényt elhagyva, csupán negativ szellemben folytatták működéseiket, és így *positiv rendszabályokkal* többé fellépni hatalmukban nem lévén, valamint a kitűzött célét, t. i. a fejedelem és anemzet nagy többsége által egyiránt óhajtott eredményt, a kölcsönös kiegyezés és kibékülés megghiúsultával elérniük nem sikerült, úgy az ország egykori normális politikai helyzetének a nemzet számára óhajtott visszaszerzését sem valának többé képesek eszközölni, mihez képest ilyeu politikai eljárásnak in ultima analysi, *hogy más egyéb következése nem leend, mint a provisoriumbai ismét visszaesés,* azt minden elfogulatlan már előre láthatta.

kotmányos és liberális elveken megalapítandó kormányrendszer elnyeréséért.

A rég óhajtott cél elérésének *immár* küszöbén állanak, azonban az eddigi állapotok kellő biztosítékokkal még minden oldalról eddigelé ellátva nincsenek.

Az alkotmányos valódi szabadság csak úgy létesülhet, ha egy arra hivatott nép, az azt garantírozó intézményeknek is egyszersmind teljes birtokába helyeztetik, és annak élvezését minden oldalról sajátjává teszi.

A politikai szabadság lényege és kellő biztosítéka egyedül abban áll, midőn a kölcsönösen biztosított jogok és köteleességek tényleges gyakorlata érvényre emelkedett.

Hogy Magyarországnak mennyire érdekében fekszik minden kitelhető utón és módon e részben az ausztriai tartományok népeit elősegíteni és oda közremunkálni, hogy az létesüljön, erre az ezen igénytelen sorok folytatásban előhozottak minden további bővebb fejtegetést feleslegessé tesznek.

Váljon Magyarország képviselőinek a múlt országgyűlésen e részbeni eljárása ez irányban minden tekintetben igazolható-e vagy sem? ezt tényleg minden elfogultság nélkül csak az utókor ítélete fogja bírálat alá vehetni.

A mi feladatunk e keskeny téren más nem lehet egyéb, mint annak megfejtése, mi a történeti adatok nyomán az előbbiekben felhozottak által e részben kellőleg igazolva kimutattatott, hogy az 1848-ki törvényeknek általános ismétli életbeléptetése az ausztriai birodalom eddigi európai nagyhatalmi állásával meg nem fér, tehát azoknak részletes revisióját alkotmány-rendelte utón multhatatlanul feltételezi.

Ha áll tehát azon axióma gyanánt felmutatott igazság, hogy az ausztriai birodalom eddigi nagyhatalmi állásának további fenntartása *európai szükségesség*, úgy az

1848-ki törvényeknek Magyarország részéről időlegesen eszközlendő revisiója szintén mint *conditio sine qua non* és mintegy elutasíthatlan szükségesség tűnik előtérbe.

Lord Macaulay *) valamint egész Európában, úgy a magyar legkitűnőbb államférfiak által is különösen elismert politikai tekintély — *auctoritas* — kinek szavaira tehát, bármi szempontból véve is fel e nagy horderejű magyar kérdésnek érdemét, méltán hivatkozhatunk, — történetének 5-ik kötetében azon megdönthetetlen politikai igazság felállításával gazdagítá az országlati tudományok összegének tárházát, hogy a politikának annyi tételei közül egy sem mutatható fel nagyobb elhatározottsággal, mint azon *positiv axióma*: miszerint „egy parlamenti kormányrendszer hasonló hatáskörrel és egymástól független két parlament felállításával ugyanazon egy államban keresztül nem vihető, és a monarchia további fennállásának veszélyeztetése nélkül egyáltalában nem valósítható.”

Az ennek ellenére tett Angolországban kísérlet: t. i. az irlandi parlament meghagyásával a közös kormányzati gépezetet normális mozgalomban fenntarthatni, szín-

*) Nem mellőzhetjük el e helyen az államban felosztatni kellő hatalmak célirányos egyensúlyoztatását tárgyassó saját szavait e nagy történetírónak kiemelni és maga eredetiségében visszaadni. Ugyanis I-ső kötet 241. lapon ily szavakra fakad: „Virtue is nothing, but a just temper between propensities any one of which, if indulged to excess becomes vice — nay the perfection of the supreme deity himself consists in the exact equilibrium of attributes, none of which could preponderate without disturbing the whole moral and physical order of the world;” Lásb bővebben „The history of England from the accession of James the Second by Lord Macaulay in X volumes.“ Az utolsó kötet csak halála után 1861-ben jelent meg — Hogy nemsokára e nagyszerű történeti munkát teljes magyar fordításban fogjuk bírhatni, nagy köszönettel tartozik a nemzet a magyar akadémia e részbeni előző gondoskodásának.

tén kivihetetlennek találtatván, sőt az abból keletkezett politikai viszonylatok oly kiállhatatlan zavarba vonták a dolgok menetelét, elannyira, hogy csakhamar nyilván ságosan kimutatta magát azon politikai szükségesség, miszerint Britannia nagyhatalmi állásának további biztosításául az írlandi külön parlament végképeni feloszlásának be kelle következnie.

Hogy az angol politikai tekintetben a legpraeticusabb nemzet e világon, ezt bővebbi bizonyítványokkal kitüntetni felesleges volna, mert hiszen mi mindnyájan, kik az angol alkotmány szintén történeti alapokon kifejtett politikai phasisait nagyobb figyelmünkre méltattuk, és reánk nézve azon fontos körülményt is kellő tekintetbe vesszük, hogy az angol alkotmány mint történeti eredetére, úgy politikai intézményeire nézve is a magyarorszáigival a legtöbb hasonlatosságot és rokonságot mutat fel, mindezeket követésre méltó tanúság gyanánt kelle vala felhasználnunk politikai átalakulásunk nagy horderejű megkísértése alkalmával, és méltó figyelmünkre méltatni azt, hogy a politikában a theoriák pusztá felállításá soha célhoz nem vezet, és *csupán a gyakorlati terrain* az egyedül, mely nekünk egy biztos vezérfonalat nyújthat, hogy e nagyszerű circulus vitiosus tömkelegéből valahára kibontakozhassunk.

Ugyanis szükség e helyen felemlítenünk, hogy ősi magyar alkotmányunk egész szervezete a municipalis kormányrendszernek kifolyása, 800 esztendeig élveztük ezen, a magyar nemzet geniusából történetileg önkényt kifejtett kormányzási rendszer áldásait, *) hogy az 1848-ki

*) 1841-ben, midőn gróf Széchenyi István a „*Kelet népe*“ című könyvében az akkoriban Kossuth által szerkesztett „*Pesti Hírlap*“ politikai tévtanai ellen hevesen kikelt, gróf Desewffy Aurél akkori átalakulási küzdelmeink közepette szintén felszólalt *XYZ könyvében* a már akkoriban túlterjeszkedéssel fenyegető és politikai rohanást megkísérteni törekvő pártnak centralisticus

törvényhozás a parlamentaris kormányrendszert félig-meddig forradalmi úton és rögtönözve, minden átmeneti hidazat nélkül és a birodalmi politikai viszonylatok kellő tekintetbe vétele nélkül behozta, ezen államtényt közölünk senki kétségbe vonni nem fogja; eltévesztettük szemünk előtt gyakorlati állásunk politikai ösvényét, eddigi aristocratiai és municipalis intézvényeken nyugvó alkotmányunkat, a parlamentaris kormányrendszer és legszelebb democratiai alapokra fektetve, rögtönözve átváltottattuk.

De valamint saltus nec in natura nec in politica datur, ezen in theoria magában véve üdvös metamorphosis rémületesen megboszulta magát, mert — mint 16 évig sajnosán kényszerítve valánk tapasztalni — alkotmányos fennállásunk veszélyeztetését vonta maga után.

Miután immár az 1860-ik évi úgynevezett oetóberi diploma által ősi alkotmányunk visszahelyezését adott királyi szó biztosítja, és minket nyolczszázados gyakorlati irányzatú ferde politikája ellen, lángeszének egész tüzével a mi ősi megyei municipalis rendszerünk hasonlítkatlan előnyeit emelvén ki, a többi közt a 9 ik lapon minden jó magyar hazafinak lelke mélyéből szólva ezeket mondja: „A megyek municipalis jogaik alkotmányunk alapját, nemzetiségünk kezességét teszik, annyira, hogy míg megyei szerkezetünk megmarad, érijen bár bennünket akármi csapás, alkotmányunkat mindig ismét visszaszerezhetjük sat. Nem hiszszük, bogy lenne csak egy is kormányférfiaink közül, ki ezen politikai hitvallásában diesöült nagy hazánkfia gr. Dcsewffynek ne osztoznék. Megyei hely hatósági jogaink a mai social is viszonyokhoz előlegescn átido-mítandó fenntartásán kell tehát működnünk. Azért, nem melőzhetjük el — miután e jeles munkát a jelen politikai viszonyok ismét korszerűvé tették — hazánkfiainak méltányló figyelmébe ajánlani, annál is inkább, minthogy centralisticus irányzat felé látszanak gravitálni sok jeles honfiak, nem gondolván meg sajátságos politikai viszonyaink felette kényes és sikamlós voltát.

politikai álláspontunkra proprio moi ismét visszavezet, ha ildomosán kívántunk vala eljárni, nekünk a politika gyakorlati terére kellő vala lépnünk; mi azonban ezen alkalmat e téren 1861-ben kellőleg felhasználni elmulasztottuk, és ismét a politikai teoriáknak meddő mezejére tereltük ügyeink rendezését.

Azt ugyan meg kell vallani, hogy ezen térre nem annyira és kizárólag ön saját hibánk által, mint inkább az octóberi diploma folytán keletkezett 1861-ik évi 26-ik februári, minden előleges megkérdezetésünk nélkül létrejött, reánk nézve is kötelezőleg érvényre léptetni megkísértett, a birodalom összes alkotmányos rendezését tárgyzó statútumnak tartalma által szorítottunk vissza, mert ezen statútum Magyarország önálló autonómiáját egyoldalúig mellőzve, és az 1823. évi II. (mely által a dynastia és nemzet közötti kétoldalú szerződés a *pragmatica sanctio* nevezete alatt a magyar nemzet külön existenciáját biztosította), valamint az 1790-ki 10. és 12. sarkalatos törvénycikkelyeket egy tollvonással simpliciter félretevőn, a magyar ezredéves alkotmányt alapjaiban támadta meg.

Magyarország autonómiai alkotmányos állásának alapelvét — „*nihil de nobis sine nobis*“ — feladni egy magyar kormányférfiú sem fogja, a magyar autonómiai állás szempontját a bécsi államférfiak tehát legkisebb tekintetre sem méltatva, a magyarok megkérdezése nélkül Magyarország felett is egyoldalúig — szintén csupán el mélti politikai ferde coinbinációkból indulva ki, — rendelkezvén, részükről nagy hibát követtek el, ez által anyagot és tápot szolgáltatván a magyaroknak, hogy a *status quaestionis* gyakorlati megoldási terére lépni annál óvatossabbakká tétessenek.

Ugyanis legyenek őszinték és vallják meg igazán azon tisztelt urak, nem volt-e igen természetes ilyes eljárásból a magyar korona alattvalóinak azon következtetést

vonni le. hogy a bécsi státusférfiak részéről az ő tradicionális politikájuknál fogva azon utógondolat — Bach assimilationalis systemájával*) még ez alkalommal sem hagyni fel, hanem ezúttal egy más alak- és modorban annak keresztülvitelét ismételve megkísérteni, — titok- és alattomban a Schmerling időszaka alatt is még mindig fenn-tartatott; mihez képest nem volt semmi természetesebb, mint a magyar korona tartományai részéről szintén minden módon oda törekedni, hogy a bécsi államférfiak ebbeli szándékai lehetőleg paralyáltassanak.

Mert hiszen ha ily utó-gondolatokat nem rejtegettek titokban keblükben, meg nem foghatjuk, miért nem követték mindjárt az egyenes utat, miért nem szólották

*) Hogy ezen kárhuzatos assimilationalis irányzat, mely politikai dogmáját teszi a bécsi államférfiaknak, csak növeli az általuk annyira szemünkre vetett és kizsákmányolt separatisticus eszmék felébredését Magyarországon, azt ők a 16 évi sajnos események tapasztalásai után már megtanulhatták volna; de ők sem nem tanultak, sem nem felejtettek, és az őszinte kibók ülést egyedül gátló torlaszokat maguk hordották halomra, a helyett, hogy azokat lassandassan eszélyosen eltávolították volna; míg ezen assimilationalis rendszer experimentalis teoriájáról végkép le nem mondanak, addig a kibékülést, mit annyira látszatnak óhajtani, sikeresen eszközölhetőnek nem is remélhetik. Idevonatkozólag igen helyesen adta nekik az 1859-ben kért tanácsot egy lelkes hazánkfia, mondván: „Es ist hiernach wohl anzunehmen, dass in dem Augenblicke, in welchem der Grundsatz der *Assimilation nicht mehr als ein Bediirfniss des Gesamtstaates hingestellt sein wird, in dem Augenblicke auch alle Separationsgelüste in Ungarn schwinden werden.*“ — E tétel bővebb igazolását legyen szives a tisztelt olvasó az ünőnteinlitett anonym szerző Lipszében 1859 ben nyomtatásban kijött politikai dolgozatából áttekinteni, mely alig 40 lapnyi emlékirat igen érdekes tartalmára egyébként is kötelességünknek tartjuk hazánkfiait figyelmeztetni. Címe e szép tanulmány nyál szerkesztett emlékiratnak: „Zur ungarischen Frage.“ Eine Denkschrift von einem ungarischen Patrioten. Leipzig 1859.

őszintén a magyar nemzethez, mondván: „mi egy central parlamentet szándékozunk felállítani, melyben az egész birodalmat egyiránt érdeklő közös ügyek a ti hozzájárulásokkal fognának eldöntetni, ennél fogva készek vagyunk nektek alkalmat nyújtani e nagyszerű, az egész birodalom jólétét érdeklő tárgy felett előlegesen nyilatkozni, és mivel mi tudjuk, hogy a magyar nemzet ősi alkotmányához, sajátos intézményeihez oly tántoríthatlan hűséggel ragaszkodik, egyszersmind a hozott törvények szentségét és tiszteletét annyira szíven hordja, az ezen célra vezethető egyedüli törvényszerű utat, országgyűlések előlegesen eszközözendő egybehívását mi részünkről tanácsoltuk is a fejedelemnek“ stb.

Mert hiszen köztudomású dolog, hogy az 1860-ban a fejedelem által egybehívott birodalmi tanács az uralkodónak azon tanácsot adta, miszerint a birodalom többi népei is parlamentaris intézményekkel lennének felruhálandók. Ezen indokolt véleményes tanácsadás volt az imént nevezett testület hosszas vitásainak eredménye, mely vitásoknak annyi közérdeket ébresztő alkalmával, hogy a magyar tagok mindenkor a dolgok élére állottak, e tény az igazsággal szemközt egyáltalában el nem tagadható.

A magyar országgyűlést tehát azonnal egybehívni, annak az adandó alkotmányos szervezet tervezetének mikénti összeállítására iránt törvényszerű utat és módot nyújtani, sokkal közelebb álló volt, mintsem hogy az akkori kormány emberei e nagy fontosságú szempontot szemek elöl téveszthették vala.

Ez lett volna az egyenes és egyedüli út, a jóhiszemű és józan politika; de ehelyett a régi traditionalisösvényt, a circulus vitiosus tekervényes utait számították ki, és megtámadták alapjaiban a magyar nemzetnek szentesített törvényekkel biztosított autonómiáját, erőszakosan kívántak hatni oly czól felé, mely csupán a magyar nemzet

országgyűlésileg, a fejedelem által egybehívott képviselőivel egyetértőleg volt létesíthető.

Úgy hiszszük, a bécsi státusférfiak az általuk elkövetett politikai nagy hibát, különösen jelenlegi állását tekintve a dolgoknak, önkényt be fogják vallani és a *mea culpa mea maxima culpa*-t őszintén elismerendik.

Szükség tehát, hogy ezen, a bécsi státusférfiak által eddigelé követett tévútról eltérve, ezen immár a birodalom nagy kárára elkövetett nagy hiba orvoslásának célra-vezető eszközeiről vállvetve gondoskodjunk.

Nem kevésbé kívánja a törvényszerűség szempontja, kellőleg megvizsgálni azt, hogy miként történhetett ily igazságtalanság elkövetésének megkísértése? minő szel-lemben és minő szándékból történt az?

És miután ez immár elkövetve *factum infeolum fieri nequit*, erre vonatkozólag minő újabb lépések és minő irányban lennének szükségesek a már elkövetett roszat jóvá tenni? „*ne quid respublica exinde etiam pro future detrimenti capiat.*“

És íme a magyar kérdés érdemének velejére jutot-tunk, bevezettük a szíves olvasót a titkos nehézségek tömkelegének rejtekhelyeire, feltártuk az eddig sötét-séget terjesztő leplek redőit, hogy a politikai világosság napfényének egyes sugárai azon keresztülörve, az ausz-triai birodalom politikai horizonja a maga saját minősé-gében felvilágosíttassék.

A politikai láthatár homálytalan felismerése vezet-het egyedül minket a jelenlegi probléma megoldásához.

A kérdések kérdése tehát abban központosul: mik a legközelebbi teendők? Mi úgy vagyunk meggyőződve, hogy jelenlegi állását tekintve e nagy horderejű kérdés-nek, legcélrányosabb lesz mindnyájunkra nézve, ha az angolok példájára, ily esetekben mindenkor sikerrel ko-ronázott gyakorlati politika útjait követjük s e részben őket utánozni késedelmezni nem fogunk; mert hiszen a

practices angol nemzet a circulus vitiosusokban minduntalani keringést épen úgy utálja, mint a magyar, ez úton nem lehet vele boldogulni, sem pedig őt boldogítani.

Legyünk tehát egymás irányában őszinték, félre minden mellékes és utógondolatokkal, térjünk egyenesen kölcsönös kiengeszteléssel azon ösvényre, mely egyedül célra vezet, hagyjanak fel egyrésről a mi ellenfeink a theoriák mezejéni tétovázás sikertelen experimentationális műtételeik további hasztalan kísérleteivel, másrésről pedig ne ragaszkodjunk mi oly mereven a régi római legulejusok példájára törvényeink betűihez, hanem inkább alkotmányos állásunk tiszta felfogásából indulva ki, tartsuk azoknak szellemét tükör gyanánt szemeink elé és az utópiák*) utáni kapkodás vágyáról mondjunk le egyiránt, kísértsük meg kölcsönösen és őszintén formulázni azon feltételeket, melyek e jelen stádiumában dob

*) A magyar népnek józan politikai felfogása és ildomos magatartásának lehet csupán köszönni azt, hogy mind mennyi ámítások és túlhajtások daczára, melyek által 1861-ben az utópiák régiói felé terelte tett, az anarchia hazánkban akkoriban ki nem tört. Innen látjuk, hogy az ország közhangulata már akkor a túlzóknak az utópiák után kapkodó politikáját magától elutasította és a kölcsönös kibékülés után yágyakodott. Ezen szónak *utópia* politikai értelmezését megmagyarosítva, *politikai ábrádnak* méltán nevezhetjük el. Definióját azonban „Die Garantien der Macht und Einheit Oesterreichs“ jeles szerzője még oly politikai intézvények létegesítésének megkísértésére is kiterjeszti, melyek a már fennálló politikai viszonylatokkal egyáltalában össze nem egyeztethetők, igen helyesen és jellemzői eg emelvén ki annak természetét következő néhány soraiban, mondván: „Den Namen einer Utopie verdient nicht nur Dasjenige, was uns bei der natürlichen Unvollkommenheit der Menschen überhaupt als unausführbar erscheint; auch was sich an einem Orte oder zu einer gewissen Zeit praktisch bewährt hat; kann nur als Utopie betrachtet werden, wenn es in einem Staate eingeführt werden soll, wo die dazu nöthigen Prämissen fehlen.“

gainknak a lehető és mindnyájunkra nézve egyiránt üdvös kiegyenlítést elősegítik.

Igen helyesen jegyzi meg idevonatkozólag egy szel-lemdús hazánkfia ily czim alatt: „Die Garantien der Macht und Einheit Oesterreichs“ 1859. Lipcsében ki-adott jeles munkájában, hogy egy országnak nem az a feladata, monarchiái vagy más elv érdekében egy a lehető legjobb kormányrendszer felállításán működni, ha-nem inkább oda törekedni, hogy az immár létező viszo-nyokhoz képest a legcélszerűsőbb vétessék alkalmazás-ba; az ő feladata nem a lehető legjobb megválasztásban, mint inkább a már meglevő politikai anyag célirányos összeállításában rejlik.

Azon fontos kérdés megvizsgálásánál tudniillik, mi-kép kellessék egy nagy birodalom léteges elrendezését sikerrel és célirányosan eszközölni, mindig azon szem-pontból kell kiindulnia, hogy magának a már létező vi-szonyokról egy, azokat a lehető leghűségesebben vissza-tükröző képezetet szerezzen, melyek közepette t. i. az állam magát már ezelőtt is életerősen fenntartotta, és je-lenlegi fennállását is egyedül azoknak köszönheti.

Jelenlegi stádiumában dolgainknak tehát e tömke-legből, melybe némileg önhibánk által sordortattunk, el-végre kibontakozhatni, egyedüli út és mód a politika gy-aakorlati terére lépni, és azon téren állhatatos ki-tűréssel, minden további tétovázás nélkül a kölcsönös kiegyenlítés célirányos eszközeit felhasználni.*)

Megvalljuk őszintén, hogy egy oly kiegyenlítést lét-

*) Ezen thema részletes taglalásába bocsátkozni és azt ex professo tárgyalni e felette keskeny térre szorító szerény és igénytelen soroknak nem lehet feladata, hanem e részben el nem mulaszthatjuk halhatatlan emlékezetű gróf Széchenyi Ist-ván jeles röpiratára, mely ily czim alatt nyomtatásban köz-kézen forog: „Politikai programm-töredékek“ olvasóinkat uta-sítani.

rehozni, mely mindkét félnek politikai öntudatát, de egyzersmind országos érdekeit is egyiránt kielégítse, felette nehéz feladat ugyan, de benső meggyőződésünk szerint a lehetetlenségek közé épen nem sorozható.

Szükséges azonban e helyen felemlíteni, hogy a mi meggyőződésünk szerint a kiegyezés egyedüli lehetősége csupán abban sarkallik, ha t. i. az egyik fél részéről a februári Reichs Verfassung előleges átvizsgálása és módosítása kellő, tekintettel a Magyarországon jelenleg létező politikai viszonylatokra és azok kellő móltánylatával végrehajtatik, a mi részünkről pedig az 1848. törvények kikerülhetlen revisiója nem csupán mint eddig *pium desiderium alakjában fog felműt attatni, hanem úgy fog előtűnni, mint a monarchia nagyhatalmi állásának Európában további fenntartását feltételező* szükséges postulatuin.

Hogy ezen előleges feltételek megdönthetlen ereje a birodalmi közös és kölcsönös politikai viszonylatok természetében fekszik, és egyedül azokból veszi származatát, úgy hiszem, senki közülünk, bármi fél részén álljon is, annál kevésbbé fogja kétségbe vonhatni, minél inkább a legközelebb lefolyt két év alatt tisztult politikai láthatár magasabb színvonalára képes volt felemelkedetni és onnan nagyobb világosságban szemlélhetni azon eseményeket, melyek mind a két fél részéről előidézett *politikai küzdelem közepette sajátlagos jellemző criterion gyanánt szakadatlanul az előtérben tudták magukat fenntartani.*

Ha az utópiák minket eddig ringható álmaiból mindkét részről kiábrándulva, ennek folytán az egyszer általánosan, t. i. mind a Lajthán túl, mind pedig azon innen egyiránt felismert, a politikai viszonylatok szakadatlan lánczolatából önkényt kibontakozott öntudatra felvergődünk, hogy tudniillik csupán a fentérintett előleges feltételek teljesítésével juthatunk el egyedül a kívánt és óhajtott eredményhez, önkénytelenül azon kérdés megfejtése veti fel magát elénk: váljon a jelen helyzetében

dolgainknak, az ide közösen működő factorok közül melyiknek lenne előlegesen hivatása e nagy horderejű feladat célravezető sikeres megoldását eszközzésbe venni?

E kérdésre, őszintén megváltjuk, velünk együtt senki más feleletet nem adhat, mint azt: hogy a kormány élén álló jelenlegi státusférfiak hivatása, az e célra közremunkáló eszközöket ildomos eljárásuk által kellőleg és előlegesen felhasználni, és azoknak utján a szükséges garantákat ily módon előállítván, legalább megközelíteni azon biztos kilátást, hogy a nemzetek részérőli képviseleti tényezők is a kormány fáradozásait méltányolva, azokat szintén erélyesen támogatni és hathatósan előmozdítani őszintén hajlandók.

Hogy a magyar kormány élén álló jelenlegi státusférfiak, különösen a magyar udvari főkancellár, e nagyszerű hivatását ily értelemben nemcsak helyesen felfogta, de fáradhatatlan buzgalommal annyi eléje gördített akadályokkal lelkesen megküzdve, mélyen tisztelt fejedelmünk hez és édes hazánkhoz egy iránti tántoríthatlan hűségű önfeláldozással már eddig is sokat tette nagy cél megközelítésére nézve, ezt minden józan és elfogulatlan gondolkozású hazánkfiaönkényt be fogja vallani; hogy e sikamlós téren mind ez ideig többet elérni nem vala képes, az egyáltalában nem az ő hibája, — a csekélynek mutatkozó eredmény egyedül az ő hatáskörén kívül eső, talán minden megfeszített erejét paralyzáló, még mindig el nem háríthatott félszeg politikai conjuncturák homályos tömkelegében keresendő.

Nekünk egyáltalában nincs okunk senkinek törnjénezn, vagy a servilismus palástját, mit viszontagságos napjaink bármi nehéz phasisai közepette, minden időben egy iránt utáltunk, felöltem; hanem ezen contestatióval az igazságnak tartozunk. Valóban felette kívánatos volna reánk nézve, ha az álnépszerűség hajhászatának viszketege nem bírna oly nagy hatalommal felettünk; és valahára e

nagy hibánkból kibontakozva, és inkább e helyett a személyes önmehtagadás magasztos érzületétől felhevülve, mindenütt nemcsak képesekké válnánk a valót egész maga mivoltában mindenkor felismerni, de azt mások irányában, bármi politikai színezethez tartozunk is, kellőleg méltányolni.

Hogy felséges jó fejedelmünk e nagy horderejű kérdés minélelőbbi sikeres megoldását mennyire atyai szíven hordja, a felől, úgy hiszem, mindnyájan meg vagyunk győződve; felséges urunk s legjobb királyunk ugyanis magasztos fejedelmi érzetében boldogított bennünket felséges személyének itt Buda-Pesten, Magyarország fővárosában jobbágyi hódolunkat bemutatni, mely alkalommal felénk nyújtva királyi jobbát, az engesztelés őrangyala gyanánt valóban varázserővel hatott a nemzetre.

Mily nagy hatása volt ezen magasztos atyai látogatásnak a nemzet közhangulata és valódi közérzületére, azóta immár elég alkalmunk van azt naponta örvendező szívvel hálásan tapasztalni, és ezen eredmény mintegy előjele egy jobb jövődőnek, mely felé eljutni immár mindnyájan egyiránt törekszünk. A kiábrándulás előjelei már is mutatkoznak szerte mindenfelé, és az ámítók propagandájának eddigi követői naponta csekélyebb számra olvadnak le, a politikai láthatár tisztulni kezd mindenfelől, és majdnem egyengetve lesz azon ösvény, melyen járva, a kibékülés nagy munkája sikeres eredményre vezetend.

A külföld *irányábani politikai kaczerkodás* immár, hála a józanabb felfogásnak, megszűnt ezentúlra nézve a magyar földben gyökeret verni, és azon egynéhány csalány is, mely még itt-ott található, nemsokára tökéletesen ki fog gyomláltatni; minekünk legalább erős meggyőződésünk abban központosul, hogy a némelyeknek a nemzetet 1848-ra visszaterelési vágya sem fog diadalmaskodni a józanabb politikai kombinációk felett, és erősen hiszszük,

hogy ez alkalommal is be fog teljesedni báró Hormayr-nak 1845-ben anonym ezen cím alatt: „*Anemonen*“ megjelent munkájában oly szépen kifejtett prognosticonja, mely szerint azt állítja, hogy a felséges habsburgi dynastia többnyire és leginkább szerencsés, előre nem látható történeti eseményeknek köszönheti hatalmi nagyságát és birodalmi területének oly váratlan és nagyszerű öregbédését, mondván az imént idézett anonym megjelent jeles munkája I. kötetének 65-ik lapján: „*Die habsburgische Dynastie wurde emporgehoben durch eine Reihe günstiger Zufälle und eine Reihe grosser Unwahrscheinlichkeiten.*“ etc. etc.

Mindkét vitázó félnek tehát, — a mint az döbbeckben bővebben kifejtettük, — azon kell törekednie, hogy a monarchia nagy hatalmi állásának Európában további fenntartását feltételező szükséges és közös postulatum a végleges kiegyenlítést egyedül érvényesíthető kiindulási szempont gyanánt tekintessék egyiránt mindkét fél részéről.

Az ennek alapján közegyetértéssel célzott törvény szerű országos tanácskozások csakhamar be fognak hegeszteni azon fájó sebeket, melyeknek sérvét még mind ez ideig egyiránt érezzük, az ezen alapon megkísértendő kiegyezés legtávolabbról sem fogná sem Ausztriának nagy hatalmi méltóságát avagy biztonságát, som pedig Magyarország jogainak és eddigi politikai állásának sérelmét maga után vonni, ellenben minden, bármiféle más eljárási rendszer alkalmazása, a mint már ezt eléggé sajnosán tapasztaltuk, egyikén a vitázó potenciák közül erőszakot követne el.

Mindezekhez képest tehát az ily értelemben ki egyezés eszközését úgy a józan okosság és gyakorlati politikai tapintat, mint szintén az igazság és méltányosság szempontjai egyiránt parancsolják.

Valószínű-e immár ennek tényleges kivihetősége?

Előállítható-e immár annak elérhetését biztosító lehetőség? Felette boldognak érezzük immár magunkat, hogy ezen ekként felvetett nagy horderejű kérdésekre egy bizton igennel felelhetünk; mert hiszen le vannak immár rombolva felséges urunk s királyunk magasztos szavára azon választó falak, melyek a magyar nemzetet a legközelebbi időkig imádott fejedelmétől elzárva tartották!!...

Nem feladata e soroknak, formulázott kiegyenlítési politikai programmal fellépni *), mert ily kísérlet ezúttal sem vezetne célhoz, a mint ezen állításunk kétségtelen igazságát az eddig e részben megjelent mindenféle politikai színezetű röpiratok kellőleg tanúsítják; mert hogy ily valami ez alkalommal is egyik félt sem elégítené ki, úgy másrésről egy kiegyenlítési politikai programú formulázott tervezete a publicistikai képesség bármi magas fokán álló, minden viszonylatokat felfogni kívánó egyéniség hatáskörén kívül fekszik és csak azon sikertelen eredményre vezetne, mint az eddigiek; hanem mi

*) Egy lelkes hazánkfiának legközelebb e cím alatt „A birodalom alkotmányos rendezése magyar felfogás szerint,“ anonym megjelent, sok tekintetben jeles röpirata, néhány ceteriákban azért ébresztett annyi ellenszenvet, mivel a „magyar kérdés“ velejére kívánván hatni, merészkedett a formulázás sikamlós politikai terére is kilépni, és ennél fogva egy tekintélyes, a magyar journalistika egyik színezetű képviselőinek indignációját is magára vonni; ne csináljon abból magának azonban a röpirat tisztelt szerzője legkisebb scrupulust sem, mert hiszen ezen urak mindent csak maguk szemüvegén keresztül szoktak nézegetni, és azt akarnák, hogy minden ember az ő szemüvegüket használja, de különben is mindenkinek tetszeni kívánni esztelenség, s egyszersmind lehetetlenség is; elég az, hogy hazafiul kötelességének eleget tett az által, hogy nézeteivel minden tartózkodás nélkül a nyilvánosság elé kilépni férfiasan bátorkodott. Az öntudat, hogy önzéstelenül hazájának használni kívánt, legyen jutalma bazafiúi buzgó fáradozásának.

egyedül szerény belátásunkhoz képest és felette csekély értelmi erőnk érzetében, csupán igénytelen politikai nézeteinket kívántuk az olvasó közönség méltányló figyelmébe e nagy horderejű kérdés érdemében terjeszteni, oly módon, hogy azok csupán adalék gyanánt tekintessenek mostani mindkét félre nézve egyiránt káros és veszedelmes helyzetünk kellő és szükséges fölismeréséhez, és hogy a valónak feltüntetését hazafiukötelességünk-nél fogva csekély tehetségünk és belátásunkhoz képest szerény politikai nézeteink közlése által némileg elősegéljük.

A mi legbensőbb meggyőződésünk szerint formulázott kiegyenlítési politikai programmal fellépni egyedül a kormányon lévő államférfiak hivatása; hogy ezt ezen magas állású egyéniségek mind ez ideig nem tették, vagy azzal immár előállani még időelőttinek látják, és az állapotok jelenlegi stádiumában elébb az azt megközelítő politikai hangulat előkészítését látják szükségesnek: ezen ildomos és eszélyes politikai tapintatot tanúsító eljárást csak méltánylani lehet és kell.

IX.

A kiengesztelést és kiegyezést akadályozó mulasztások.

Az octóberi diploma lényegileg és in principio visszahelyezte Magyarországra nézve az ősi alkotmányos institutiókat, az összes ausztriai államot általán érdeklő úgynevezett birodalmi közös ügyekre nézve azonban a diaetalis tractatusok útját fenntartván, azokat további országgyűlési tárgyalások alá *tartozó függő kérdések gyanánt* tekintetni rendelte.

Ezen nagy fontosságú államtényt jellemző nevezetes okmánynak szelleme oda mutat, hogy a *pragmatica sanctio* értelmében Magyarország törvényes önállásának és függetlenségének fenntartása mellett az ausztriai birodalom többi tartományaira nézve az eddig divatozott absolut kormányrendszer helyébe szintén az alkotmányos Institutiók behozatala terjesztessék ki.

A fejedelem tehát ezen okmányban *proprio motu* és világosan kimondotta azon általa önkényt felállított nagy elvet, hogy az eddig gyakorlott absolut rendszerrel általában felhagyni és az egész birodalmat constitutionalis intézvényekkel ellátni óhajtja, és ebbeli fejedelmi legfelsőbb atyai szándékát azonnal teljesedésbe is venni elhatározta. Hogy 1861-ben miért nem sikerült a szintén mindkét fél részéről egyiránt óhajtott kiegyezés és kölcsönös kiegyenlítés nagy műve, annak több rendbeli

mulasztásaink mellett, az akkoriban a kormány rudját tartó német államférfiak rögtönzött reactionarius eljárásában keresendő legfőbb oka. Érintve lévén azonban ezen mulasztások néhány pontozata e csekély dolgozatunk VIII. fejezetében, ismétlés kikerülése tekintetéből azon idézett fejezet átolvasására utaljuk a nyájias olvasót.

X.

Az imént kifejtett politikai nézetekből kifolyó alapelvek a célba vett kölcsönös kiegyenlítés megközelítésére nézve.

Az eddig követett experimentalis teoriák semmi üdvös kilátással egyáltalában nem kecsegtető és e szerint célhoz sem vezető kopár mezejéről, az egyedül biztos gyakorlati politika terére lépve és innen indulva ki, ezen kiindulási szempontból kifejtett alapelvek nyomán e jelen igénytelen politikai nézetek összes tartalmából corollarium gyanánt önkénytelenül következő tételek tűnnek elő, u. m.:

a) Hogy az összes ausztriai birodalomnak — mint európai nagy hatalmasságnak — nagy erő kifejtésre van szüksége, hogy európai rendeltetésének kellőleg megfelelni képes legyen.

b) Hogy ily erőt kifejteni a mindenféle nemzetiségi elemekből alkotott birodalomban az állami egység létesítése nélkül teljes lehetetlen.

c) Hogy a birodalmat képező minden egyes integráns részeknek közösen kell azon célra munkálniok, hogy ezen egység tényleg előállíttassék.

Hogy a 16 évig megkísértett absolut kormányrendszer is in principio az egységre törekedett, kétségbe vonni, úgy hiszem, senki nem fogja, valamint szintén azt sem fogja senki is tagadni, hogy ezen kormányrendszer alkalmazása folytán előidézett sajnos események eléggé kimutatták azt is, hogy az út, és ezen úton felhasznált

eszközök sem a különböző nemzetiségek geniusával és sajátságaival összeegyeztethetők, sem a nagyszerű cél elérését csak távolról is megközelíteni képesek nem valának.

Az út tehát a cél elérésére egyáltalában tévesztve lévén, igen természetes volt azon szomorú tapasztalásra is elvégre eljuthatni, hogy a felhasznált eszközök is siker nélkül fognak alkalmaztatni.

Hogy immár felhagyván az absolut kormányrend szerrel, a monarchiának constitutionalis elveken alapuló szervezetével a kormányra hívott államférfiak ismét ezen útra ne tévedjenek, és in principle közönségesen elismert birodalmi egység nagyszerű feladatának elvégre sikeres megoldása ismételve meg ne hiúsíttassék, mulhatatlanul szükséges mindenek előtt, ha őzéit érne akarunk, a következő előfeltételekben magunkat concntrálni, ugyanis ellenfeleink részéről:

I-ször. Méltánylatra és kellő tekintetbe kell venni, hogy Magyarország irányában a pusztá negatiók mezején megállapodni többé lehetetlen lévén, az ausztriai monarchia léteiét feltételező positiv princípiumoknak tényleges elismerését kell igénybe hozniok.

Az egyetlen egy positiv princípium pedig Magyarország irányában azon legitim jog *), mely nyolczszázados alkotmányos állásánál fogva Magyarországot és annak koronás királyát törvényszerűleg és egyiránt megilleti.

*) Ezen positiv elv bővebbi taglalásától és alaposságát kitüntető érdemleges tárgyalásától c helyen tökéletesen felmentve érezzük magunkat, minthogy annál kevésbbő lehet feladata e csekély igénytelen soroknak ezen themának in meritő fejtegetésébe belebocsátkozni, mennél inkább át vagyunk hatva azon meggyőződéstől, hogy e részben egyik nagy hazánkfia publicistikai jeles tollából került, nyomtatásban is német nyelven megjelent kimerítő munkával már bírunk, melynek tartalmára ellenfeleink méltányos figyelmét ezúttal is felébreszteni haza-fiul kötelességünknek tartjuk.— Vide: „Das legitime Recht Ungarns und seines Königs“ von Raul von Somsich im Jahre 1850.

Vagy talán ezen, az egész monarchiának eddigi fennállását egyedül biztosító alapelvvel felhagyni és azt simpliciter érvényen kívül helyezni szándékoznának ellenfeleink? helyébe a korlátlan meghódítási elv és jogra hivatkozva, és arra mint alapra támaszkodva, annak Magyarországra továbbra is alkalmazását még mindig fenntartandónak és szükségesnek lenni vélnék?

Meggondolták e ellenfeleink *józan észszel*, hogy ily eljárás mellett mit mindent kell még elismerniük? Igazolható-e általuk, ily veszedelmes elv felállításának örve alatt kimondani azt, hogy Magyarország egy csekély fractionak fondorkodása által keletkezett 1849-ki, a pi#agmatica sanctiót megsértő határozata által nyolczszázados, a külhatalmasságok közbenjöttével keletkezett békekötési tractatusok, és azoknak alapján a magyar nemzet és fejedelmei között létrejött több rendbeli békekötési szerződésekkel *) és királyi esküvel is szentesített, és így legnagyobb garantiákkal ellátott alkotmányos állását jövendőre nézve eljátszotta legyen?

Bebizonyítható-c az ténylegesen, hogy ezen határozat a nemzet többségének kifolyása? Meggondolták-e jól ellenfeleink, hogy ezen veszedelmes elv felvetésével a felséges dynastiának éjien nem legjobb szolgálatokat tesznek, midőn a legitim jog helyébe a pusztá erőszak uralmának elismerését proclamálják? . . . Váljon ily eszóltyélén eljárásuk folytán a csak imént a fejedelem

*) Lásd bővebben Pacificatio Vionnensis anno 1606. Pacificatio Linzensis de anno 1645, valamint az ezek érvényességét biztosító 1687-ik évi IX. úgyszintén III. Károly király koronázása alkalmával kiadott Diploma regium Inaugurale tartalmát, mely az 1715-ik évi 2-ik t. ez. szövegében következőleg szól: „Quoties inauguratio regia intra ambitum regnum Hungariae sueccssivis temporibus instauranda erit, toties haeredes nostri masculini futuri neocoronandi haereditarii reges praemittendam liabebunt praesentis Assecurationis acceptionem deponendumque superinde juramentum.“ etc.

ingyen való kegyelméből nekik engedélyezett alkotmányos institutiók biztos fennállhatását ily elvek kikiáltása és alkalmazása alapján képzelhetik-e szomszédaink eléggé megőrizhetőnek jövőjére nézve is? Váljon megfontolták-e józanul, hogy ily veszedelmes elv felállításával a fejedelem és nemzet közötti liomagialis, a monarchiát egyedül egybentartó kapcsolat nem fog-e általuk ketté szakgattatni? váljon a felséges dynastiához annyiszor bebizonyított tántoríthatlan ragaszkodás és a nemzetnek szívében mindinkább ébresztendő dynasticus érzelmek fognának-e ily ferde eljárás által növekedést nyerni? Korántsem, sőt — fájdalom — őszintén be kell vallanunk, hogy már is azoknak hanyatlása az országban mindinkább érezhető volt.

Valóban ideje volna már valahára, hogy ily eszme- és fogalomzavar tömkelegéből kibontakoznának ellenieink, és ezen kétélű fegyvert megszünnének ellenünk fordítani és olv tomboló kárörömmel felhasználni, miután in ultima analysi meg lehetnek győződve a felől, hogy elvégre ugyanazon fegyver, mit most kizárólag ellenünk használni jónak és eszélycsnek tartanak, ő-ellenükben is mul hatatlanul fognék fordittatni; mi bizonyára nem egyéb, mint pusztán az idő és eventualitás kérdése.

Hagyjanak fel tehát ily kárhuzatos tlieoriákkal, mert hiszen a történelem évkönyveiből, — mely pedig egyedüli magistra vitae — sehonnan fel nem lójják mutathatni annak tényleges bebizonyítását, hogy a legitim jog mellőzésével bárminő alapon nyugvó monarchiában a megzavart, de helyre állítandott egység a pusztá erőszak alkalmazásával tartós kilátásra számolhatott volna.

Ragadják meg inkább velünk együtt közös vállvetéssel a monarchia egységére vezérlő, kizárólag alkalmazható és biztos sikerrel kecsegtető egyedüli legitim eszközöket, és legyenek meggyőződve, hogy az ausztriai birodalom mint európai nagyhatalmasság valamint eddigi,

úgy jövendőrei fennállásának egyedüli talpköve csupán a történeti legitim jog további fenntartásában sarkallik; megrendítvén egyszer a monarchiának ezen egyedüli alapelvét, ez által megrendítettük az egység feltételeit is, melynek elérésére mind ez ideig oly hévvel és szenvedélyességgel, de fájdalom, felette ferde utakon hasztalan törekedtünk

II-szor. Hagyjanak fel továbbá ellenfeleink közigazgatási tekintetben oly positiv elvek israéli felállításával, miszerint oly institutiók szószólóivá vetik fel magukat, mintha a birodalmi egység további megóvása és megőrzése egyedül a birodalom közigazgatására nézve behozandó egyformaság által — Gleichförmigkeit der Administration — lenne elérhető, és ezen felette hibás nézetből kiindulva, oly tárgyakat szándékoznak birodalmi közös ügyek színe alatt általános érvényre emelni, melyek csupán az egyes országok és tartományok autonómiáját illetvén, az óhajtott egység legkisebb sérülése nélkül kizárólag az illető egyes integráns részek beligazgatásának teendői közé tartoznak; mert hiszen a határvonalat, melyen túl a közösen felállított és szükségképen elérni kellő egység positiv maximáját alkalmazni és tovább terjeszteni akarni nem célirányos, valamint az eddigi események tanuságos vizsgálata, úgy a különböző és mindenütt sajátságos politikai viszonylatok tekintetbevételére egyiránt és önkényt kijelölik.

A kormányra hivatott azon egyéniség, ki Ausztriának és az egész birodalmat alkotó egyes részeinek politikai és történelmi jogos viszonylatait minden irányban felismerni képes, és azon egyedüli gyakorlati szempontból indul ki, hogy a birodalomban létegesítendő alkotmányos institutiók célirányossága minduntalan csak azon körülménytől feltételezhető, a mennyiben azok a birodalom különböző politikai viszonylatainak is tökéletesen megfelelnek: ugyanazt is őszintén egyszersmind be fogja

vallani, hogy közigazgatási autonómiája egyes tartományoknak ép oly szükséges elemét képezendi az összes alkotmányos szervezetnek, mint azon birodalmi egység biztosítását célzó, a közös ügyekre vonatkozó azon institutiók felállítása, melyek által az összes birodalmi kapcsolat elérteni tervezetik.

Ezen tételnek igazságát annál kevésbbé lehet kétségbe vonni, mennél inkább minden viszonylatok ujjal mutatnak oda, hogy egy oly több mint három századon keresztül mindenkor külön testületet képező országnak, minő Magyarország, önálló autonómiáját továbbá is meghagyni és fenntartani épen oly fő garantíáját teszi a „*birodalmi egységnek*“, mint az egész birodalomra nézve a felség kegyelme által immár általánlag szentesített alkotmányos institutiók megőrzése, mivel az a történelmi jog elismerésének szükségképeni kifolyása, melyen az egész monarchiát fenntartó alapelv, és általa a birodalmi egység talpköve is sarkallik.

III-szor. Hagyjanak fel továbbá ellenfeleink a Magyarorszában létező különböző nemzetiségű fajnépек egymás elleni felizgatásával, mert ily eljárás az óhajtott kölcsönös kiengesztelés helyett a szenvedéyességszülte egymás elleni megtorlások mezejére terelvén a nép tömegét, a kitűzött közös cél elérésétől még inkább eltávolít, sőt inkább jelen politikai viszályos helyzetünk józan íél-fogásából származott azon megdönthetien és constatirozott tényállást vegyék méltányos figyelembe, miszerint az egész birodalom nagyhatalmi állásának legkitünőbb tényezője a magyar koronához tartozó népek igazságos igényei kielégítésében, és az összes magyar nemzet békés utoni pacificatiójában rejlik. Igen helyesen jegyzi meg ide vonatkozólag a világhírű publicista 1861-ben Magyarorszában tett utazása folytán szerzett tapasztalatait és politikai combinatióit magában foglaló, Legközelebb Párisban megjelent egyik jeles röpiratában, hogy

a panslavismus terjesztésére, a magyar nemzeti igények győngítése, vagy bármi más irányzat tekintetéből tápot és élelmet szolgáltatni igen fonák és semmi józan combinációval nem igazolható politikai eljárás, miután az által csupán az orosz befolyásnak nyitattik tágabb tér, és a panslavisticus propagandának apostolait a nagy Péter czár Ausztria nagyhatalmi állásának épen nem kedvező traditionalis*) politikai végrendeletére emlékezteti, hogy továbbá Ausztria régi nagyhatalmi állásának visszaszerzése — regeneration — és azon tűzhely **), mely

*) Ainsi les liongrois ont également repoussé toujours avec une héroïque Constance la théorie du Panslavisme, ce rêve grandiose et pervers de l'unité de toutes les races slaves sous la Suprematie moscovite. Megemlíti a ruthen kérdést is, mondván: *question ruthene* du reste est un danger encore plus grand pour l'Autriche, car la question ruthene ne peut être définitivement exploitée qu'au profit de la Russie et l'influence Russe sur les populations slaves est des tous les périls qui menacent peut être le plus formidable.“ Lásd bővebben: „*La Pologne en 1861*“ par le Comte de Montalembert. Paris 1861. Librairie Editcur Dentu.

**) Tout fois si c'était ici le lieu, je dirais pourquoi je tremble que les deux chambres, dont j'ai suivis les débats à Vienne avec si attentive Sympathie ne deviennent un nouvel instrument de cette centralisation bureaucratique, qui a compromis et dépopularisé l'Auguste maison de Lorraine, au lieu d'être la garantie et le couronnement du vaste système des libertés fédérales qui appellent à la fois les vœux et les intérêts des nationalités si diverses, dont se compose l'empire, nationales, dont aucune n'a envie pour complaire aux Avocats Viennois de se laisser transformer en *Departements à la française*. Je dirais encore en quoi l'on peut craindre, que l'Autriche si bien inspirée dans toutes ces concessions aux provinces slaves et allemandes ne se trompe dans ses relations avec la Hongrie, et par des alternatives facheuses de laisser aller et de se voir ne courre risque de se créer une seconde Italie dans le beau royaume de St. Etienne, qui pourrait si bien devenir le principal foyer de sa puissance régénérée. Je voudrais sur tout de montrer la néces

az ezen czélra megkivántató közéröt öszpontosítva kebelében rejtegeti, főképen a magyar korona területén és különösen a magyar nemzetnek a felséges uralkodó ház iránt annyiszor példásan bebizonyított tántoríthatlan hűségében és loyaltásában keresendő és található fel. Az osztrák kormányférfiak ennek folytán méltassák kissé nagyobb figyelmükre azon felette fontos körülményt is, hogy az orosz cabinet ellenséges indulata a sebastopoli catastropha után több alkalommal már dühös kitörésekben nyilvánította kárhozatos szándékait Ausztriának ártalmára, ne feledjenek el mindent oly könnyedén, sőt tartsák minden lépéseiknél szem előtt, hogy az orosz cabinet különösen Gortschakoff herczeg külügyminiszterré lett kineveztetése óta a diplomatia terén minden legcsekélyebb hibás lépéseiket nem csak éber szemmel kíséri, hanem titkosan és alattomban működő politikai ágensei által egyszersmind ki szokta azokat zsákmányolni Ausztriának a többi európai nagy hatalmasságok előtti aljas gyanúsítására, és gondolják meg ennél fogva, hogy ezen ellenséges ind illatú politikája a pétervári cabinetnek immár rendszeresítve — systematizálva — áll előttünk, és tényleg azon stádiumba lépett, hol belügyeink rendezésében előtűnt kölcsönös sűrlődásainkat is ármányos czéljai kivitelére minden utakon és módokon felhasználja, hogy Ausztriának nagyhatalmi állását ne csak systhematice gyengítse, hanem tőle minden kitelhető alacsony eszközökkel aláássa, és csak kedvezőbb politikai conjuncturákra várjon, hogy a már megásott,

site absolue pour l'Autriche de sentendro avec la Hongrie, ci pour la Hongrie de rester unió a l'Autriche sous peine d'etre condamné a perdre Tune sa situation de gran do puissance et lautre sa nationalite historique irrovocabloment en gloutie dans 3e chaos, qui suivrait la dissolution do lempire Autrichienne. Lásd bővebben a fentebb idézett röpiratát gróf Montalembertnek, pag. 27. és következő lapjait.

mély gödrű aknákat felröpitse, és Ausztriának az európai közügyekben kellő és szükséges hatályos befolyását lehetőleg paralysálja.

E csekély soroknak nem feladata, de keskeny hasábjainak kis területe nem is engedi meg, hogy bővebben, netán történeti és diplomatiái adatok felhordásával fejtegesse az itt érintett felette nagy horderejű úgy kül- mint belpolitikai viszonyainkra egyiránt kártékonyán ható ármányos és fonder eljárását az orosz cabinetnek, mind a mellett sem mellőzhetjük el azonban e helyen érintőleg felemlíteni azon fontos körülményt, miszerint már 1859-ben, midőn t. i. gróf Rechberg a zürichi congressus tárgyaira nézve az ausztriai cabinet nézeteit egy *circulare* útján — *Circularnote* — Europa minden nagy hatalmassági kormányival közleni jónak látta, a Gortschakoff herczeg orgánuma, az „*Invalide Rusie*“ hasábjain azon *circulare* közzé tétele folytán, az ausztriai cabinet politikáját egész Europa előtt a legfeketébb aljas színekkel gyanúsítani, és a birodalom különböző népfaju nemzetiségeit a kormány ellen felingerelni és bősíteni törekedett. Áz imént idézett „*Invalide Rusie*“ e részbeni mi a *Times* angol lap kivonatos közléseiből olvastuk, és különösen feltűnő jellemzetes bélyegzetű tulajdonságainál fogva főbb pontjaiban itt kellő ismertetés és a kormányférfiak tájékozhatása tekintetéből azon nyelven, melyen tudomásunkra jutott, t. i. angolul, egy mellékjegyzet alatt közleni jónak és szükségesnek találtuk*); annak tartalmából már akkor

*) Austria imagines that she is invited to the congress of Vienna of 1814 and *submit the explanation of her political lottos* to the sanction of the other European cabinets, but her ideas, and her language belong to the ancient systhem, which is a stricking anachorism in the years 1859. and 1860. Austria has learnt nothing, and forgotten nothing, and after half a century of progress, she supposes that humanity has not mored, and that is remains in the same position which is occupied in 1814.

egy kis combináció útján ki lehetett számítani, hogy a Gortschakoff vezérletté orosz cabinet már 1859-ben a zürichi congressus egybejövetelével titkos és alattomos utakon a francziák imperatoránál magát befészkelő és hízeltgő insinuatíók alapján, már azon időtájban készülteket tett arra nézve, hogy a Napoleon által a villafrancai békekö-

If is a serious mistake, which will lead the Vienna cabinet to disappointment. It is time for her however to con yin ee herself by her on experience, that the nations of Europe have passed over a vaste space in the carrier of progress. The circular of Count do Rechberg serves as a commentary to all the promises of reform which the Governement of Austria haes made — Austria is ready to everithing, provided — she does not deviate *an jota* from her ancient routine. But can it be suppose that the people of Central Italy vili voluntarily submit previous to the meeting of the congress to the vassals of Austria. . . . The prince Mitternich would not admit even the existence of Italy, he said that it was a mere geographical denomination. This simple diplomatist could uot comprehend that 22,000,000 of inhabitants, should have any idea of ther nationality, even when we others could not understand why Germans should eternally oppress Italy and how thay could pretend that the Europeen powers should consider their authority saered and every attempt to disturb it as a revolt and an attack on order and religion. . .

It appears to us, that the principal object of the Congress is, to consolidate universal peace and tranquillity, and by that means the security of Europe. Can this object be attained by the restauration of the Dukes and of the Pope's temporal power? This is the question, diplomatist will have to decided. In conclusion the Count de Rechberg says, that when Italy shall resume her normal position than alone can the affairs of the german confederation be considered — Without entering into these considerations, we consider it strange, that a new work should be constructed similar to that, against which all Germany protests and which everybodi admits to be the greatest fault committed at the congress of Vienna by Prince Metternich. . . .

tés alkalmával behozatni tervezett olasz foederatív kormányrendszer megghiúsítottassék, és a későbbben forradalmi utón előidézett tényálladáki politika — Politik der That-sachen — annak surrogatuma gyanánt, Ausztriának nyilvános megszegényítéséül, előtérbe szorítottassék. Ezen semmi tekintetben kétségbe nem vonható józan politikai combinatióknk alapján, minden elfogulatlan államférfi előtt világosságra derül annak felismerése is, miszerint az orosz cabinetnek már akkori időben tett diplomatiái minden lépései oda voltak irányozva, hogy Napóleont rá bírják, hogy ő szemet hunyva az Olaszországban 1860 és 1861 folytán követett politikája irányában Victor Ernauelnek, a zürichi transactio általa is jóváhagyott és megerősített tételei soha létre ne jöhessenek, és hogy már akkor titkos tractatusok utján az orosz cabinet Napoleon ily kétértelmű és hitszegő politikája jutalmául, az olasz királyság elismerését nem csak megígérte, hanem e részben alattomos stipulatiók utján a porosz cabinetnek is egyszersmind e részbeni elismerési hozzájárulását biztos kilátásba tenni el nem mulasztotta. Eme állításaink valódisága immár tény gyanánt áll előttünk, mert nem csak hogy az olasz királyság Orosz- és Poroszország részéről diplomatiái elismerésben részesült, hanem ezen tényleges stipulatiók folytán az orosz cabinet fondorkodó incselkedéseinek az is sikerült időközben, hogy a porosz kormányt a németországi egység érdekében az ausztriai cabinet részéről initiált reform kérdéseire nézve is Ausztriával tartós ellenkezésbe hozza.

Ideje tehát, hogy az ausztriai kormány részéről az orosz cabinetnek fondorkodó politikája valahára, ha más-ként külügyeinkre nézve jelenleg nem eszközölhető, legalább belkormányzati tárgyak irányában, különösen Magyarország méltányos pacificatiója által némileg paraly-sáltassék, és tényleg igyekezzenek korai ányférfiaink Ausztria népei szeme láttára kellő bizonyítékokkal el-

látni azon méltatlan szemrehányás czáfolafcát, miszerint minduntalan az vettetik fel ellenükben, hogy a bécsi, 1815-ben tartott congressus idejétől majdnem 50 tartalomdús év leforgása alatt semmit sem tanultak, és semmit sem felejtettek, és egy *jotá*-val sem kívánnak a józan és szabadelvű valódi politikai reform terén előhaladni.

IV-er. Az osztrák kormány férfiak méltassák kissé figyelmükre ennek folytán azon felette fontos körülményt is, hogy Magyarországnak e széles világon páratlan immár nyolcz századon keresztül magát életerősen fenntartani tudó egész alkotmányos rendszerének sarkalajját tevő municipalis alkotásán kívül, még két rendbeli megdönthetien oszlopai állanak fenn, mely oszlopoknak megrendítését megkísérteni aligha sikerülend, t. i. az országszerte *általános socialis közhit és társadalmi béke*, mely két rendbeli erkölcsi hatalom sehol a világ kekségén oly tökéletes fokon nem áll, sem pedig sehol szélesebben kifejtve és egyesítve fel nem található, mint épen Magyarországon és a magyar koronához törvény-szerűleg tartozó társországok kebelében.

Magyarországon ugyanis a nemesség, vagy tulajdonképen fejezvéni ki magunkat: a nagyobb és kisebb birtokosság, erős kapcsolással van egyesülve az úgynevezett parasztság és közmunkából élő néposztályzat alsóbb rétegével, nincs közöttük immár semmi választófal társadalmi tekintetben, mert hiszen, ha szemeinket önkényt behunyni nem akarjuk, eléggé tapasztalhattuk az 1848-ki események történetéből, miként a magyar nemesség semmiféle oldalról sem mutatkozó, még csak erkölcsi nyomásnak sem keresztelhető, egyedül az ország jólétét szíven hordozó magasztos és önkénytes szándékból, az eddig viselt terhek alól minden más alsóbb rendű közhaza lakosainak felszabadítását és egészen emancipáltatását törvényileg és örök időkre kimondotta, és saját kiváltsá-

golt helyzetét a haza közoltárára letévén, megnyitotta nekik egyszersmind a politikai élet eddig előttük zárva volt ajtait is, és a politikai jogok ily nagyszerű és példátlan reájuk lett kiterjesztése által a közös adóviselés és más honfiúi köteleességekben velük egyiránti részesülés önkénvtes elvállalásával minden eddig közöttük fennállott választófalak megszüntetését is nemeslelküleg elhatározta.

Sehol széles e világon nem kötött tartósabb frigyet a történelmi aristocratia a társadalmi — sociális — egyenjogúsággal, mint épen Magyarországon.

Innen magyarázható a legközelebbi időkben magát ténylegesen fölmutatott socialis közérzület, mit palladium és nemzeti örökség gyanánt tekint az egész haza, és ezen közös nagy kincsünknek szentül leendő megőrzését Magyarhonnak minden lakosai büszke öntudattal és egyiránt minket és méltányos igényeinket megtámadó elleneink irányában oly közegyetértéssel és hazufiúi buzgalommal naponta véd és oltalom alá vétetni örömmel tapasztaljuk.

Ezen, egész Európában ily nagy mértékben sehol fel nem mutatható sociális viszonylat nyerte meg számunkra legközelebb ügyünk irányában Európaszerte tanúsított rokonszenvét a civilisált világnak, mint ennek valóságát a már e csekély soraink folytában többször említett publicistikai nagy tekintély, gróf Montalembert csak imént idézett, 1861-ben Párisban nyomtatásban megjelent politikai tartalmú röpiratának hazánkat érdeklő részleteiben*) oly ritka kitüntetéssel önkényt bevallotta.

*) *La Hongrie et la Pologne possèdent deux forces qui ne sont nulle part développées et réunies à un aussi haut degré: la foi et la paix sociale.*

En Pologne comme en Hongrie la noblesse c'est à dire la petite et la grande propriété est profondément unie aux paysans, aux mains ouvriers. De même e/on a vu en 1848. la

V-ször. Méltassák kissé figyelmükre az 179°/1 12-ik t. cz. ezen szavait: „Regnum Hungariae habet suam propriam consistentiam et const itutionem etc. etc.“, melyekből nyilván következik, hogy a bécsi államférfiak érteimbeni unificatióra törekvés Magyarország pacificatiójának elveivel ellenkezően, a függő közjogi kérdések sikeres elintézését lehetetleníti, és a mindkét részről óhajtott kiegyezés megközelítésétől mindinkább eltávolít, ne gátolják a magyar szent koronához tartozó „Társországoknak“ és úgynevezett „Részeknek“ (regna socia et Partes adnexae) mint Magyarország kiegészítő területét tevő, és önálló integritását feltételező legitim igények teljes kielégítését, és az ország a külön nemzetiségek egyenjogúsági ürügye alatti eldarabolásának további kísérleteitől elállván, szűnjenek meg egyszersmind az ország területén lakó külön ajkú népek, mint oláh, szerb stb. Magyarország kebelében politikai külön szakított területű testületek létegesítését tervezgetni, ekként a magyar király és magyar országgyűlés a magyar ősi alkotmány értelmében közösen és minden más népi befolyást kizáró legitim jogait ily egyoldalú eljárás által csorbítani.

Ezek azon legfőbb alapelvek, melyeknek őszinte el-

noblesse hongroise sans subir aucune contrainte l'on bas, supprimer les charges imposées aux paysans, abandonner spontanément ses privilèges politiques et ouvrir l'accès de la vie politique à toutes les classes qui n'en avaient point encore goûté ainsi la noblesse polonaise etc. etc.

Nulle part ne saillit mieux avec fégalité sociale cest* aristocratic historique, que ces peuples regardent avec raison et avec fierté comme un patrimoine nationale etc. etc.

Nos démocrates ressent à cause de cela une véritable sympathie pour la Hongrie etc. etc. Lásd bővebben magát a jeles röpirat tartalmát „La Pologne on 1861. par le Comte de Montalembert.“

ismerőse és contestatioja ellenfeleink részéről az internationalis és közjogi viszonyok békés kiegyenlítésére fognának elvégre in ultima analysi bennünket vezérteni, és a mindnyájunk részéről annyira óhajtott, kiegyezést tartós alapra fektetni.

A mi részünkről ellenfeleink irányában követendő, a békés kiegyenlítést megközelítő alapelvek, ezen igénytelen politikai nézetek folytán már eléggé kifejtve feltalálhatók, s azoknak itteni ismétlését és e helyen újabbi felsorolását feleslegesnek vélvén, szives olvasóinkat különösen a VIII-ik fejezetben felhozottak ismétli átolvasására vagyunk bátrak felkérni.

Nem mellőzhetjük el azonban — per summos apices — megérteni e helyen is, miszerint őseink példáját követve, kik nemzeti sajátságos municipalis szervezetünket mindenkor oly nagy kegyelettel ősi alkotmányunk egyedüli palládiuma gyanánt annyi viszontagságok közepette megőrizni tudták, minden erőnkkel abban egyesüljünk, hogy ezen ezredéves alapja ősi alkotmányunknak a megváltozott sociális viszonyaink kellő mérlegelése és czélszerű átídomítása útján országgyűlésileg továbbra is sértetlenül fenntartassék. Ezen, mi helyhatósági alkotmányos rendszerünk előnyei, — azonkívül, hogy nemzeti sajátságos eredetiséggel bír, és a „nihil de nobis sine nobis“ legfőbb constitutionalis elvnek kifolyása, — oly kitűnők és oly nagy korderővel bírnak, hogy azt centralisticus idegenszerű institutiók felváltásával könnyelműen, csupán újítási viszketegvágából felcserélni akarni, bizonyára nem volna egyéb, mint nemzeti geniusunkat megtagadva idegben bálványoknak hódolni és történetileg a századok folytán politikai életünk phásisaiból önkényt kifejlett sajátságos nemzeti ősi alkotmányunk alapját, mely ezredévig életerősen egyedül fenntartotta nemzetiségünket, utópiák utáni vágyból könnyelműen feláldozni.

Az 1848-ki törvényhozásnak ez volt a nagy vétke, melyért 12 hosszú évekig már eléggé bűnhődtünk, és kiszzenvedtük kontár és charlatan politikusaink hazánkat csaknem végveszélybe döntő kárhozatos merényleteit.

Legyünk tehát mi óvatosak, és miután politikai átalakulásunk és a meg nem tagadható internacionális viszonylatok nálunk múlhatatlanul reformokat követelnek, azokat csupán municipalis szervezetünk sértetlenül fenntartása mellett eszközöljük, érdekeink a birodalom összes érdekeivel legszorosabb kapcsolatban lévén, ezeknek egymásra kölcsönösen ható viszonylatait számításainkból soha ki ne felejtsük és minden politikai ábrándok utáni kapkodástól óvakodva, azokat méltányló kegyelettel, saját nemzeti javunk és jövőnk is úgy hozván magukkal, a birodalom többi népeivel kiegyenlítőleg továbbra is fenntartani igyekezzünk.

Ezek lennének tehát azon alapelvek, melyekből a legközelebb tartandó országgyűlésen min részünkről ki indulva, a függő politikai és internationales közjogi nagy kérdések biztos megoldásához juthatnánk el, és miknek ildomos alkalmazása egyszersmind országos ügyeinknek reánk nézve kedvező kiegyenlítését is igénytelen nézeteink szerint feltételezné.

XI.

A birodalomban eddig fennálló dualismusként további fenntartása politikai szükségesség, és a kiegyenlítés megközelítésének és Magyarország pacificatiójának egyik alapfeltétele.

Mióta Magyarország és az ausztriai birodalmat képező többi örökös tartományok égj közös fejedelem uralma alatt állanak, ezen két különböző politikai testületből alkotott európai nagyhatalmasság, nem csupán a többi európai nagyhatalmasságok irányában külügyi politikai viszonylataikat illetőleg, hanem belkőzigazgatási viszonyaikra és közös érdekeikre nézve is e két külön politikai szervezettel és immár az utóbbiak is (az örökös tartományokat értve) a fejedelem ingyen való kegyelméből szintén constitutionalis intézvényekkel ellátva és felruházva, az ausztriai birodalom összes nevezete alatt elv állhatatlan solidaris kapcsolattal összetartva egy (unum et indivisibile Imperium Austriacum) egyetemes államot képeznek.

Ennélfogva ezen százados, történetileg kifejlett politikai viszonyból önkényt előáll azon legkisebb kétségbe sem vonható corollárium, hogy Magyarország, a magyar szent koronához tartozó részeivel együtt az ausztriai birodalomnak, mint európai nagyhatalmasságnak egyik kiegészítő részét (pars integráns) képezi.

Valamint tehát egyrészt ezt önkényt bevallani ellenfeleink megnyugtatósául e helyen el nem mulaszthat-

juk, úgy másrésről az ezen igénytelen politikai nézetek folytában pragmatikai érvekkel bebizonyított tényállást sem fogják ellenfeleink megtagadni, hogy Magyarország bár mint — pars integrans imperii Ausztriaei — mindenkoron külön politikai testületi állásában fenntartva az 1790/1. 12. t. ez. értelmében „babens suarn propriam consistentiam et constitutionem — neo possit regiae gubernari ad normam aliarum provinciarum — mint önálló királyság (regnum liberum ac independens nec ulli alio populo subjectum) saját alkotmánya és törvényeinél fogva kormányzatok, úgy közpolgázzati beligazgatására nézve, mint törvényhozási alkotása tekintetében is a többi örökös tartományoktól egészen külön és független állományi politikai testületet képezett.

Ezen politikai önállása Magyarországnak az összes ausztriai birodalom többi örökös tartományai irányában az úgynevezett dualismus nevezete alatt több mint három századon keresztül egész az 1848-ki törvényhozás által létrehozott újabb institúciók idejéig életerősen fenntartotta magát, — és hogy ezen ily értelemben vett dualisniusnak fenntartása, az összes birodalom nagyhatalmi állásának és a szükséges birodalmi egységnek legkisebb kárára avagy rovására nem történt, eléggé kimutatják a történet lapjai, mert az ausztriai birodalom európai nagyhatalmi befolyása nem csak hogy nem hanyatlott ennek folytonos fenntartásával, hanem mindinkább növekedésnek örvendett; felmutatják ezen nevezetes körülményt az 1815-ben tartott bécsi eongressus actái, melyek lapjainak tartalma megannyi kétségtelen bizonyosságát nyújtja azon állításunk alaposágának, hogy az ausztriai birodalom közös fejedelme az európai politikai külügyekre nézve soha nagyobb túlsúlyt nem gyakorolt, mint épen ezen úgynevezett dualismus fentartási korszakának ideje alatt.

Tényleg áll tehát előttünk, hogy a dualismus bá-

romszázados fenntartása sem az összes birodalom elválhatlan kapcsolati egységének, sem pedig európai nagyhatalmi állásának és az európai egyensúly mérlegét fenntartó befolyásának ártalmára épen nem volt, és a solidaritás elvét legkisebbé sem nem paralysálta, sem nem veszélyeztette, sőt még internationalis és socialis tekintetből is kiindulva, az örökös tartományokkali jó egyetértést, politikai harmóniát, és az annyira szükséges társadalmi békének szakadatlan fenntartását is elősegélte.

Történeti adatokban találja fel tehát alapos czáfolatát az osztrák államférfiaknak részéről e részben előgördített azon kifogása, mintha a dualismuskak további fenntartása a birodalmi egység ártalmát vonná maga után.

A történeti adatok által lévén tehát bizonyítva azon felette fontos körülmény, hogy Magyarország és a többi örökös tartományok között három századig fennálló dualismus magok a legveszélyesebb idők közepette is, midőn t. i. az összes államnak egész ereje kifejtésére volt szüksége, hogy ellene feltámadott külellenségeit legyőzhesse, az összes birodalomra nézve szükséges álladalmi egység fenntartását legkevésbé sem akadályozta, sőt az összes állami erő egységes centralisatióját a dynasticus érzelmeknek a közös fejedelem irányábani vetélkedése által még inkább elősegélte, mert a király hívei Magyarhonban igyekeztek túlszárnyalni hódolatra és tántoríthatlan hűségre nézve az örökös tartományokban a császárnak hasonló hűségű jobbágyait.

Egyik fő szempont azonban és megdönthetetlen érv a dualismus további fenntartása mellett azon felette nyomatékos tekintet, hogy a magyar nemzet saját géniusából egy ezredév folytán kifejtett és életerős biztosításokkal ellátott ősi alkotmányához tántoríthatlan hűséggel és kegyelettel ragaszkodván — saját eddigi alkotmányos állásának szerződéses és megannyi fejedelmi esküvel biztosított nemzetét! jogait különben megtámadva

és veszélyeztetve látván, az összes állam egységi fenntartására mind ez ideig concentrált egész erejének egy részét önállási ismétli kiküzdésére kényszerítve lévén fordítani — igen természetes következés, hogy ily eljárás és a legitim jogot felforgató rendszabályok, az óhajtott egység csorbítását vonnák magok után, mert hiszen ha a történet lapjait tanúságul felhívjuk, abból is világos lesz előttünk csak a legközelebbi eseményeket tekintve is, hogy minden kormányrendszer, mely a nemzet és fejedelem között *fennálló történeti jogalapot mellőzte*, mindenkor az összes birodalom ártalmára keletkezett és véglegesen is hosszas küzdelmek után — mint II-ik József császár uralkodásának korszaka is mutatja — az önkényfelállította ideiglenes kormányrendszer változtatását vonta maga után.

I-ső Napóleonnak is hatalmas autocratiája, és arra fektetett kormányrendszere a nemzetek és fejedelmek történeti jogainak egyiránti megtámadásából származott és abból keletkezett önfenntartási harcz és küzdelem folytan lelte megdöntését.

De mellőzve bár mind ezen, az ausztriai összes birodalmat képező különböző nemzetiségű tartományok kölcsönös politikai, mindeddig életerősen fennálló viszonylataiból merített érveket és megdönthetetlen fontosságú tekinteteket, ugyanazon politikai combinatióra és *corollariumra* vezet bennünket azon politikai viszonylat elfogulatlan vizsgálata és kellő tekintetbe vétele, mely az ausztriai birodalom és a többi német foederativ statusok között jelenleg is létezik; ugyanis az ausztriai birodalom nagyhatalmi állásának állandó biztosítása csak úgy létesülhet, ha a német szövetségi egységnek kérdése Ausztriára nézve kedvezőleg döntetik el, és a porosznak Németországban hegemoniára törekvése örök időkre megghiúsítatik; ez pedig csak úgy lenne elérhető a mostan létező európai politikai állapotok szempontjából indulva ki, ha

a már megadott alkotmányos institutiók módosítása a németországi initiált egység létegetésének szellemében megtörténvén, Magyarországnak és a magyar szent korona alá tartozó tartományoknak, mint a német egységes foederatív rendszerébe egyáltalában be nem vonhatóknak, külön állása és saját alkotmánya a három századig fennálló politikai viszonylatok fenntartása mellett, továbbra is a maga épségében sértetlenül meghagyatik.

Íme az imént előhozottak folytán a körülményeket minden oldalról egyiránt elfogulatlanul bíráló és mérlegelő státusférő szemei előtt önkényt kifejlik mindezekből azon corollarium, hogy a dualismus ily értelemben! további fenntartása, a szükséges összes birodalmi egység fennállását nem csak legkevésbbé sem gátolja, sőt bármelyik, t. i. magyar vagy európai, vagy ha úgy tetszik, összes birodalmi szempontból tekintve is e nagy jelentőségű és horderejű kérdés eldöntését, mindegyik szempontból tekintve azon következetes resultatum fogja az elfogulatlant meglepni, hogy az ausztriai birodalomban a három századig fennálló dualismusnak további fenntartása politikai szükségesség és a kiegyenlítés megközelítésének egyik alapfeltétele.

XII.

A központosítási kormány rendszer elveinek alkalmazását csupán az úgynevezett birodalmi közös ügyekre nézve lehet és kell szükségképen foganatba venni.

Hogy azonban az ausztriai összes birodalom európai nagyhatalmi állása magasztos feladatának tökéletesen megfelelhessen, és ez által az európai politikai egyensúly teljes biztosítást nyerjen, múlthatatlanul szükséges, hogy a központosítási kormányrendszer elveinek alkalmazása az úgynevezett birodalmi közös ügyeket illetőleg* Magyarországra nézve is foganatba vétessék, és a magyar sz. korona alá tartozó minden tartományokra egyiránt kiterjesztessék.

Mert bár az 1848-ki korszak előtt is a három századig fennállott politikai kormányrendszer az egység feltételeit biztosító politikai intézüciókkal kellőleg fel volt ruházva, és az akkori politikai viszonyok kiindulási szempontjából véve, szükségképen ellátva, az azóta nagy át alakuláson keresztülment európai államrendszer és az összes birodalomnak legközelebb constitutionalis monarchiává lett átalakítása—e két nagy horderejű politikai változások, valamint az összes birodalmat alkotó különböző népek és nemzetiségek az újabb korszulte és azóta kifejlett nem csak politikai, de társadalmi különböző viszonylatunk kellő méltánylata is egyiránt megkívánják, hogy ezekhez alkalmazva és idomítva oly politikai létegetü

institutiók léptessenek életbe, melyek az összes birodalmi egység kellő garanciáját s ebből kifolyó európai nagyhatalmi állását immár az egész birodalomra kiterjesztett alkotmányos (constitutionalis) elvek alapján örök időkre biztosítsák.

Ezen garantiát pedig semmi más politikai intézkedésben fel nem találhatjuk, hanemha abban koncentráljuk politikai nézeteinket, hogy az úgynevezett és elébb országgyűlésileg kölcsönös diaetalis tractatusok útján szahatosán formulázott és törvénybe iktatott birodalmi közös ügyek a központosítási kormányrendszer elveinek alkalmazásával a többi örökös tartományokkal közösen kezeltessenek, és ezen, az egész birodalomra nézve egyiránt életkérdést magában rejtő postulatumot mindnyájan egyiránt úgy fogjuk tekinteni, mint az ausztriai monarchia Európában nagy hatalmi állásának további fenntartását méhében hordó szükséges és elkerülhetetlen alapföltételt.

XIII.

A közös birodalmi ügyek országgyűlésileg kir. propositiók által formulázva szabatosan (praecise) meghatározandók és törvénybe iktatandók.

A közös birodalmi ügyek létezési máj régi törvényeink, különösen az 1741-ki 11. és 179°/1. 17. nyilván elismerték, a hol többi között azok szövegében világosan kimondatik: „Sua SSa. Cae. reg. Intas dignabitur etiam natus, Hungaros in Status-Ministerium applicari“ ele. — sat., de maga az 1848-ki törvényhozás is, az imént felhívott törvénycikkelyek alapján, ugyanazoknak létezését szintén elismervén, a legközelebb tartott 1861-ki országgyűlés sem kívánta azoknak mellőzését kimondani, hanem azoknak országgyűlési leg, a fejedelem és nemzet közmegegyezésével leendő szabatos meghatározását kilátásba tévén, a fejedelem színe elé felterjesztett két rendbeli országos feliratai által oda nyilatkozott, hogy e részben a pragmatica sanctio alapján az összes birodalmi egységes kapcsolat múlhatatlanul szükséges fenntartása tekintetéből, azoknak a többi örökös tartományokkal együtt és közösen eszközendő tárgyalására nézve az immár felállított örökös tartományokat képviselő törvényhozási testülettel kívánja magát „*esetről esetre*“ érintkezésbe tenni, és azzal az e részbeni kölcsönös tárgyalásokba belebocsátkozni.

In thesi tehát et in principio a közös birodalmi ügyek létezése mindkét részről contestálva és elismerve van,

csupán azok tárgyalási modalitására nézve léteznek az e részben elágazó vélemények.

Miután azonban ezen, az összes birodalmat egyiránt és közösen érdeklő ügyek saját természetében fekszik, bogy azok közös tanácskozásokban tárgyalassanak, mielőtt a tárgyalási rendszer végleges megállapításába lehetne bocsátkozni, mindenek előtt elkerülhetlenül szükséges az ezen birodalmi közös ügyek nevezete alá sorozható, kellőleg formulázott, előlegesen elvileg is eldöntendő tárgyakat a legközelebb tartandó magyar országgyűlésnek kellő megvitatás végett előterjeszteni.

Az ősi magyar közjogi szempontból kiindulva, két út és mód van, ide eljuthatni; első út és mód a királyi előterjesztvények (per propositions regias) útja; a fejedelemnek három századig szakadatlanul sértetlen fenntartott ebbeli királyi kezdeményezési jogát, úgy hiszem, közülünk senki kétségbe vonni nem fogja.

Másik út volna a képviselőháznak a törvény értelmében, szintén a kezdeményezés jogával felruházott e részbeni — proprio motu — fellépése.

Mindkét után ugyanazon eredményhez fognánk eljuthatni; a mi igénytelen véleményünknel fogva azonban a jelenlegi kivételes állapot természetében rejlik azon előny, mely arra indít bennünket, hogy e jelen, felette bonyolult politikai viszonylatok állapotában az első út és mód alkalmazásának adjuk az elsőséget, *) már annál fogva is, mert széles hazánkban a közvélemény már is oda nyilatkozott, esdekleni a jóságos fejedelem királyi széke előtt, bogy a legközelebbi országgyűlést saját szentséges személyében megnyitni méltóztatnék, —

*) Kétségen kívül áll azonban, hogy a jelenlegi kormánynak e részben kiindulási elv gyanánt az 1848-ki törvényeket kell vennie, mivel a képviseleti kormányrendszer megalapítása ezeken sarkallik, és az összes nemzet által egyiránt felkarolt *jogfolytonosság* józan fedlógása is ezt múlhatlanul megkívánja.

és ezen, az ország gyűlésének ekként személyesen leendő megnyitása alkalmával kétségtelen kezdeményezési királyi jogánál fogva, királyi legmagasabb előterjesztvényeiben a többi között egyszersmind a birodalmi közös ügyek az országosan egybegyűlt képviselők és ország főrendéinek tanácskozás és eldöntés alá vétele a fejedelem élő szavával is indítványba tétetnék.

Felsőges fejedelmünknek az ország egybegyűlt képviselőihez és ország főrendéihez a királyi trón emelvényeiről személyesen is intézendő élő szava mily varázserővel és fellelkesítéssel fogva a magyar haza minden lakosaira egyiránt hatni, erre nézve nem szükséges történelmi és az országgyűlési bővebb példákra hivatkozni, elég itt e tekintetben egyedül az 1741. országgyűlés oly nagy lelkesedést!, a kölcsönös bizodalját mindenki kebelében elővarázsló ily módon történt megnyitását e helyen felemlíteni.

Hogy pedig urunk s királyunknak a magyar nemzetnek ebbeli forró óhajtása legmagasabb tudomására minél előbb eljuthasson, azonnal az országgyűlésnek kihirdetésével az ország főtárnokmestere ő nagyméltóságának elnöklete alatt, ki felsőges urunknak, úgy a nemzetnek is egyaránt méltán kiérdemlett osztatlan bizodalját bírja, egy fényes küldöttség által lenne a nemzetnek ebbeli forró óhajtása a felsőges királyi trón zsámolyánál hódolólag leteendő.

ZÁRSZÓ

ZÁRSZÓ

Bármerre tekintünk, nem csak Európa tévén, de a földteke többi részeiben is, mindenütt nyilvános és tényleges jelenségekben látni és tapasztalni elég alkalmunk van, mennyire nem csak nemzetközi és közpolgárzati, hanem társadalmi minden viszonylataink az újabb kor igényletei és a régiektől egészen eltérő és különböző szükségleteinél és azok szelleménél fogva egészen megváltoztak, úgy annyira, hogy az újabb kor az eddig a netán életerősen fennállott eddigi álladalmi gépezetek rendszerében majdnem mindenhol, ha nem is általános, de annak újabb kívánataihoz kellőleg idomított részletes és mondhatni tetemes változtatását tőlünk visszautasíthatlanul és mintegy kényszerítőleg követeli.

A középkor történeti jelleme az egyéni hatalmak és testületek életerős állami szervezetében, mint akkoriban egyedüli politikai tényezők felállításában tükrözte magát vissza.

Magyarország is, mint önálló királyság alkotásával, hogy szintén ezen középkori jellemet ölté fel, szent István királyunk, mint a magyar birodalom rendezőjének minden politikai intézkedései tanúsítják.

Ezen jellemző alapokon és keletről Európába lett átköltözködésével, magával hozott sajátos nemzeti szokásainak fentartásával keletkezett és fejlődött ki több századokon keresztül a magyar nemzet alkotmányának 1848. évi életerősen fennállott monarchiái szervezete.

A magyar szent koronának a nemzet szabad választása által 1527-ben a fenséges Habsburg-dinasztiára lett átruházásával, Magyarországnak és a magyar nemzetnek önálló egyéni fenntartása, királyi esküvel szentesített és ünnepélyesen törvénykönyvbe is ígrott hitlevelek által továbbra is biztosított ugyan, azonban az örökös tartományokkal i szorosabb érintkezés, s az ausztriai birodalomnak számos és különböző nép fajjából álló, sokszor egymással ellenkező érdekei gyakorta ellenséges súrlódásokat idéztek elő.

A magyarországi sajátos viszonyokat és nemzeti érdekeket legkevésbé sem méltányló német kormány férfiak minduntalan oda törekedtek, Magyarország politikai egyéni önállóságát megdönteni, és annyi századokon fennálló autonómiáját megsemmisíteni.

A nickolsburgi, bécsi, linzi és a szathmári békekötések pontjai, legközelebb pedig a közönségesen úgy elnevezett és Magyarország részéről alap-törvény gyanánt 1823-ik évben elvégre elfogadott sanctio pragmatica, és végre az 1790. évi 10. és 12-ik törv.-cikkelyek állításaink valóságát kellőleg tanúsítják.

A minduntalan megújuló politikai küzdelmek élénk emlékezete, az eddig fennálló socialis állapotok közönségesen felismert további tarthatlansága és az 1848. évi egész Európának közpolgárzati viszonyait alapjaiban megrendítő roppant hatása, és

e jelen korszaknak az általános civilisatio alapján egészen megváltozott politikai irányzata — valának együttvéve és egyetemesen oda működő azon nagy tényezők, melyek az 1848-ki törvényhozó hatalmat leginkább arra bírták, hogy az eddig fennálló testületi privilegialis alkotmányzat alakjának megváltoztatásával, az általános képviseleti kormányrendszer (das parlamentarisch-monarchische Regierungssystem) behozatalát az akkoriban uralkodó fejedelem királyi szentesítésének hozzájárultával elhatározzák.

Azonban az akkoriban Európaszerte a népeket magával ragadó politikai láz és tulcsapongó felhevülés nem ongedé meg annyi különböző viszonylataink kellő és méltányos tekintetbe vételét.

Es ime, önkárunkon kénytelenek valánk. okulni, mennyire veszedelmesek reánk és az egész ausztriai birodalomra nézve, az eddig fennálló nemzetközi politikai viszonylatokat kellőleg nem méltányló, csupán egyoldalú, a híres angol mondatnál fogva — only one side of the question — a rögtönzés bélyegét magukon viselő positiv rendszabályok.

Ezen circulus vitiosus tömkelegéből, melybe immár belesodortattunk, csak egy ut van számunkra hihálható, ha t. i. a legközelebb tartandó országgyűlésen az 1848. évi törvényeink ezen rendszabályai átvizsgálásában önkényt beleegyezőnk.

Azon alapelvek, melyek felette csekély és egészen igénytelen nézetünk szerint bennünket ezen politikai műtétel fogatosítása alkalmával vezérlendők, bővebben ki vannak fejtve e jelen röpirat folytában. Mi hazafiul szent kötelességeinknek tartottuk, azokat a nyilvánosságnak átadni és e tekintetben Felséges jó Fejedelmünk és kedves hazánk javára csekély tehetségeinknél fogva egyaránt közremunkálni.

Az országgyűlése egyedül azon tér számunkra, melyen positiv fellépni kötelességünk, a passivitas és negatio, melynek redős palástjába eddig beburkolni magunkat jónak láttuk, mely részünkről eddig követett politikai eljárás, mint a következő is mutatja, tökéletesen igazolta magát, nem azon ösvény többé, mely ezélboz vezet, erre nézve bővebb okadatolás sem szükséges, minthogy a legközelebb lefolyt évek sajnos tapasztalatai kétségtelenül tanúsítják ebbeli állításunk alaposágát.

Azonban, mielőtt e csekély sorokat a nagy közönség kezeibe átszolgáltatnók, szükségesnek láttuk e jelen zárszózatunk folytában a XVIII. cikkelyekben kifejtett, felette csekély és igénytelen politikai nézeteinkhez még néhány, — a tisztelt olvasó figyelmét méltán megérdemlő észrevételeket — melléklet gyanánt, — felmutatni és egyet más kiegészítőleg per summos apicis megemlíteni, és azoknak felemlítése által valamint a kormányférfiak, azonszerint a jövő országgyűlés tagjai figyelmét némikre felébreszteni.

I.

Az ausztriai birodalom sah) pontja Magyarország, és szent koronájához törvényesen tartozó társországok területi (territoriális) kiegészítésében keresendő.

A híres Talleyrand, a restauratio után az 1815. bécsi kongresszus alkalmával Franciaországnak igen híres képviselője, midőn a többi közt megdicsőített Ferencz császár által a szász király, Frigyes Ágoston további fentartása indítványba hozatott, ezen indítvány mellett az angol és francia képviselők is szét emelvén, az imént említett nagy diplomata, Talleyrand ez alkalommal egyszersmind egy feltette érdekes és feltűnő indokokkal támogatott jegyzéket terjesztett az ausztriai császár szílié elé, melynek fejezetén ezen jelszóra volt téve hivatkozás: „*La politique est la vertu, la vertu, — de lapolitique est la Justice*“; az eredmény az lett, hogy az indítvány értelmében a szász királyság ismét helyreállított.

Boldogult Ferencz császár ezen elvnek, mint a legitim jog kifolyásának nemcsak a külföld irányában, hanem mint magyar király is érvényességét szakadatlanul fenntartani törekedvén, hű magyarjait e részben már jó eleve megnyugtatta, midőn a római és német imperatori címet letévén, Magyarország

mint önálló királyság biztosítására még 1806-ban a tudvalevő, az ország törvény hatóságaihoz is külön menesztett, a magyar nemzetre felette nagy hatást tévő nevezetes manifestumát kibocsátotta.

Ezen tény álladók nyilván felmutatja kétségtelen bizonyosságát annak, hogy Frcenz császár az ausztriai birodalmi súlypontot mindenkor Magyarország integritásának és politikai önállóságának csonkítatlan fenntartásában kereste, és igen bölcsen is vélte egyedül feltalálhatni.

Herczeg Metternich, mint akkoriban birodalmi kancellár, a császár ebbeli politikai hitvallásának bővebb kifejezést kívánván adni, az álladalmi kormányrendszer alapelveinek legfőbb szempontjait, az azokat igazolni szándéklott és 1849-ben nyomtatásban is *megjelent emlékirataiban* elég világosan kifejtette, felhozván a többi között a német szövetség és az ausztriai birodalom között fennálló viszonylat taglalatát, az annak folytán felderített magasabb politikai szempontokból azon resultatumot tünteti fel, miszerint a német szövetségi politikai viszonylat nem egyébnek tekinthető, mint a külföld irányábani véd szövetségnek, és onnan netalán a birodalom belsejében elharapózható forradalmi irányzat meggátlásául szolgáló legsikeresebb eszköznek, indokolva kimutatván egyszersmind azt is, hogy Ausztriának, mint európai nagy hatalmasságnak belpolitikáját illetőleg, a többi német külön állományokétól egészen különböző irányban kell működnie, mert az ausztriai birodalom összes állami szerkezetét tekintve, azt kiválólág magyar és tótfaj u népek képezvén, mindamellet is, hogy tagja a német szövetségnek, a tisztán német érdekű politikai szempontoknak többi népeinek attól különböző érdekeit kellőleg méltányolni tartozván, magát ki-

zárólag alá nem rendelheti, sőt európai nagyhatalmassági hivatását csak úgy érheti el, ha birodalmának súlypontját a kiterjedésre nézve nagyobb és tekintélyesebb, és az osztrák császári állam egyik sokkal nagyobb kiegészítő részét tévő, a nőmet szövetség körén kívül álló többi tartományaiban keresendi.

Ezen imént kifejtett, és boldogult Ferencz császár által, az osztrák cs. dynastia magasabb politikai uralkodási maximája gyanánt felállított, és egész 1848-ik évig rendületlen hűséggel követett politikai rendszernek resultuma volt azon ropant diplomatiái nagy befolyás a külföld irányában, melyet gyakorolni oly nagy kiterjedésben szerencsés volt; és hogy mennyire megboszulta magát azon félrelépés, melyet ezen uralkodási maximától eltérve II. József császár megkísérteni szándéklott, világos tanúságául szolgál annak a reá következett II. Leopold kormányzási időszakának tartalmiul us története.

Mi tehát mindezeknek alapján azon bécsi kormány vférfiaknak ellenében, kik az osztrák cs. birodalomnak súlypontját másutt, és talán Németország felé irányzandó gravitatioiban vélik feltalálhatni, a történelem kétségtelen adataira hivatkozva, bátran kimondhatjuk azon legbensőbb meggyőződésünket, hogy ha az osztrák császár mint európai nagyhatalmasság eddigi nagy befolyását feláldozni önkényt nem kívánja, anémet szövetség irányában, a már fentebb említetten kívül más polit. álláspontot elfoglalni avagy magára vállalni soha nem fog, és hogy az osztrák birodalom életerős fennállásának egyik legnagyobb biztosítéka abban rejlik, ha a császár mint egyszersmind magyar király, a szent István koronájának és ahhoz tartozó többi társországeknek törvé-

VIII

nyes örököse, Magyarország csonkítlan integritásának ismételi helyreállítása mellett, összes birodalmának súlypontját ottan keresendi, hol azt valamint a birodalom topographicus állása, úgy a közeljövőben mutatkozó politikai jelenségek önkényt kijelölték.

II.

A birodalmi közös ügyek Magyarország és a többi örökös tartományok által közösen és hasonjogilag, és egyszersmind mindkét fél részéről az aránylagos paritás elvei alkalmazása mellett kezeltessenek.

Az osztrák birodalomnak 1848 előtti politikai gépezete, egy különböző népségű anyagokból mesterségesen összeállított nagy épület gyanánt vala tekinthető, ezen nagy épület közös fedele alatt lakó népek azonban minden politikai érintkezéstől távol tartva, egymástól egészen különálló családokat képeztek.

A magyar család különösen, és annak rokonai, ezen közös épületnek egy nagy részét foglalván el, sorompókkal volt elválasztva a többitől, nehogy az ezen családban honos szabadabb szellem a többiek ártalmára is működhessen.

Az ezen időszaki kormányférfiak csak igen kevés kivétellel azon politikai meggyőződésből indultak ki, hogy ezen ily mesterségesen összeállított politikai középület, csupán egy mesterkéltséggel politikai sajtáságos gépezet és kormányrendszer által tartathatván össze, s ennek alapján oda volt irányozva minden igyekezetük, hogy egy szilárd és titokban működő burocracia, mint e részben hasonlíthatlan kormánygépezet felállításával — a régi

rómaiak példájára — „divide et impera“ — az általuk kitűzött álladalmi feladatnak képesek is leendenek megfelelni.

Ez irányban működve, azon elvet hozták alkalmazásba, minden népfajt külön kormányozni, azoknak egymással kölcsönös politikai érintkezésüket lehetőleg eltávolítani, mi több, azt tényleg is akadályozni § mert úgymond, politikai szükségesség Ausztria nagyhatalmi állásának fenntartására nézve, hogy egyik népfaj a másik által ellenőrködőleg korlátoztassék.

Igen természetes volt tehát, hogy ilyes politikai kormányrendszer alkalmazásával a birodalom népei előtt minden, úgy anyagi, mint szellemi előmeneteltökéletesen elzáratván, minden egyes népfajok ilyes politikai eljárás általi korlátozása in ultima analysi csak azon egyedül felette szomorú eredményt mutatta fel, hogy mindnyájan szellemi és politikai kiskorúságra valának kárhozattva, és abban sínylődni valának kénytelenek.

Azonban ezen, az akkori kormány férfiak által ilv modorban kitűzött nag-v ezél, t. i. Ausztria nagyhatalmi állásának biztosítása, csak igen ephemer tünemény gyanánt mutatta fel magát, mert 1848-ban ezen kárhozatos kormánygépezet önmagában roskadván össze, a birodalom további fennállását is veszedelembe hozta.

Ezen absolut kormányrendszernek, az 1848-ki tanulságos események ellenére, annak újabbi megkísértése sem vezetvén célhoz, immár általános megbukása után, csupán azon egyedüli ut és mód volt Ausztria számára még fenntartva, a birodalom minden népeit egy felállítandó alkotmányos parlamentáris kormányrendszer alapján szabad constitutionalis szellemű intéz vényekkel felruházva jö-

vendőre kormányozni, és az eddig veszélyeztetett nagy hatalmi állását Ausztriának egyedül biztosítható *józan egységre* törekedni.

1860-ban, sajnos tapasztalatai folytán, közös jószágos fejedelmünk elvégére nagylelkűleg felismerően magasztos hivatását, nemcsak Magyarország 10 évig felfüggesztve volt alkotmányát kegyelmesen proprio motu visszaadni méltóztatott, hanem a birodalom többi örökös tartományai népeit is egy parlamentarizmus szabad szellemű intézményekkel ellátott közpolgárvizum alkotmánynyal megajándékozta: alkotmányossá változván ekként a birodalom többi tartományainak is politikai állapota és helyzete, minékünk magyaroknak a humanitás és civilizatio, de különösen saját alkotmányos intézményeink kegyeletes megőrzése érdekében is minden erőnkkel részünkről oda kell törekednünk, hogy az ekként közös fejedelmünk által a többi tartományok számára is kegyelmesen adományozott alkotmányos kormányrendszer ne csak erős gyökereket verhessen, hanem náluk is tökéletesen meghonosíttassék, mi több, mindinkább szilárdabb, és mennél több garantiákat magában felvevő biztos alapokra fektetve, közös palladium gyanánt, az összes birodalom közigazgatási rendszerére nézve tökéletes érvényre emeltessék, és az azáltal immár feleslegessé vált választó falak eltávolíttatván, az egész birodalmat egyaránt érdeklő törvényhozás útján is immár felismert és előleg tüzetesen is (praecisirt) törvénykönyvbe ígdatandó úgynevezett *birodalmi közös ügyeknek* alkotmánylagos mikénti kezeltetésük iránt hatóságos eszközökről gondoskodjunk.

Mert hiszen, ha mi méltán kívánjuk azt, a mi minket törvény szeriileg megillet, és tiszteletben kívánjuk tartatni jogainkat, legyünk a többi nemzetek irányában is igazságosak, mert a mások irányában követendő, egyedül sikerre és biztos eredményre minket elvezérendő ildomos politika, csupán és kiválólag a kölcsönös méltányosság elvein sarkalló viszonylagos eljárásban található fel, mint a híres diplomata Talleyrand igen jellemzőleg mondá: „la vertu de la politique est la justice“, egyedül ezen magasztos és engesztelő politikai irányzat viszonylagos gyakorlata leendő képes az összes birodalom külön ajkú népeit, s azoknak eddig felingerült kedélyeit egymás irányában megnyugtattani és in ultima analysi sikeres kibékülésre vezérleni.

Ne tekintsük mi az úgynevezett *közös ügyeket* tovább is egy minket és fajunkat üldözö rém gyánánt, hiszem mind ez ideig is csupán abban rejlett kiválólag az osztrák úgynevezett örökös tartományok irányában eddigi politikai helyzetünk ferdesége, minthogy törvénykönyvünkben sehol nem lévén fellelhető azoknak szabatos meghatározása, a mi rovasunkra és tetemes kárunkra az osztrák kormány férfiak részéről minden legkisebb megkérdesz tetősünk és hozzájárulásunk önkönykedő kizárásával, azoknak fogalma és értelmezése csupán egyoldalú intézkedések folytán, nemzeti legszentebb érdekeink mellözésével és önálló nemzeti függetlenségünk tetemes megcsorbításával vétetett foganatba, és e részbeni jogos igényeink és méltányos követeléseink mindenkor háttérbe szorítottak.

Minden közös joggyakorlat egyedül csak abban leli és találhatja fel a nélkülözhetlen biztosítást, (Garantie) ha az illető felek között előlegesen

és kölcsönösen meghatározott feltételek egyenlő kegyelettel és méltánylattal ápolatván, azoknak végrehajtása is a szabatosan kijelölendő határvonalon túl nem terjeszkedőleg híven teljesítetik, és e részben sem egyik, sem másik fél részéről a kivitel elé akadály nem gördítetik.

Mert hiszen magok az 1848. törvényeink, és azoknak nyomán az 1861. országgyűlési feliratok is a közös ügy ele létezését nemcsak világosan elismerik, hanem az e részbeni, a többi örökös tartományokkal! viszonylagos érintkezést is felemlítik; — miért vonakodunk tehát azok taglalásába — *ex professo* — belebocsátkozni, hogy a jelen kétes állapotnak egyszer valaiára véget vessünk, s a reánk és politikai helyzetünkre annyira veszélyes „*circulus vitiosus*“ tömkelegéből elvégére kibontakozhassunk.

A francziával szólva, ez tehát részünkről is immár *fait accompli*, ezen constatirozott tényállást visszavonni avagy megtagadni csupán lovagias nemzeti jellemünknél fogva sem lenne ildomos és eszélyes politikai eljárás.

Mert lia történelmünk viszontagságos lapjait forgatjuk, azokban is fel fogjuk találni őseinknek e részbeni bölcs tapintatát, miszerint ők is a megváltozott politikai viszonylatok postulatumait kellő méltánylattal mindenkor felkarolni tudták, mi több, *pro re nata* azok irányában eszközzendő országos intézkedést soha pusztán maguktól vissza nem utasítottak, valamint az azok lényegéhez képesti czéi-irányos újabb rendelkezések megtételétől soha visszavonulni nem kívántak.

Miért rettegnek mi az immár elutasítlatlan politikai körülményekkel alkudozásba bocsátkozást, annál is inkább, minthogy ezeknek *ex professo*

tárgyalása, felséges jó Fejedelmünk által is *a kölcsönös (diaetalis tractatusok* számára fenn tartatott.

Akár merre tekintünk jelenleg a politikai láthatáron, mindenhol alkalmunk van szemlélhetni, hogy az internationalis viszonyokra nézve Európa-szerre egyedül és kizárólag a gyakorlati politika vétetik zsinór-mértékül, és hogy az utópiák utáni kapkodás kiment a politikai divatból, a mai világ csak tényálladékos politikai conjuncturákból szokott kiindulni, valamint az összes diplomacia is csak azok összevetéséből vonja le határozatait támogató alapelveit és internationalis rendszabályait.

Nem mellőzhetjük el, hogy ide vonatkozólag felette jellemzetes megjegyzését b. Wessenberg*) egykori osztrák miniszternek e helyen fel ne említsük, ki véleményünk szerint is igen helyesen a politikai eljárás alapszabálya gyanánt azon politikai maximát állítá fel, miként a valódi józan politika, bárminő körülmények közepette is, mindenkor és kizárólag* azon rendszabály tapintatos megválasztásában rejlik, mely biztosan czéllioz vezet.

Mai napság a politikai nagy resultatumok megoldásának titka nem csupán az udvarias finomság-rejtélyeiben keresendő, hanem inkább a politikai helyzet kellő méltánylatához képesti józan őszinteség avagy hallgatásban rejlik, a legfőbb szempont pedig mindenkor abban központosul, szabad kezek-

*) A 75 éves volt egykori külügyminiszter, b. Wessenberg, 1848 végével csupán barátjai és különösen meghittjei számára egy igen érdekes politikai röpiratot ily czim alatt: „Feuilles detachés de l'Album d'un komme retire du monde“ nyomatott ki, melyben a diplomatai pályán őt vezérlő politikai hitvallásának és alapelveinek is kifejezést adott, a többi között ezen fő politikai maximát állítván fel: „La politique est le discernement de ce qui mene au but stb.“

kel járulhatni oly bonyodalmas tárgyak megoldásához, minőket a korszülte politikai helyzet és a kérlelhetetlen körülmények mintegy reánk parancsoltak.

Tegyük tehát önkényt oly tárgyak megoldását komoly feladatunkká, melyeket magunktól elutasítani úgy sem áll többé hatalmunkban, mert különben a korszellemi áradat elsodor bennünket irgalmatlanul és elsöpri előlünk azon tért is, melyet édes hazánk számára egykor képesek leendettünk vala fenntarthatni.

Minden felismert bajnak, mely az álladalom eddigi előmenetele és felvirágzásának akadály gyanánt szolgált, titkos okai szigorú megvizsgálására kell visszamennünk, ha gyökeres orvoslást kívánunk eszközölni.

Mert hiszen igen természetes következés, miszerint csupán az okok előleges elhárításával lehető az okozatot gyökeresen megszüntetni.

A mi bajaink legfőbbike*) pedig az összes birodalom politikai organisatiojának eddigi felette hiányos voltában keresendő, különösen reánk magyarokra nézve főképen abban rejlik, hogy a birodalmi közös ügyek létezését mind a Lajthán innen, mind pedig a Lajthán túl egy iránt elismerjük ugyan, hanem azoknak közös kezelése kimondásától any-

*) Az egykori osztrák külügyminiszter, gróf Fiquelmont egy igen érdekes, 1848-ban nyomtatásban francia nyelven megjelent ily című röpiratában: „*Sur l'Angleterre, le continent et l'avenir d'Autriche*“, az osztrák birodalom hanyatlásának okait fejtegetvén, nyomatékosan kimutatja, hogy Ausztriának minden baja eddigi politikai organisatiojának hiányos voltábau keresendő, és ide vonatkozólag igen helyesen azt állítja, hogy a reá nehezendő bajoknak mindenkor maga az emberiség az oka, nem igyekeztvén egész erélyességgel azoknak részint titkos, részint nyilvános okait idejekorán eltávolítani, mondván: „*les maux qui pesent sur les hommes sont leurs propres ouvrages etc*“

nyira irtózunk, hogy azoknak közelebbi megvitatásába még csak a napi sajtó útján sem bocsátkozunk, már pedig az reánk nézve „*conditio sine qua non*“, ezt a *birodalmi egység* elutasíthatlan eszméje tőlünk postulatum gyanánt követeli, azt megtagadni többé hatalmunkban nem áll, különben önmagunkat politikai halálra kárhoztatjuk.

A legközelebb tartandó országgyűlésnek tehát feladata lévén az 1848-ki törvények revisiója, annak folytán a birodalmi közös ügyek nem csak szabatos meghatározását, hanem azoknak jövőre nézve mikénti alkotmányszerű kezeltetésük iránt törvényjavaslat készítését is megkívánja, és miután azoknak mikénti kezeltetése a többi örökös tartományokkali kölcsönös alkudozás tárgyát képezendi, semmiképen sem lehet eltitkolnunk azon felette fontos körülményt is, hogy ezen nagy horderejű feladatnak sikeres megoldása részünkről nagy nehézségekkel van összekötve.

A kiindulási pontban azonban, hogy t. i. azoknak kezeltetését csupán és kizárólag alkotmányszerű modorban kell életbe léptetnünk, mind a két fél egyiránt bele egyezendik, a mennyiben a constitutionalis kezelési rendszertől e részben az örökös tartomány beliek sem fognának kívánni eltávolozni; minekünk részünkről azoknak elintézési formulázásánál, a mennyire lehet, a bureaucraticus eljárás kizárása-, vagy legalább korlátozására kell törekednünk.

Mert a bureaueraticai közigazgatási rendszer általános behozatala és alkalmaztatása sem a magyar nemzet geniusával, sem pedig az önkormányzat (*selfgovernment*) alapelvein nyugvó ősi alkotmányunk municipalis szerkezetével semmiképen össze nem egyeztethető, mert hiszen ősi, 1848-ig

életerősen fennállott alkotmányos önkormányzati remi szerünknek alapelve, nil nobis sine nobis, a burocratai alkotmányos tényezők ellenörködésének kizárásával titkosan működő közigazgatási gépezetnek valódi ellentéte.

Ezen gépezetnek általános behozatalával ősi alkotmányos nemzetiségünket egyedül annyi viszontagságok és megtámadások közepette erélyesen megvédő ősi intézvényeinket, magyar munieipalis kormányrendszerünket, vele együtt nemzeti geniusunkat tagadnók meg.

Ezen nézetből kiindulva az 1848-ban a magyar minisztérium alatt, a magyar municipiumok irányában követett és alkalmazott burocratico centralisticus rendszabályok ismétli életbeléptetésének szószólóivá magunkat fel nem vethetjük, annál kevésbbé, minthogy saját tapasztalatunk alapján e részbeni meggyőződésünk ellenére, legkisebb hivatást sem érzünk magunkban, ilyesvalamit a legközelebbi országgyűlésen megjelenendő honatyák előtt javaslat gyanánt ajánlani.

Azonban, hogy félre ne értessünk, szükséges e helyen megjegyezni, hogy az imént érintett észrevételek főképen az ország bel igazgatására vonatkoznak, a szabatosan meghatározandó és törvénybe igtatandó közös ügyek mikénti alkotmány szerű kezelésére nézve azonban a központosítás elvei szerinti eljárást aligha fogjuk egészen mellőzhetni, mert már magában az összes birodalmat közösen és egyiránt érdeklő ügyek természetében rejlik a centralisatio fogalma.

A legfőbb nehézség- tehát ottan fekszik, minő utón és módon lehetne a közös ügyekre nézve a burocratico-centralisticus eljárásnak helyt adni anélkül, hogy e részben is alkotmányos nemzeti önállásunk

kívánta ellenörködési idényeinkről egészen lemondani kényszerítessünk.

E tekintetben minden attól fog függni, minő kormányhatóság felállítására adandja a magyar ország-gyűlés beleegyezését, és minő hatáskörrel lesz azon dicasterinm*) felruházva, mert hiszen az ellenörzést és az ország képviselőinek in suprema instantia beleszólhatási jogát a magyar nemzet mint egyik tényező fél részére alkotmányszerűleg fenn tartani és jövőndőre nézve is megóvni, minden tekintetben szükséges leend.

A közös ügyekre nézve tehát kettős feladata leend a jövő országgyűlésnek; *első* ugyanis a közös birodalmi ügyeknek szabatos meghatározása és törvénykönyvbe igtatása, *másik* pedig azok mikénti alkotmányszerű kezeltetésének eldöntése.

Mindkettő elválaszthatatlan szoros kapcsolatban áll egymással; *nagyszerű hivatás*, mert e kettős feladatnak czéliránvos és sikeres megoldásától van

*) A jelenlegi provisorium alatt minő terjedelmes hatáskörrel van a felség által a magyar udvari főkancellár felruházva, azt felemlíteni is felesleges, miután a felségi jogokon — jura majestatica — kívül in administrativis a legfőbb hatalom ideiglenesen kezeibe letétt; azonban egy magas állású státusférfiú bizodalmas közlése folytán bátran állíthatjuk, hogy a főkancellárnak miniszteri minőségű hatásköre leginkább in administrativis, mint végrehajtó miniszter (ministre excutiv) öszpontosul, az ő általa, avagy az ő nevében a magyar udvari kancellária által bevégzett fontosabb tárgyak közül azonban — mint szintén tudomásunkra jutott — a tárca nélküli másik magyar miniszter (jelenleg gróf Eszterházy) teendői közé is tartoznak, ki e tekintetben mint tanácsadó miniszter (Berathender Minister) a magyar ügyekre nézve külön felterjesztéseket szokott tenni a felség színe elé. Közös, t. i. az egész birodalmat némileg érdeklő ügyekben azonban az államtanács (Staatsrath) véleménye is megkívántatik, ennek folytán szokott keletkezni a kiadandó legfelsőbb fejedelmi elhatározás.

feltételezve egyrésztől eddigi nemzeti önállásunk megóvása, másrésztől az összes osztrák birodalom politikai szükségű egységének életerős megállapítása, mely egyszersemind in ultima analysi az európai nagyhatalmasságok között a számításból ki nem felejthető egyensúlyt is helyreállítandja és Ausztriának, mint európai nagyhatalomnak állását a politikai mérleg-ben kellő arányban méltóságához illőleg-képviselendő

Az 1848. évi III. t. ez. a közös ügyek létezését világosan elismervén, azt mondja: „hogy mindazon viszonyokba, melyek a hazát az örökös tartományokkal közösen érdeklik, a folyvást Ő Felsege személye körül levő miniszter befolyván, azokat országos felelősség mellett képviselje.“

Ezen t. cz.-ben azonban nem lévén a közös ügyek szabatosan és tüzetesen meghatározva, — szükséges, hogy azok formulázva körvonalakkal egyetemben egymásután megneveztessenek és az 1848. évi III. t. ezikkelyre történt hivatkozás mellett pótlólag az e részben hozandó törvényezikkek egyszerűen beig-tattassanak.

A birodalmi közös ügyek részletei és minden lehető árnyalatai taglalatába belebocsátkozni nem lehetvén e csekély röpirat szűk térre szorított hátsábjainak feladata.

Részünkről csak abban látjuk szükségesnek öszpontosítani saját véleményünket, hogy az úgynevezett közös ügyeket e helyen csupán általános minőségükben mutassuk fel, ezen szempontból indulva ki, közös ügyek gyanánt tekintendők:

1. A külügyek, mert az összes birodalomnak nagyhatalmi állása múlhatatlanul megkívánja, hogy a külföld és a többi európai nagyhatalmas-

ságok irányában, a többi örökös tartományokkal egyetemben és közösen képviseltessünk.

2. A pénzügy, mert az évenkénti birodalmi költségvetés ellenőrzési természete a közös kezelést, némi, Magyarország számára különösen fenntartandó szabad rendelkezési jogos kivételek mellett, múlhatatlanul igényli.

3. A hadügy, mert ennek közössége az osztrák birodalom nagyhatalmi állásának egyik alapfeltétele és egy magunktól elutasíthatlan politikai szükségesség.

E részben Magyarországot külön megillető jogok, névszerint az időszakonként országgyűlésileg meghatározandó katonai újonczozást tárgyszó rendszabályok, az aránylag Magyarországra, eső mennyiség kivétele, és más ide vonatkozó hadógyrendszert tárgyszó dolgok, eddigi törvények értelmében e részbeni alapelvek megalapítása, a magyar országgyűlés szabad rendelkezhetése alá fenntartandó némi kivételek előleges meghatározása, az ellenőrzés mikénti kezelésére nézve is, mindkét fél részéről alkotmányos szempontok méltányos tekintetbevételével eldöntendők lévén.

4. Kereskedelmi ügy, mert hazánk és a többi örökös tartományok között 1850-ik évig fenállott sorompók s vámházak megszüntetésével, belkereskedésünkre nézve a szabad kereskedési elveken nyugvó, ideiglenesen életbelépte tett és jelenleg is fennálló kereskedelmi rendszer, saját hazánk anyagi érdekéből egyiránt továbbra is fenntartandó lévén, e nagyfontosságú anyagi elhaladásunkat és jólétünket feltételező tárgy a közös kezeltetés alól ki nem vonathatik.

Különösen a külkereskedést illetőleg, a szabad kereskedési elveknek általános behozatala az osz-

trák birodalom eddigi politikai helyzetének és a külországokétól sok tekintetben különböző viszonylatainál és kellő méltánylatba vételénél fogva, nem lévén minden irányban alkalmazhatók és keresztülvihetők, e részben, ha kereskedésünk felvirágzását, saját anyagi érdekeink feláldozása és könnyelmű mellőzése nélkül igazán óhajtjuk, a közös tárgyalásra nézve beleegyezésünket meg' nem tagadjuk, annál is inkább, minthogy számra nézve több mint 36 külhatalmasságokkal időről időre kereskedési szerződésekbe bocsátkozni lévén kénytelenek, e részben csupán közös és összes birodalmi szempontból lehet kiindulni, ha kereskedési tekintetből annyira károsan és sérelmesen *tapasztalt gyarmati helyzetbe* szándékosan visszasülyedni nem akarunk.

Európa socialis állapotai a vasutak általános létrejöttével egészen megváltoztak, az egymás közötti kereskedelmi viszonylatok eg'észen más irányt vettek, úgy annyira, hogy azokhoz a mi kereskedelmi viszonyainkat is mintegy erkölcsileg' és physicailag kényszerítve vagyunk alkalmaztatni, hacsak saját termékeinkkel kereskedésünket örökös pangásra kárhoztatni nem akarjuk.

A kereskedelmi ügyek közös kezeltetésének szükségét azonban leginkább feltünteteti azon fontos körülmény, miszerint egész Európának fennálló sociális viszonyai oda vannak irányozva, hogy kereskedelmi és váltóügyi tekintetben Európának minden népeit egyiránt kötelező kereskedelmi és váltótörvénykönyve hozassák életbe.

A Code de Commerce *), melyet I. Napoleon

*) Ezen kereskedelmi törvénykönyv lényeges alapjául vétett a még 1673-ban XIV-ik Lajos francia király által kiadott

1801-ben behozatni rendelt, annyira méltányolta Európa általános kereskedelmi viszonyait, és Európa népei különböző igényeit annyira összeegyeztetnie *) sikerült, hogy az imént megnevezett kereskedelmi törvénykönyvet még mind e mai napig Európa nemzeteinek többsége maga számára fenntartani jónak és üdvösnek tartotta.

Egyébiránt a kereskedelmi téren az e részben behozandó alapelveknek egész Európában általánosítása annyira kiváló irányzata e jelen kornak, hogy ennek létrejöve tele nem egyéb többé, csupán idő kérdése, és azon esetre, ha Európa politikai láthatárának immár derültebb voltát czutánra is borongósb és netán véstliozható eseményekkel terhes fellegek el nem borítandják, csakhamar be fog' köszöntem a világkereskedésre nézve azon felette örvendetes időszak, midőn a kereskedelmi ügyek az európai törvényhozás ótalma és pártfogása alá látandják magukat helyeztetve lenni.

királyi kiadvány: „*Edit du Roi servant de reglement pour le Commerce des Negotians et des Marchandt*“ — és ennek folytán 1681-ben kibocsátott „*Ordonnance de la Marine*“, mely két rendbeli törvényrendeleteknek terveit és javallatait a maga idejében híres miniszter Colbert és tudományosságáról annyira nevezetes idősb Savary nagy szorgalommal és szaktudománnyal dolgoztak ki.

*) Talán azokra nézve, kik a nagy világ kereskedelmi és váltóügyleteire nézve közelebről értesülni kívánnak, úgy nemkülönben azok számára, kik a különböző nemzetek e részben fennálló rendszabályainak összehasonlítását mélyebb tanulmány tárgyává kívánnák kitűzni, nem teszünk talán egészen hasztalan szolgálatot, ha egy igen érdekes és alapos szaktudománnyal írott francia könyvnek méltó inegolvasására felhívjuk hazánkfiait is. Lásd „*Concordance entre les Codes de Commerce etrangere et le Code de Commerce franqais, par Autom de St. Joseph, Paris 1844.*“

Ezen általános socialis irányzat elől tehát mi magyarok sem hunyhatjuk be szemeinket, és szükséges részünkről is oda munkálni, hogy a közösség megállapításával az ország kereskedésének emelése akadályt és csorbát ne szenvedjen.

Felsorolván immár egész általánosságban, minden legkisebb, könnyen félreértésekre anyagul szolgálható részletezés mellőzésével, azon tárgyakat, melyele a mi felfogásunk szerint a közös ügyek rovatába tartozandók lennének.

Másik, nőt kevésbé fontos feladata a legközelebb tartandó országgyűlésnek, ezen, a közbirodalmat egyarántérdeklő közös ügyek, miként kezelte-tési felette kényes és nagy horderejű kérdés sikeres megoldásának minő modorbani eszközlése.

Hogy „*az esetenkénti érintkezés*“ csupán a közös ügyek elismerését tartalmazza és semmit mást, e részben velünk együtt minden elfogulatlan hazánk-fia, úgy hiszem, egyetértend.

Az alkotmányyszerű kezeltetés kérdésének mi-kén a megoldásába a mindnyájunk előtt tudva lévő okoknál fogva az 1861. országgyűlés bele nem bo-csátkozhatott, ez tehát a legközelebbi törvényho-zás mellőzhetetlen feladata.

A közbirodalmi viszonylatoknak minden oldal-ról kellő és elfogulatlan méltánylata önkényt azon egyedüli *expediensre* vezérteni bennünket, hogy azok kezeltetésére nézve *egy közösügyi minisztérium* (Staatsministerium für gemeinschaftliche Ange-legenheiten) felállítását tegyük javaslatba.

Ezen *közösügyi minisztérium* személyzete a kö-zös fejedelem által egyenlő arányban lenne kineve-zendő, t. i. s névszerint a szent István koronájához tartozó országok részéről azokat együttvéve épen

annyi tag-gal, mint a mennyivel a többi örökös tartományok bírnak, lenne az ellátandó.

Az ekként organisált testület a felelősség-elvének alapján nyerne szervezetet, elnökül a közösiügyi minisztert (Staatsminister) és annak helyettesét bírván.

A bureaucraticus eljárást, melyet mellőzni ily testületek szervezeténél majdnem lehetetlen, mérsekelné kitelhetőleg a parlamentarizmus felelősség-elvének szabatos meghatározása alapján gyakorlandó ország-gyűlési ellenőrzési és feleletre vonliatási alkalmazása.

A közösi birodalmi tlg-yeknek ily modorbani rendszeres ellátása által egyrészt a bureaucraticus eljárás kivánatainak, másrészt ezen ügyek tárgyalására nézve szükségképen behozandó central isationalis elvek mellett is, az országgyűlési ellenőrködés szabatos meghatározása' alapján az önkormányzati befolyást feltételező maximánk és „nil nobis sine nobis“, némileg megmentetnők, és ekként mindkét fél részéről kölcsönös engedékenységgel kellő móltánylatra érdemesített külön szempontok közvetítőleges összeegyeztetésével a kitűzött cél és kívánt eredmény legkönnyebben elértnék.

A *magyar kormány férfiúknak* e birodalmi közösi cél, t. i. a közösi ügyek kijelölése és azoknak mikénti alkotmányszerű kezeltetése irányában, a biztos és sikerre vezető út megközelítését illetőleg legfőbb feladatuk immár abban rejlik, hogy az ország-ösi alkotmánya által ezen hivatással felruházott tényezőknek e részben hazafias közremunkálását elő legesen megnyerjék.

Mióta államférfiak vezérlik az országok és birodalmak dolgait, aligha jutott valamelyiknek magasztosabb, de egyszersmind nehezebb feladat

megoldása osztályrészéül, mint épen édes hazánk azon lelkes fiainak, kiket igazságszerető jó fejedelmünk méltó bizodalma jelenleg Magyarországnak kormánya élére állítani méltóztatott.

Mennél nagy óbb a teher és felelősség, mit a hon jelen abnormis helyezőtébőli valódi alkotmányos átalakítása tekintetéből elvállalni hazafiul kötelességüknek lenni tartották, annál erélyesebb támogatásra van szükségük honfitársaik részéről, mely bizalmas segédkeznyújtást már eddig is örömmel vala szerencsénk tapasztalni, mert azon ildomos és eszélyes magatartás, mit bátran állíthatni, az egész nemzet minden pártnézetkülönbség őszinte nyilvánítása mellett és ezen lelkes kormányférfiak iránt oly ragaszkodókig már is tanúsít, biztos kezességül szolgál arra nézve, hogy a mindenható Isten segedelmével sikerülend elvégre ezen átalakulási nagy munkát az összes birodalom üdvére és apostoli királyunk nagyobb dicsőségére sikeresen végre is hajthatni.

És valóban, ha hazánk jelen felette bonyolódott társadalmi viszonyait, és különösen az összes birodalom irányában oly kényes politikai helyzetünket elfogulatlan vizsgálattal mérlegeljük, in ultima analysi kétségtelenül át fogjuk látni, hogy részünkről minden önzéstől ment, saját önmehtag*adásunkkal is, tőlünk kitelhető erőnkéből oda kell igyekeznünk, bölcs belátással és józan mérséklettel felhasználni minden módokat és eszközöket, mik kormányférfiainkat a magukra vállalt nagy feladat sikeres megoldására szerencsésen elvezérelhessék.

Az összes birodalom jövődöbeli biztos megalakotásán fáradozó úgy magyar, mint német részről kormányférfiainknak, ezen igénytelen politikai nézeteink folytában megérintett alaptételek alkalma-

zásából corollarium gyanánt önkényt kibontakozó abbeli igénytelen észrevételin két méltányló magas figyelmükre eléggé ajánlani e lielyen is el nem mulaszthatjuk, miszerint egy életerős nemzetnek ezredéves élvezet által szentesített szokásait kellő tiszteletben kell tartaniok, különösen azon egyszerű oknál fogva, mert azok sokkal erősebben gyökeresnek a nemzet szívében, mintsem magok a törvények.

Ha ezen szokások jók és korszerűek, a nemzet életerejét képezik, ha ellenben úgy ismerhetők fel azok, mint általában roszak és káros hatásúak az összes nemzeti jólétre nézve, még azon esetben is igen óvatos és ildomos kezekkel kell eljárni azok sikeres eltávolításánál 5 különösen ha a célhoz biztosan eljutni óhajtunk, ezen politikai műtétéi alatt nem az izzó tűznek alkalmazását, mely éget és mindent kiperzsel, hanem a jótékony lámpafényt kell kezeinkbe venni, mely lassanként felvilágosítja a politikai láthatárt, a nélkül, hogy sértené az eddig' félhomályban káprázó szemeink idegzetét.

A jelenkor szelleme egyébiránt ujjaival mutatja fel kormányférfiainknak azon irányzatot, melyet e nagy horderejű politikai műtétel alkalmával szemeik elől eltéveszteniük egyáltalában nem szabad, t. i. a valószínűleg magukat létegesítendő pártok félszeg nézetei, kívánatai és netalán zajos kítőrései ellenében felismert igazságos ösvényről vissza nem riadni mert ha a kormány egyszer elég gyöngye magát egy bármi tekintélyes párt túlságoskodásainak alárendelni, csakhamar megsemmisülés és végleges elszigetelésnek nézend elébe, mert egy párt kívánatai soha nem mennek saját különérdekű kizsákmányolások elért határain túl, holott egy bölcs kormánynak a józan politika elvéből indul-

ván ki, mindenkor és csupán az általános jólét és közérdek kielégítésén kell szakadatlanul munkálkodnia, minden honpolgárnak egyenlő reményt nyújtván jogai és méltányos igényei megnyeréséhez eljuthatni.

Csak így és nem másként leendenek képesek nem csak minden kormányuk alatt levő népek, hanem azok képviselőinek is szavát maguk részükre biztosíthatni, ha csupán és kiválólólag a többség valódi érdeke szószólói gyanánt fogják magúikat következetesen minden tétovázás nélkül felmutatni.

A kormány férfiak figyelmezzenek minden lépteiknél az emberi nem sajátságaira, különösen e jelen felette nagy horderejű átalakulási kérdés megoldásánál azon felette fontos körülményre is, miként a kormányzandó népek tömegének csak igen csekély része hódol a politikai elveknek, a nagy tömeg minduntalan és kizárólólag csupán saját érdekei kielégítése után sovárog, a becsület és tisztelet neve és czége alatt az ország nagyai az elsőség után vágyakodnak, a nagy tömeg csekély befolyása érzetében főképen anyagi érdekeinek kielégítése s a törvény előtti egyenlőség és egyenjogúság után eseng, a különböző szenvedélyeket és vágyakat tehát épen úgy nem lehet az emberiség kebeléből kiirtani, mint a természetben létező levegő változásait és szélvészeit tekintetre nem méltatni, ezek ellenében minden panaszkodásaink hasztalannok, annál is inkább, minthogy egy általános szélcsend beálltával épen úgy lehetetlen egy hajóval a nagy tenger síkjain előhaladni, mint a politikai láthatár meddő mezején sikeres aratást reményleni.

Szükség tehát és elkerülhetetlen kellék, hogy egy életerős politikai álladalmat nagyszerű és nemes szenvedélyek szakadatlanul lelkesítsenek, a

kormányférfiak kötelessége mérsékelni avagy éleszeni azon ösztönző politikai rugókat, melyek az állandalom gépezetét biztosan vezérlendik azon nagyszerű cél felé, hol a józan és nagy többség in ultima analysi elvégre is megnyugvását találandja.

Főkellék a kormány részéről, valamint eddig is örömmel tapasztalhatni szerencsés volt a nemzet, úgy ezentúlra nézve is szakadatlanul azon ösvényen járni, melyet a törvény számára kijelölt, különösen a lehetőségig oda igyekezni, hogy a kormánynak mind felsőbb politikai, azonszerint az országközigazgatását és a részrehajlatlan igazságszolgáltatást tárgy azó ideiglenes minden rendszabályait illetőlegmindenkor a jog, méltányosság- és törvényszerűség és ebből önkényt keletkező alkotmányos szellemű elvekből induljon ki, mert mint a híres Talleyrand igen alaposan és a civilisált emberiség természetét híven visszatükrözőleg állította, a célirányos politikai eljárási modor par excellence legfőbb értelme és jellemzete ezen politikai maximában öszpontosul: „La politique est la vertu, et la vertu de la politique est la justice.“

A kormányférfiaknak tehát minden lépéseiknél ezen politikai alapelvet kell szakadatlanul követniök, ekkor a többség részökre az ország kebelében önkényt fogja magát alakítani, feleslegessé váland minden félszeg rendszabályokat méhében hordozó erőszakolási eljárás, mert a törvényszerű méltánvlat és pártatlan, részrehajlás nélküli igazságszolgáltatás *) a polgárok sziveit meg-hódítandja,

*) A megbukott bureaucraticus kormány emberei a corruptiót oly annyira nagy mértékben üzték, hogy magokat a törvényszékeken ülő bírákat az általuk felállított Verwirkuugstheoria elvei uszályhordozóivá alacsonyították le; a ki nem volt

múlhatatlanul nemesítendi és szelidítendi az érzelme-
ket, tapasztalni naponta alkalmuk lévén a közhaza
polgárainak, miként a jelenlegi kormány nem tö-
rekszik oda, *hatalmi kérdéssé* terelni oly tárgyakat,
a mik kizárólag a jogszerűség köréhez tartoznak;
méltassa mindenkor magvas figyelmére, hogy a ha-
talmi szó teljességéből származott túlságos szigo-
rúság majdnem minden kivétel nélkül az emberi-
ség iránti kellő szeretet érzelmeit tetemesen sérti;
méltassák továbbá magas figyelmükre lelkes kor-
mányférfiaink különösen azt is, hogy egy jól és
bölcsen kormányzott, valódi alkotmányos intézvé-
nyekkel ellátott országban a pusztá hatalmi tel-
jességiből *alkalmazott túlságos szigor* épen oly vesze-
delmes, mint *a gyengeség*, — mert növeli azon ve-
szélyes szirteket, minőket az állam hajója kor-

a kormány politikai nézete mellett, annak bármi ügye forgott
kérdésben, bár legigazságosabb, som a közigazgatási, sem a bírói
fórumokon sehol igazságszolgáltatásra számot nem tarthatott.
Voltak esetek az országban a lefolyt szomorú emlékezetű évek
alatt, hogy bíró, ügyvéd és fél eolludálva és vállvetve közre-
munkáltak Themis oltárának vandalusok módjára szétrombolá-
sánál; történtek esetek, hogy ha nem valának képesek az áldo-
zatul kitűzött egyéniséget kezükre keríteni, annak igazságot
szorgalmazó beadványait eredeti okmányjaival egyetemben el-
kobozva tartották, avagy *semmi ítéletet* nem hozván, több évek
el forgása után Pontiusból Pilátushoz utasították, vagy épen, ha
másként nem lehetett procedálui, a documentumokat meghami-
sították, avagy végleg elsikkasztották. Ha pedig előadta magát
oly eset, hogy ily vandalusai eljárás ellen abureaueratia által ily
időleges halálra kitűzött szerencsétlen egyén „*in medelam inéul-
patae tutelae*“ ellenük igazsága érzetében netán legfelsőbb helyre
panaszt emelni vakmerősködött, akkor ily esetekben mindjárt
készen voltak *à la Billault és Sandon*, az illetőket örült és el-
méljükben megtévelyodottak deklarálni, s ekként magukat a
lelkiismeret mardosásai ellenére *az infallibilitas tágas köpenyébe*
burkolva, minden további felelősség alól felmentve érezni,

mányzóinak mindenkor ildomosan kikerülniök kellend, holott különben a megalégedetlenek számát mindinkább sokasítanak; ne rettenjenek vissza, ha itt-ott netalán ellenzék keletkezik és őszintén és bizodalmasan a tisztelet korlátain belől nyilvánítja ellennézeteit, mert ilyesmi az alkotmányos rendszer tulajdon sajátsága.

Igaz ugyan és e helyen általánlag véve őszintén be is kell azt vallanunk, hogy bármiféle gyöngéded ellenzék mutatkozzék is a politikai téren a hatalom tényezői előtt, az majdnem minden kivétel nélkül visszatetszés nyilvánításával szokott találkozni; holott pedig arra egy valódilag alkotmányos országban a hatalomnak felette, és hogy tüzetesebben fejezzük ki magunkat, elkerülhetlentl és mulhatlanul szüksége van, mert hiszen a hatalom kezelőinek egyedül az képes nyújtani a célirányos kormányzathoz megkívánható *azon erély fokozatát*, mely nélkül csak tespedés lenne in ultima analysia szomorú eredmény.

Ezen állításunk megczáfolhatatlan valósága nyilván áll előttünk, bármerre tekintünk is a nagy természet mérhetlen láthatára körén, mindenhol látjuk és naponta tapasztaljuk, hogy e nagy világban minden csupán a természetben rejlő ellentét által nyer tényészetet.

Valóban igen szellemdúsan és bölcsen van azon hasonlat felállítva, miszerint igen találólag szokott felhozatni azon mondat, hogy egy józan ellenzék *)

*) Egy józan ellenzéknek, mely a közbirodalom javát nemcsak őszintén szíven viseli, de azt valódilag előmozdítani is vágyódik, mindenkor a dolgok és politikai helyzet valódi állását kell mérlegelnie és minden felületes fólzszegegtől magátmenten tartania; legközelebb azonban a bécsi *journalistica* ezen elvek megvetésével a jelen kormány irányában egy idő óta *csupán*

egy alkotmányos állam kebelében ugyanaz, mi az epe az emberi testben jegy kis adagnyi epe szükséges az egészséges testalkat fenntartására. Ildommal párosult bölcsesség, erélyes kitartás, méltányos jogszerűség és mérséklet azon magasztos tulajdonok, mik képesekké teendik mindenkor a kormányt a létező ellenzékét a józan határ és mérsékelt korlátok között megőrizni.

Az egész civilisált világ, úgy Magyarország lakosainak józan többsége is a törvény előtti egyenlőség elérhetése után sovárog, ebbeli meggyőződése és véleményének szabad közölhetését, a személy és vagyon tökéletes biztonságát megnyerni törekszik, szóval egész irányzata abban öszpontosul, hogy elvégre az előítéletek és kiváltságolt osztályzatok uralma megszűntetvén, a józan közpolgárat elvek tényleg érvényre emeltessenek.

Ezekben öszpontosul jelenleg a *közvélemény* öszses summázata és szellemi ereje, mely erélyesen haladván előre, immár legyőzhetlen tömegzetes alakban mindenhol feltünteti magát, mit semmi Machiavell-féle politikai cselszövények és alatto-

gyanúsításokon rágódik; a közbirodalmi politikai állapotok valódi mélyére hatni nincs bátorsága, miért? felelet: mert fél a valónak egyenesen szeméibe nézni, honnan önámításaira csupán a kárhoztatás és nyilvános visszatetszés anathemáját lenne kénytelen visszatükrözve szemlélni. A nagy tapasztalata és jeles politikai francia író Volney egy idevágó észrevételét e helyen felemlíteni el nem mulaszthatjuk, azon oknál fogva, mert felette jellemző a bécsi journalisticának a jelen kormány irányában féltség magatartását illetőleg, mondván: „L'esprit peu penetrant se tient volontiere á la surface des choses, il n'aimo pas a les creuser, parce que il redoute le travail et quelquefois il redoute plus encore la verite“ — pedig a ki a való és igazság ösvényét nem követi, soha sem juthat el a mennyeknek országába! . . .

mos ármánykodások a haladásban feltartóztatni többé nem képesek, egyedül az esztelenség és politikai kábaság önző törekvései vakmerős ködnek még itt-ott ellene hasztalan harcra kelni, azonban minden csata, mit ellene megkísértenek, mindinkább szélesbitendi és mélyebbre ásandja azon sírgödört, hol öntemetkezési helyöket elvégre is feltolálandják.

Adja az ég, hogy ezen, az emberiség józan polgárisodási haladását elgátolni szándékló felette csekély töredék is valahára azon meggyőződésre juthasson el, miszerint az előítéletek hályogától megtisztult önszemeikkel belátni képesülhessenek és a mai politikai helyzet valódi állását felismerve önkényt azt bevallani kényteleníttessenek, miként ott, hol az imént értelmzett, a józan ész és igazság talapzatán álló közvélemény létezik, csupán azok számára van elvégre is a győzelem fenntartva, kik ezen közvélemény nyilvánulását őszintén követendik, örökös kárhoztatás és gyalázat fog nehezdedni ellenben azokra, kik annak haladása elébe netán még továbbra is némi gátokat vetni vissza nem borzadnának.

Azon kell tehát munkálnunk, hogy a felismert józan közvélemény szózata tisztán és minden phasisaiban akadálytalanul a fejedelem legmagasabb trónjáig mindenkor eljuthasson, hogy az udvar körében itt-ott ármányos fondorlatok közepette, alattomos és titkos utakon és módokon gyakorta elterjedt homályosság annak fényes sugárzata által eleve felderíttessék.

Ezen nemes feladat célirányos megközelítése, különösen a sajtó szabad működésű célirányos elrendezésében található fel, mely minden valódi alkotmányos intézményekkel dicsekvő ország biztos

fenntartására nézve egyik legfőbb tényező és nélkülözhetetlen garancia.

A szabad sajtó, mint egy hatalmas tényező segítségével elvégére is föl fognak világosítani mind azon, még tökéletesen el nem oszlatott kételyek, mik a közbirodalom alkotmányos elrendezése érdekében netán uiéo· eláo· azólao· fennforognak.

Bármiként ágazzanak is el azonban a részletekre nézve a vélemények, a kiindulási elv tekintetében *mindkét fél* részéről immár a közmegállapodás létesült tényálladék, t. i. hogy a közbirodalom csak képviseleti kormányrendszer alapján képes a többi európai nagyhatalmasságok közepette jövődre nézve biztosan fennállani.

Ezen, az egész birodalomra nézve immár, valamint a Lajthán innen, úgy a Lajthán túl egyiránt, ha szabad úgy szólni, közösen elfogadott *képviseleti kormányrendszer elveinek homogenitásában* rejlik azon *talisman*, melynek ildomos alkalmazása folytán a felette kényes természetű közjogi és történelmi nagy kérdések kiegyenlítése sikeresen eszközölhető.

Kik országlati tudományokkal és politikai mélyebb vizsgálásokkal elméletileg· avagy gyakorlatilag foglalkoznak, mindnyájan egyiránt bevallják, hogy a képviseleti kormányrendszer mikénti alkalmazása a valódi alkotmányos nemzeti élet fő kérdése.

Ezen életkérdés célirányos megfejtésében keilend a legközelebb egybehívandó országgyűlés tagjainak sikeresen fáradozniok, ez a jelenkornak feladata, ezt kell nekünk a lehető legjózanabb méltánylattel és igazságszeretettel s tőlünk kitelhető egész erélyességgel felkarolnunk, és a mennyire mostani politikai helyzetünknel fogva lehetséges, ténylegesen is megközelítenünk.

Mert hiszen az országglási tudománynak magasztos elvei minden kétségen felül emelték *immár azon axiómát*, hogy egyedül egy jól rendezett képviseleti kormányrendszer nyújt elegendő képességet az egyesek mindenkor fennmaradandó önkényvágynak és hajlamainak sikeresengátot vetni, és a közigazgatás minden ágaiban a rend és törvényesség iránti hódolatot, ezen, a közszellem leghatályosabb és legüdvösebb emeltyűjét, hazánkban is örök időkre meghonosítani.

Mert csupán a képviseleti kormányrendszer teend bennünket képesekké, a törvény előtti egyenlőség alapján a közjóiet és civilisatió jótékony áldásait biztosan élvezhetni.

Állításaink ebbeli bővebb támogatásául nem szüksége helyen más példákra, csupán Angolország és a csekély területű Belgiumra hivatkozni, hogy a saját hazánkban is előidézhető biztos eredményt tényleg felismerhessük.

E két ország területén találjuk fel *azon politikai garancziákat*, melyek az emberiség jogait minden osztályzati különység nélkül általánlag biztos oltalmuk alá fogadják, a jog és igazság* elveit, mint *köztulajdont* szentesítvén, és elvégre a nemzetet képes megmenteni a kormányzással megbízott és a közigazgatás hivatalaival felruházott egyének hatalmukkali káros visszaélésétől.

A képviseleti jól és ezóliányosan rendezett kormányrendszerben tapasztaljuk feltalálhatni azon *egyedüli hathatós tényezőt*, mely hazánkat jövendőre a *néplázadás* mindenféle viszályaitól képes sikeresen megóvni, a mennyiben a nép kívánatainak kifejezése *csupán annak törvény szerideg* és időszakonként egy begy ülendő képviselőire van átruházva.

A képviseleti kormányrendszer célirányosan

rendezett intézvényeiben tapasztaljuk feltalálhatni egyedül azon tényezőket, mik által nemcsak mindenki számára a közpolgári, politikai és *vallási józan szabadság* élvezete egyiránt biztosítható, hanem egyszersmind a fejedelem királyi hatalma rendíthetlen és megdönthetlen alapokra állítva, magasztos királyi hatalmának nyugodt és erélyes gyakorlata mellett, annak szentséges és sérthetlen személyét azon szerencsés helyzetben képes fenntartani, miszerint hatalmávali visszaélés számos kísértetétől, a törvény őrizete alá helyeztetve hathatósan megóvatik, királyi hatalmát a maga egész teljességében akadálytalanul gyakorolhatja, annál is inkább, mert a *közvélemény mindenkor segéd gyanánt* fog szentséges személye mellett őrt állani, s ekként a fejedelem és népei között létesülendő egyetértés és örökösön fennállani *kellő biztos szövetségnek* jótékony áldásai a közbirodalom minden tartományaira egyiránt ki fogván árasztatni, a *jó rend és közbéke* mallasztainak élvezetében is fog bennünket mindnyájunkat részeltetni.